

Nasjonalister mot Putin

*En analyse av nasjonalister i Russlands
utenomparlamentariske opposisjon*

Silje Solheim

Masteroppgave i Russlandsstudier
Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk
Det humanistiske fakultet
UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2012

”У националистов и либералов есть по отношению друг к другу старинные фобии. Националисты думают, что всякий либерал – тайный русофоб. Либералы думают, что каждый националист – тайный фашист.”¹

*“Пора перестать быть угнетенной нацией в собственном Отечестве!
Вернем себе свою страну! За свободную Россию и Русскую власть!
Все силы – национальной борьбе.”²*

¹ Sergej Sergejev, "Natsionalizm i liberalizm", i *russskaja platforma*, 01.07.12
(<http://rusplatforma.org/publikacii/node724/>) (Oppsøkt 14.07.12)

² Russkijes hjemmeside, "Manifest etnopolititsjeskaja obiedinenija russkije",
03.11.11, (<http://rusnat.com/2011/11/03/manifest-etnopoliticheskogo-obedineniya-russkie/>) (Oppsøkt
03.04.12)

© Silje Solheim

2012

Nasjonalister mot Putin: en analyse av nasjonalister i Russlands utenomparlamentariske opposisjon

Silje Solheim

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Etter valget til Statsdumaen i Russland i desember 2011 fant det i flere russiske byer sted store demonstrasjoner mot angivelig valgfusk. Demonstrasjonene tidlig i desember var i hovedsak arrangert av utenomparlamentariske bevegelser og organisasjoner med et liberaldemokratisk syn. Mot slutten av desember, og videre inn i vinteren 2012 var også russiske nasjonalister i stor grad til stede på demonstrasjonene. Disse demonstrasjonene krevde ikke bare omvalg, men også en liberalisering og demokratisering av russisk politikk.

Denne oppgaven tar for seg utviklingen av den russiske nasjonalismen og skiller mellom en "gammel" og en "ny" russisk nasjonalisme. Oppgaven fokuserer særlig på den nye nasjonalismen – en etnonasjonalisme som gjerne vil fremstå som demokratisk, og som ønsket å samarbeide med liberaldemokratiske tendenser i Russlands utenomparlamentariske opposisjon. Etersom liberalisme og nasjonalisme tradisjonelt utgjør ideologiske motsetninger i Russlands politiske sfære, ble dette samarbeidet gjenstand for nysjerrighet så vel som bekymring fra flere forskere og observatørers side. Denne oppgaven viser imidlertid at dette ikke er et nytt fenomen i Russlands politiske historie, fordi et liknende samarbeid mellom de to ulike ideologiske tendensene fant sted på 1960-tallet, så vel som i 1989-1991. Det alle disse tre periodiske samarbeid har til felles, er at de alle er basert på en "negativ konsensus", hvor grupper som står utenfor det politisk institusjonaliserte systemet søker sammen med andre som avviser systemet. Disse gruppene har en klar idé om hva de er *imot* (altså regimet og systemet), men formulerer ikke noen konsolidert idé om hva der *for*.

Et sentralt spørsmål i denne oppgaven er hvorfor noen russiske nasjonalister begynte å fremstille seg selv som demokrater, og finner at dette er en del av en bred taktikk men ikke et uttrykk for nasjonalistenes demokratiske sinnelag. Hovedformålet med denne taktikken var nasjonalistenes ønske om ikke å fremstå som en marginal tendens i Russlands politiske sfære, men heller forsøke å fremstå som mer moderate og ansvarlige politikere. Derfor var et samarbeid med utenomparlamentariske liberaldemokratiske tendenser både ønskelig, men også en nødvendig omvendning. De russiske nasjonaldemokratene ser på Vladimir Putins regime som "antirussisk" og mener etniske russere blir terrorisert og diskriminert i sin egen stat. Den demokratiske retorikken er blir dermed brukt for å fremstille russiske nasjonalister som et *demokratisk alternativ* til den autoritære, antirussiske staten.

Forord

I denne oppgaven har jeg valgt å forholde meg til Chicago-stilen i referanse og litteraturliste.³ I fotnoter og i litteraturlisten har jeg referert til blogginnlegg ved fornavn og etternavn, tittel på innlegget, dato for publisering og en link til innlegget. Derfor vil jeg her legge til at alle innleggene er publisert på det bloggbaserte nettsamfunnet LiveJournal.com. Transkripsjonen i denne oppgaven følger Språkrådets anbefalinger⁴, men jeg har valgt å gjengi alle lange sitat direkte på russisk.

Etttersom oppgaven er skrevet på normert tid, vil jeg ikke legge skjul på at jeg har følt på et visst tidspress. Arbeidet med denne oppgaven har allikevel vært både interessant og positivt utfordrende. Først og fremst vil jeg takke min veileder Pål Kolstø for nyttige og konstruktive innspill og kommentarer. Jeg vil også takke Anna Sokolova, som i en travel forskningsperiode tok seg tid til å møte meg i Moskva, og Anastasia Mitrofanova som satte meg i kontakt med Sokolova. Mine venner i Moskva og St. Petersburg fortjener også en stor takk for å ha åpnet sine hjem for meg under mitt forskningsopphold i Russland. Takk til Elise Biørn-Hansen for korrekturlesing og for å ha vist interesse for oppgaven. Takk til mine søstre Tonje og Ingvild, og mine foreldre for oppmuntring og støtte. En takk går også ut til øvrige venner som har vist forståelse for at jeg til tider har levd i ”Blindern-bobbla” og dermed har viet liten tid til sosiale sammenkomster. Sist, men ikke minst, vil jeg takke Thale Marie Giltun for uvurderlig motivasjon siden dagen vi møttes på Blindern for vel fem år siden. Thale har vært min største akademiske inspirasjon i studietiden, men hun har også bidratt til rai både i Norge og i Russland.

Alle oppgavens mangler og feil er undertegnede naturligvis selv ansvarlig for.

Silje Solheim

Oslo, november 2012

³ Universitetet i Oslos hjemmeside, ”Beskrivelse av Chicago”, uten dato, (<http://ub-prod01-imgs.uio.no/UB/sitat/chicago.pdf>) (Oppsøkt 09.08.12)

⁴ Norsk språkråds hjemmeside, ”Transkripsjon av russisk”, uten dato, (<http://www.sprakradet.no/upload/Rettskriving%20og%20ordlister/russ.pdf>.) (Oppsøkt 29.08.12)

Forkortelser

- Dem-Rossija – Demokratitsjeskaja Rossija
- DPNI – Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii
- DVR – Demokratitsjeskij Vybor Rossii
- LDPR – Liberal-demokratitsjeskaja Partija Rossii
- NaROD – Natsionalnoje Russkoje Obsjtsjestvennoje Dvizjenije
- NBP – Natsional-bolsjevistskaja Partija
- OGF – Obiedinjonnyj Grazhdanskij Front
- KPRF – Kommunistitsjeskaja Partija Rossijskoj Federatsii
- KPSS – Kommunistitsjeskaja Partija Sovjetskogo Sojuza
- RNE – Russkoje Natsionalnoje Jedinstvo
- PARNAS – Partija Narodnoj Svobody
- RPR – Respublikanskaja Partija Rossii
- RPR – PARNAS – Respublikanskaja Partija Rossii – Partija Narodnoj Svobody
- ROD – Russkoje Obsjtsjestvennoje Dvizjenije
- RSFSR – Rossijskaja Sovjetskaja Federativnaja Sotsialistitsjeskaja Respublika
- SPS – Sojuz Pravykh Sil

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema	2
1.2	Problemstilling.....	2
1.3	Oppgavens struktur.....	3
1.4	Begrepsavklaring	4
1.4.1	Nasjonalisme	4
1.4.2	Politisk opposisjon	6
1.4.3	Non-system opposition, anti-system opposition (<i>nesistemnaja oppozitsija, vnesistemnaja oppozitsija</i>)	6
2	Teoretisk rammeverk og metode.....	8
2.1	Kilder og metode	8
2.2	Historiografi.....	10
2.3	Russlands politiske landskap	12
2.3.1	Gelmans konseptuelle kart	12
3	Nasjonalister og demokrater – Fra Brezjnev til Jeltsin	16
3.1	Fra <i>perestrojka</i> og <i>glasnost</i> til Boris Jeltsin	24
3.2	Liberalismen og nasjonalistene på 1990-tallet	27
3.3	Forholdet mellom nasjonalister og liberal-demokrater fra Brezjnev til Jeltsin	30
4	Putin og nasjonalister	32
4.1	Fremmedfrykt og nasjonalisme	33
4.2	<i>Russkij Marsj</i> – nasjonalistenes egen høytidsdag.....	37
4.3	Desember 2010 – et vendepunkt i forholdet mellom regimet og nasjonalistene.....	39
5	Den “nye” versus den “gamle” nasjonalismen.....	41
5.1	Fremveksten av den nye nasjonalismen	43
5.2	Nye russiske nasjonalistiske grupper.....	47
5.3	<i>Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii</i> (DPNI).....	47
5.4	<i>Russkoje Obsjtsjestvennoje Dvizjenije</i> (ROD)	51
5.5	Den etnopolitiske sammenslutningen <i>Russkije</i>	54
5.6	Aleksej Navalnyj – mellom to ideologiske grupperinger	56
5.7	Eduard Limonov og Nasjonal-Bolsjevik Partiet.....	59
5.8	Nasjonalister og deres demokratiske syn.....	63

6	Liberaldemokratiske grupperinger	70
6.1	Liberalismen og ”det vonde” 1990-tall	70
6.2	Garry Kasparov og <i>Drugaja Rossija</i>	73
6.3	<i>Solidarnost</i>	74
6.4	<i>Respublikanskaja Partija Rossija - Partija Narodnoj Svobodyj</i> (RSP - PARNAS) .	75
7	Nasjonalister og liberale – sammen mot Putin.....	77
7.1	Nasjonalisme – en liberaldemokratisk fobi?	77
7.2	Demonstrasjonene vinteren 2011/2012	82
7.3	Oppsummering	92
8	Konklusjon	96
	Litteraturliste	101

1 Innledning

I løpet av vinteren 2011/2012 fant det i Russland sted de største demonstrasjonene landet har vært vitne til på to tiår. Disse demonstrasjonene ble sparket i gang etter at daværende president Dmitrij Medvedjev på *Jedinaja Rossijas* partikongress 24. september 2011, lanserte Vladimir Putin som sin arvtager som Russlands neste president. Minutter senere erklærte Putin at han ville gjengjelde tjenesten ved å tilby Medvedjev statsministerposten. Et slikt kynisk rollebytte vekket et spekter av negative følelser hos mange russere. Disse følelsene ble kun forsterket da det i dagene som fulgte ble fastslått at dette rollebyttet var planlagt allerede flere år i forveien. Mange russere satt da igjen med følelsen av å ha blitt lurt. Selvsagt hadde det år i forveien blitt spekulert i at Vladimir Putin igjen ville bli president, men at det ble utført så åpenlyst, uten forsøk på å dekke over de kyniske handlingene, hadde man ikke trodd.

I tiden som fulgte frem mot Dumavalget 4. desember, ble det organisert flere demonstrasjoner for å få utløp for misnøyen med dette rollebyttet spesielt, men også mot regimet generelt. Flere kritiske røster stod frem i det russiske samfunn, og på sosiale medier som Vkontakte, Facebook, Twitter og LiveJournal flørte det av anti-Putin slagord og innlegg. Da det ble klart at Dumavalget 4. desember 2011 var falsifisert og at maktpartiet *Jedinajja Rossija* var valgets offisielle vinner, tok flere tusen russere til gatene. Slagord som ”Russland uten Putin” og ”Putin er en tyv” ble ropt, samtidig som flere hundre demonstranter ble arrestert av det russiske opprørspolitiet OMON.

På en av de første demonstrasjonene mot valgfusk som fant sted på Bolotnajaplassen i Moskva 10. desember 2011, bestod de oppmøtte demonstrantene i hovedsak av russere fra den urbane middelklassen.⁵ Under protestene på Sakharovprospektet henholdsvis den 24. desember og 4. februar, dukket imidlertid medlemmer fra nasjonalistiske grupperinger opp. Ifølge Aleksandr Verkhovskij, leder for det russiske analysesenteret SOVA som overvåker nasjonalistiske strømninger i det russiske samfunn, oppførte nasjonalistene seg på en selvsikker måte som bare de gjør som er sikre på at de vil komme til makten.⁶ Det er også interessant å merke seg at de største demonstrasjonene i Russland tidligere var organisert av nasjonalister, ikke av liberale demokrater. Dette er *Russkij Marsj* den 4. november 2011 et

⁵ David, Satter, ”The Threat of Russian Nationalism – Analysis”, i *The Foreign Policy Research Institute*, 26.04.12 (<http://www.eurasiareview.com/26042012-the-threat-of-russian-nationalism-analysis/>) (Oppsøkt 30.05.12)

⁶ Ibid.

eksempel på, hvor flere tusen nasjonalistiske demonstranter møtte opp i Moskva alene.⁷ Før valgfusket den 4. desember ble kjent, klarte aldri de liberale å tiltrekke seg like mange demonstranter som nasjonalistene gjorde.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg ønsket å skrive min masteroppgave om den russiske politiske opposisjonen fordi jeg selv var vitne til det sinnet som bredte seg i Russland etter at det ble klart at Putin igjen ville bli Russlands president, og at han nå i teorien kunne bli sittende helt til 2024. Ikke siden stagnasjonstiden under Leonid Bresjnev har en russer sittet med makten så lenge i Russland. Selv bodde jeg i St. Petersburg i 2011, og merket en markant forandring i russeres holdninger, ikke bare til Putin spesielt, men også til politikk generelt. Noen var preget av oppgitthet, og satt igjen med en følelse av å ikke ha noen som helst innflytelse på landets politikk. Andre opplevde sinne og frustrasjon, og mente at det var umulig bare å sitte og se på at man ble lurt rett for sine egne øyne. I begynnelsen av desember 2011, og dagene som fulgte etter Dumavalget kunne man ikke gå i St. Petersburgs gater uten å være vitne til demonstrasjoner, anti-Putin plakater og bannere, eller uten å være vitne til brutale arrestasjoner av oppmøtte russere.

Jeg fulgte ivrig med i aviser og på sosiale medier i denne tiden, og leste mye om utviklingen og sammensettingen av den nye russiske politiske opposisjonen. Opposisjonen som arrangerte demonstrasjoner vinteren 2011/2012 var veldig ideologisk sammensatt, og består av flere ulike ideologiske grupperinger. Jeg fant det svært interessant at russiske nasjonalister deltok i protestene mot regimet, ettersom dette var demonstrasjoner med demokratiske mål, samtidig som de i hovedsak var organisert av liberaldemokratiske tendenser.

1.2 Problemstilling

Temaet for min masteroppgave er altså den nye russiske politiske opposisjon. Jeg vil legge særlig fokus på de russiske nasjonalistene i den utenomparlamentariske opposisjonen og deres samarbeid med liberaldemokrater. På bakgrunn av dette er det interessant å se på følgende spørsmål:

⁷ Ibid.

- Når og hvorfor begynte den russiske nasjonalismen å fremstå som en politisk demokratisk bevegelse?
- Hvordan legitimerer nasjonalistene sitt samarbeide med de liberale?

Jeg skal i denne oppgaven fokusere på faktorer som førte til at den russiske nasjonalistiske bevegelsen nå ønsket å fremstå som demokrater og - ihvertfall inntil videre - kvittet seg med sin motvilje til samarbeid med liberale demokrater. Derfor vil jeg legge størst vekt på tiden før selve demonstrasjonene fant sted. Jeg har valgt å fokusere på den utenomparlamentariske opposisjonens demonstrasjoner og møter i Moskva. Dette fordi det var i Moskva at de største demonstrasjonene fant sted, samtidig som det var der sentrale aktører holdt sine appeller og taler. Jeg vil allikevel understreke at det fant sted store demonstrasjoner i de fleste russiske byer, og også der samarbeidet russiske nasjonalister med russiske liberaldemokrater.

1.3 Oppgavens struktur

For å forstå bakgrunnen for temaet, skal jeg i kapittel 3 trekke linjen tilbake til den politiske situasjonen under Leonid Brezjnev. Også da samarbeidet russiske nasjonalister og liberale demokrater, men denne perioden er også viktig i forhold til den russiske nasjonalismen. John B. Dunlop skriver i sin bok *The new Russian nationalism* at en ny russisk nasjonalisme vokste frem under Brezjnev.⁸ Jeg vil altså gå tilbake til 1960-tallet, dernest frem til 1980-tallet, via 1990-tallet og frem til i dag. I kapittel 3 vil jeg legge hovedfokuset på fire nasjonalistiske strømninger, nemlig tidsskriftene *Molodaja Gvardija*, *Nasj Sovremennik*, *Vetsje* og den nasjonalistiske organisasjonen *Pamjat*.

I kapittel 4 skal jeg belyse Vladimir Putins forhold til nasjonalistene, og analysere grunner til at den russiske nasjonalismen endret seg. I kapittel 5 skal jeg analysere ulikhetene mellom det jeg kaller den ”gamle” og den ”nye” russiske nasjonalismen, før jeg i kapittel 6 går over til liberaldemokratiske grupperinger for å se på hvordan de ser på nasjonalisme og på samarbeid med nasjonalister.

For å få et bredest mulig bilde av den russiske opposisjonen, har jeg valgt å ta for meg en håndfull sentrale aktører. De jeg vil fokusere på i dagens russiske opposisjon er Ilja Jasjin, Boris Nemtsov, Vladimir Ryzjkov, og Garri Kasparov som alle er representanter for den

⁸ John B. Dunlop, *The New Russian Nationalism*, (Washington D.C: The Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, 1985), 1

liberaldemokratiske tendensen. Jeg vil også fokusere på Aleksej Navalnyj, Eduard Limonov, Konstantin Krylov, Vladimir Tor, Dmitrij Djomusjkin og Valerij Solovej som i større eller mindre grad tilhører den nasjonalistiske tendensen i Russlands politiske opposisjon.

Når det gjelder dagens bevegelser og politiske parti, vil jeg på den liberaldemokratiske siden fokusere på *Partija Narodnoj Svobody* (PARNAS), *Solidarnost* og på *Respublikanskaja Partija Rossii*. Jeg vil også fokusere på den brede koalisjonen *Drugaja Rossija*. På den nasjonalistiske fronten, vil jeg i hovedsak fokusere på bevegelsene *Russkoje Obsjtsjestvennoje Dvizjenije* (ROD), *Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii* (DPNI) og den etnopolitiske sammenslutningen *Russkije*. Jeg er klar over at det finnes et stort antall andre organisasjoner, bevegelser og grupperinger innenfor de to ideologiske retningene, men også her måtte jeg foreta noen avgrensninger. Videre var det disse bevegelsene som var mest aktive i protestdemonstrasjonene vinteren 2011/12, og som derfor er mest relevant for min oppgave.

I kapittel 7 skal jeg gå over til å analysere samarbeidet mellom nasjonalister og liberale i protestbevegelsen vinteren 2011/12. Tilslutt følger en kort oppsummering, før jeg i kapittel 8 vil konkludere.

1.4 Begrepsavklaring

Det å foreta begrepsavklaringer er viktig i alle akademiske oppgaver. Det er kanskje spesielt viktig i oppgaver som tar for seg nasjonalisme generelt og den russiske nasjonalismen spesielt. Ikke kun fordi man naturligvis opererer med et annet språk, men også fordi begreper på russisk som er lånt fra det engelske språk kan ha helt ulike definisjoner og konnotasjoner.

1.4.1 Nasjonalisme

I denne oppgaven skal jeg skille mellom to typer russisk nasjonalisme. Jeg argumenterer for at flere faktorer i russisk politikk og i det russiske samfunn, har ført til at to ulike nasjonalismer eksisterer i dagens russiske samfunn. Den ene er statsorientert, patriotisk og karakteriseres av et imperialt syn på den russiske stat. Den andre nasjonalismen vokste frem på 1960-tallet og kjennetegnes av en etnonasjonalistisk ideologi.

På russisk, som på engelsk og norsk, har ordet ”patriotisme” en positiv konnotasjon. Patriotisme har lenge blitt forstått som en respektabel og moralsk måte å være stolt av, og

forsvare sitt land på. Ordet ”nasjonalisme”, derimot, var i den sovjetiske tradisjonen et begrep som ble forstått som aggressive holdninger, hvor en etnisk gruppes interesser ble plassert høyere enn andre etniske gruppers interesser.⁹ En folklorisk glorifisering av ens nasjonalitet, ble imidlertid sett på som positivt og uskadelig.

Det finnes flere titalls definisjoner av nasjonalisme. Marlène Laruelle gir en bred definisjon av nasjonalisme som ” simply a system of thought in which the nation occupies a predominant position”.¹⁰ Dmitrij Djomusjkin, en aktiv deltaker i den russiske etnonasjonalismen, skriver følgende om nasjonalisme:

Ценностной основой Национализма является Нация. Нация, как источник и носитель определённых характеристик и ценностей. Всё остальное – Государство, модели государственного устройства, экономическая политика и т.д. – всё подчинено Идее Нации, её сохранению и развитию.¹¹

Som sitatet viser har Djomusjkin, i likhet med flere russiske nasjonalister, en primordialistisk tilnærming til nasjonalisme. Den primordialistiske tilnærmingen til nasjonalisme ser et fellesskap av ”etnosar” skapt av naturen selv.¹² Dette vil si at en etnisk tilhørighet ses på som noe like naturlig som alder eller kjønn.¹³ Etniske kjennetegn blir sett på som konstante og kan dermed spores gjennom flere generasjoner. I moderne vestlig akademia blir den primordialistiske tilnærmingen stadig mer marginalisert, men som Vera Alperovitsj og Aleksandr Verkhovskij ved SOVA skriver:

”(…) однако в российской политической риторике и, главное, в обыденном сознании он остается наиболее распространенным. При этом ультраправые в России, как, впрочем, и многие россияне благодаря советскому наследию, как правило, придерживаются вульгарного, биологизаторского представления об этнических связях – как о связях, основанных на кровном, генетическом родстве.”¹⁴

⁹ Marlène Laruelle, ”Introduction”, i *Russian Nationalism and the national reassertion of Russia*, Marlène Laruelle (red), 4

¹⁰ Ibid., 2

¹¹ Dmitrij Djomusjkin, ”Urkoki russkogo natsionalizma”, 06.04.2004 (<http://www.demushkin.com/page3.php>.) (Oppsøkt 03.05.12)

¹² Vera Alperovitsj, Aleksandr Verkhovskij (red), ”’Myslit’ sprava’: Kratkij obzor sovremennoj pravoradikalnoj ideologii”, i *SOVA*, 31.10.11 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/10/d22894/>.) (Oppsøkt 07.02.12)

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

Også Valerij Tisjkov argumenterer for at ikke bare russiske nasjonalister er primordialister, men at også forskning på etnisitet og nasjonalisme i dagens Russland ofte tar utgangspunkt i den primordialistiske tradisjon.¹⁵

1.4.2 Politisk opposisjon

Når jeg skriver ”politisk opposisjon” i denne oppgaven mener jeg den delen av opposisjonsbevegelsen som står utenfor det russiske politisk institusjonaliserte systemet. Jeg vil da utelukke den ”parlamentariske opposisjonen” som finnes i dagens russiske politiske system. Mens det Putin-lojale partiet *Jedinaija Rossija* er det største partiet i det russiske parlamentet – Dumaen, er også Kommunistpartiet (KPRF), *Spravedlivaija Rossija* og Russlands Liberal-demokratiske Parti (LDPR) representert. Det er imidlertid bredt anerkjent at de partiene som er representert i Dumaen, ikke har en reell opposisjonell posisjon i Russlands politiske sfære, og de blir ofte betegnet som Vladimir Putins nikkedukker. Professor Grigorij Golosov skriver at når det gjelder ”opposisjonelle partier” i Russland i dag, så er deres posisjon ambivalent. Dette fordi de til en viss grad er ofre for systemet som gir dem en tragisk rolle som et konstant og ubetydelig mindretall i lovgivende forsamlinger.¹⁶ Richard Sakwa argumenterer for at selv om politiske partier er hovedaktører i Russlands parlamentsvalg, så utgjør de i beste fall kun tilbehør til prosesser som utspilles andre steder innad i regimet.¹⁷

1.4.3 Non-system opposition, anti-system opposition (*nesistemnaja oppozitsija, vnesistemnaja oppozitsija*)

På engelsk bruker man ofte begrepet *non-system opposition*, eller *anti-system opposition* om den utenomparlamentariske opposisjonen i Russland. På russisk brukes begreper som *nesistemnaja oppozitsija* eller *vnesistemnaja oppozitsija*. i denne oppgaven velger jeg å bruke det norske begrepet *den utenomparlamentariske opposisjon*. Det er flere forfattere som tar for seg disse begrepene. Jeg har valgt å bruke Mikhail Simakov, Ivan Bolsjakov og Marlène Laruelles forklaringer og definisjoner.

¹⁵ Valerij Tisjkov, *Ethnicity, Nationalism and Conflict in and after the Soviet Union: The mind aflame* (London: SAGE Publications Ltd, 1997), 1

¹⁶ Grigorij Golosov, *Demokratija v Rossii: instruksija po sborke*, (St. Petersburg: BKhB-Peterburg, 2012), 54

¹⁷ Richard Sakwa, ”Party and power: between representation and mobilisation in contemporary Russia”, i *East European Politics*, (Vol. 28, Utg. 3, 2012), 311 (<http://dx.doi.org/10.1080/21599165.2012.683784>), (Oppsøkt 20.06.12)

Ivan Bolsjakov skriver i sin artikkel ”Nesistemnaja Oppozitsija” at en grunnleggende trend i russisk politisk analyse og vitenskap som tar for seg den russiske opposisjon de siste tiår, er basert på en klassifisering som deler den inn i parlamentarisk- og utenomparlamentarisk opposisjon (*sistemnaja oppozitsija* og *nesistemnaja oppozitsija*); sjeldnere forekommer også begrepet *vnesistemnaja oppozitsija*.¹⁸ Den første som klassifiserte en bestemt type opposisjonsparti som ’anti-systemisk’, var den italiensk-amerikanske sosiologen Giovanni Sartori. I henhold til hans konsept om en polarisert pluralisme er et anti-system parti et parti som har verdier og en ideologi som står i motsetning til de verdier og den ideologi som finnes i det politiske systemet som partiet må forholde seg til.¹⁹

Ivan Simakov bruker begrepet *vnesistemnost*, og beskriver det som:

внесистемность оппозиции означает, прежде всего, её принципиальное дистанцирование от властей, особенно при кризисе; разнообразие методов действий; некоторую хаотичность/непредсказуемость поведения.²⁰

I sin bok *In the name of the nation* definerer Marlène Laruelle radikal nasjonalisme, ultranasjonalisme, ekstreme høyregrupperinger og ekstremisme som *extra-parliamentary*. Dette gjør hun fordi hun mener at det er vanskelig, om ikke umulig, å plassere dem systematisk ved å bruke globalt anerkjente kriterier som venstre/høyre eller etnonasjonalisme/imperialisme.²¹ Grupperinger og bevegelser som nekter å involveres i en demokratisk representasjon, de som aldri, eller nesten aldri, stiller til valg, de som ikke er tilstede i Dumaen, og de som tyr til gateaksjoner, faller inn under Laruelles definisjon som *extra-parliamentary*. I Russland på 1990-tallet ble begrepet *patriotitsjeskij lager* brukt for å beskrive disse gruppene.²²

Vi ser altså her at det er flere ulike flere ulike uttrykk blir brukt for å betegne den delen av opposisjonen som befinner seg utenfor systemet. Jeg vil oppsummere dette med å si at den typen opposisjon jeg fokuserer på, blir karakterisert av en prinsipiell motstand mot systemet og regimet. De prøver ikke, eller ønsker ikke å bli en del av det nåværende regimet, men arbeider heller for å skape et nytt system, et nytt regime.

¹⁸ Ivan Bolsjakov, “Nesistemnaya Oppozitsija”, i *Res Publica*, (2011 / No. 3,(1622)), 1

¹⁹ *Ibid.*, 2

²⁰ Mikhail Simakov, *Vnesistemnaja Oppozitsija*, (Moskva: Samoobrazovanije, 2006), 52 (original kursiv og understreking)

²¹ Marlène Laruelle, *In the name of the nation: Nationalism and politics in contemporary Russia*, (New York:Palgrave Macmillan, 2009), 49

²² *Ibid.*, 49-50

2 Teoretisk rammeverk og metode

Formålet med dette kapittelet er å etablere et teoretisk rammeverk samt å redegjøre for metode. Ovenfor har jeg allerede redegjort for at jeg vil fokusere på Russlands utenomparlamentariske opposisjon, men det er samtidig viktig å belyse hvordan og hvorfor denne utenomparlamentariske opposisjonen vokste frem. Før jeg går videre inn på dette, følger en metodisk utgreining

2.1 Kilder og metode

I denne oppgaven skal jeg i hovedsak bruke den type kilder som den norske samfunnsviteren Sigurd Grønmo karakteriserer som dokumenter.²³ Dokumenter kan være *meningsytringer*, og inneholder standpunkter eller vurderinger den som står bak dokumentet har, eller de kan være *faktainformasjon* om ulike forhold. Dokumenter har, ifølge Grønmo, tre former. Disse er skriftlig fremstilling, muntlig fremstilling og visuell fremstilling.²⁴ Et eksempel på en skriftlig fremstilling av en meningsytring kan være en lederartikkel i en avis, en muntlig fremstilling kan være et debattinnlegg på et møte, mens en visuell fremstilling kan være en reklamefilm. På den andre siden er en skriftlig fremstilling av faktainformasjon eksempelvis en organisasjons årsmelding, en muntlig fremstilling av faktainformasjon er et radioforedrag, mens en visuell fremstilling av faktainformasjon kan være et debattprogram på TV.²⁵ Dokumenter kan være svært forskjellige når det gjelder både form og innhold. Et typisk dokument er en skriftlig fremstilling, men i denne oppgaven skal jeg også bruke dokumenter i form av muntlige fremstillinger, som video og lydopptak.²⁶

En kvalitativ innholdsanalyse bygger ifølge Grønmo på systematisk gjennomgang av dokumenter med mål om å kategorisere innholdet og registrere data som er relevante for problemstillingen.²⁷ En kvalitativ innholdsanalyse kan i utgangspunktet brukes på alle typer dokumenter, men det er mest vanlig å bruke kvalitativ innholdsanalyse på dokumenter som foreligger i form av tekst, tall, lyd, eller bilder. Muntlige tekster må som oftest overføres til skriftlig form. Den typen muntlige dokumenter som jeg bruker i denne oppgaven er

²³ Sigurd Grønmo, *Samfunnsvitenskapelige metoder*, (Bergen: Fagbokforlaget, 2004), 120

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid., 121

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid., 187

videoopptak av politikeres taler på demonstrasjonene i Russland. Disse har jeg lyttet nøye til, og overført til et tekstbasert dokument.

For å finne dokumenter og tekster, har jeg i denne studien i stor grad brukt Internett. Dette fordi jeg tidlig fant ut at det ikke var skrevet store verk i form av bøker om mitt tema. Noen av tekstene som jeg har brukt er lett tilgjengelige på Internett, som eksempelvis avisartikler og partiprogram. I andre tilfeller, har jeg måttet lete i internettbaserte arkiver.

I løpet av datainnsamlingen har jeg måttet foreta kildekritiske vurderinger. Tekstene må ses i sammenheng med andre kilder, og i lys av annen foreliggende kunnskap, særlig om tekstenes antatte forfattere og bakgrunn, og om de forholdene som omtales i tekstene. Siden min studie omfatter aktører innenfor bestemte politiske bevegelser, er tekstenes representativitet særlig viktig. Hvem eller hva er tekstene representative for? Representerer tekstene kun forfatterne selv, eller er fremstillingen ytret på vegne av en større gruppe, for eksempel en nasjonalistisk bevegelse?²⁸ Dette er spørsmål som jeg hele tiden har hatt i bakhodet når jeg har funnet kilder.

Internett blir en stadig viktigere form for informasjonsspredning i Russland ettersom andre kommunikasjons- og massemedier i stor grad er kontrollert av Kreml.²⁹ Alle riksdekkende fjernsynskanaler er statseide, og de største avisene og tidsskriftene er enten kontrollert av regimet selv, eller av regimets åpenbare tilhengere.³⁰ Under slike omstendigheter har Internett blitt den viktigste formen for spredning av informasjon og ideer. Russland har i dag en andre eller tredjegradssensur. Dette vil si at det er en spesifikk og sofistikert sensur, men i motsetning til land som Kina, hvor spesifikke nettsteder blokkeres totalt, har man i Russland sett at spesifikke nettsteder blir hacket eller blokkert på avgjørende tidspunkt.³¹ Et eksempel på dette er at ulike bloggsider og valgovervåkningssider blir stengt i dagene før og under valget. Kalle Knivillä, som er journalist i Det Sydsvenska Dagbladet, argumenterte på et seminar om internettaktivisme i Russland, for at Internett er i ferd med å bli en viktigere informasjonskanal enn regimet. Dette fordi når en blogger oppnår 50 000

²⁸ Ibid., 190

²⁹ Martin Paulsen, Seminar om internettaktivisme i dagens Russland, 23.04.12, Russlandsuka 2012, Fritt ords lokaler

³⁰ Ibid.

³¹ Bruce Etling, Karina Alexanyan, John Kelly, Robert Faris, John Palfrey, (et.al), "Public dicourse in the Russian blogosphere: Mapping RuNet politics and mobilization", i *Berkman Center Research Publication* (No. 2010-11, 19.03.10), 6

lesere på en dag, så har han eller hun en viktig maktposisjon ovenfor makten selv.³² Derfor er det mulig å finne verdifulle dokumenter om den russiske politiske opposisjonen, som neppe ville ha blitt trykket i Russlands regimevennlige massemedier. At Internett er i ferd med å bli en svært viktig informasjonskanal i Russland, vitner også den nye loven som omhandler Internett om. Den 11. juli 2012 vedtok Statsdumaen en ny lov om Internett i Russland. Denne loven ble vedtatt for å beskytte barn mot informasjon som kan være til skade for deres helse og utvikling.³³ Det har imidlertid blitt uttrykt bekymring over denne loven, og Aleksej Navalnyj skrev i et blogginnlegg at han fryktet at dette kan føre til at regimet bruker loven til å stenge regimekritiske nettsteder under påskudd om at internettsidene kunne være til skade for barn og deres helse.³⁴

Jeg fant fort ut at alle aktørene i dagens utenomparlamentariske opposisjon i Russland har sin egen blogg på nettstedet LiveJournal.com. LiveJournal er et bloggbasert nettsamfunn som i dag eies av den regimekritiske internettgründeren Anton Nossik.³⁵ På disse bloggene publiseres alt fra ytringsmeninger om konkrete politiske hendelser, til linker til intervjuer de har gitt. På disse bloggene kan man også finne alle blogginnlegg som den enkelte aktøren har publisert helt siden bloggen ble opprettet. Dette har gitt meg et solid arkiv, og et hav av kilder. Ettersom blogger ikke blir sensurert, kan disse kanskje sammenliknes med *samizdat*-litteraturen som florerte i det sovjetiske samfunn.

2.2 Historiografi

Som jeg allerede har nevnt har jeg i stor grad brukt Internett til å finne kilder ettersom det enda ikke er skrevet verk om utviklingen av den russiske nasjonalismen i 2011/12. Det er imidlertid skrevet flere verk som tar for seg den russiske nasjonalismen, men de fleste fokuserer på den førrevolusjonære eller den sovjetiske epoken. Her er amerikanske John B. Dunlop en sentral forsker. Dunlop har blitt fremstilt som en pioner innen forskning på den russiske nasjonalismen. Bøkene *The faces of contemporary Russian nationalism* (1983) og *The new Russian nationalism* (1985) tar for seg utviklingen av den russiske nasjonalismen fra omkring 1917-1985, og er dermed viktige for å forstå bakgrunnen. I disse bøkene tar Dunlop

³² Kalle Knivillä, seminar om internettaktivisme i dagens Russland, 24.04.12

³³ "Federalnyj zakon Rossijskoj Federatsii ot 28 ijulja 2012 g. N 139 – F3", i *Rossijskaja Gazeta*, 30.07.12 (<http://rg.ru/2012/07/30/zakon-dok.html>) (Oppsøkt 30.08.12)

³⁴ Aleksej Navalnyj, "'Tsjornye spiski' runeta", 10.07.12 (<http://navalny.livejournal.com/719705.html>) (Oppsøkt 29.09.12)

³⁵ Knivillä, seminar om internettaktivisme i dagens Russland, 24.04.12

sikte på å vise den russiske nasjonalismens fremvekst i Sovjetunionen etter Josef Stalins død i 1953. For å vise nasjonalismens viktighet fokuserer Dunlop på nasjonalistiske tendenser hos nasjonalister som var i opposisjon til regime, men også hos offisielle lojale nasjonalister, i tillegg til nasjonalistiske tendenser i den sovjetiske eliten.

I tillegg har Stephen Shenfield utgitt bøker om russisk nasjonalisme, og hans bok *Russian fascism* (2001) ser hovedsakelig på radikale strømninger i det russiske samfunn i det post-sovjetiske Russland. I denne boken er et sentralt fokus gitt til sammenlikningen av Russland og Weimar Tyskland. Yitzhak M. Brudny har skrevet artikler og bøker som tar for seg russiske nasjonalisters forhold til den sovjetiske staten, deriblant *Reinventing Russia: Russian nationalism and the Soviet state 1953-1991* (2000). Denne bokens formål er å vise at den russiske nasjonalismen vokste frem som en konsekvens av at en gruppe intellektuelle russere søkte nye politiske ideer i etterkant av Den 20. partikongress i 1956, og at Det kommunistiske partiets politikk aktivt støttet opp om denne ”gjenopplivingen” av det nasjonale spørsmål for å få ny politisk legitimitet.

Dessverre har mye av forskningen på russisk nasjonalisme fra begynnelsen av 1990-tallet blitt konseptualisert fortrinnsvis som fascisme, og har fokusert på å oppspore og fremheve fascistiske kjennetegn i russiske nasjonalistiske bevegelser. Dermed er det et stort fokus på ekstreme høyreorienterte miljøer, og litteraturen dekker sjelden Russland etter 2001, med unntak av Marlène Laruelle som har utgav to bøker i 2009. I sin bok *In the name of the nation: Nationalism and politics in contemporary Russia* (2009) analyserer Laruelle ulike ideologiske og sosiale virkeligheter hvor nasjonalisme er tilstede i dagens russiske politiske landskap.

Det er også verdt å nevne Andreas Umland, som forsker på nasjonalisme, men i større grad ekstreme høyreorienterte grupperinger i Russland og de post-sovjetiske landene. Foruten flere artikler, har han også bidratt til Laruelles bok *Russian nationalism and the national reassertion of Russia* (2009). Det russiske analysesenteret SOVA, som blant annet overvåker nasjonalisme, fremmedfrykt, politisk radikalisme, samt forholdet mellom religion og samfunn i Russland, er også viktig i dette henseende. Aleksandr Verkhovskij er leder for SOVA og har produsert et stort antall vitenskapelige artikler og rapporter om russisk nasjonalisme. Fordi SOVA og Verkhovskij rapporterer og analyserer den russiske nasjonalismens utvikling hvert kvartal, har han vært en viktig kilde til god oppdatert sekundærlitteratur i denne oppgaven.

2.3 Russlands politiske landskap

Vladimir Gelman skrev i *Post-Soviet Affairs* at det ikke finnes noen form for opposisjon i dagens Russland. Det finnes hverken parlamentarisk opposisjon eller utenomparlamentarisk opposisjon som er rettet mot å endre regimets overordnede struktur.³⁶ Her er det viktig å legge til at denne artikkelen ble publisert i 2005, men hans argumentasjon og data er uansett viktige. I en undersøkelse utført av det russiske analysesenteret Levada, sank antallet russere som mente at det finnes opposisjon i Russland fra 53 % i midten av 2002 til 42 % i midten av 2004. Samtidig økte antall russere som mener at Russland trenger opposisjon dramatisk. I mai 2004 mente 61 % av Russlands befolkning at man trenger en politisk opposisjon mot regimet.³⁷ I juli 2012, hadde dette tallet steget til 72 %, og kun 3 % svarte at Russland absolutt ikke trenger politisk opposisjon.³⁸ Videre mente 66 % at det i juli 2012 finnes en politisk opposisjon i Russland.³⁹

2.3.1 Gelmans konseptuelle kart

Russland blir av flere forskere karakterisert som et *hybridregime*. Med et hybridregime mener jeg en politisk krysning mellom demokratiske og autoritære elementer som blandes sammen i en ”grå sone” mellom et liberalt demokrati og et diktatur.⁴⁰ For å analysere en politisk opposisjon i Russland, som i et hvert hybridregime, kreves ikke bare en ny typologi, men også et mer generelt rammeverk, eller det som professor Vladimir Gelman kaller et ”konseptuelt kart”.⁴¹

Et slikt kart er nyttig både for å skille mellom ulike typer politisk opposisjon, men også for å forstå den politiske dynamikken i et postkommunistiskregime. Oppbyggelsen av et slikt konseptuelt kart er basert på den politiske opposisjonens to dimensjoner: dens politiske mål og dens holdninger.⁴² Opposisjonen kan presenteres som et kontinuum ut fra sine politiske mål. De partier, politikere, klikker, og grupperinger som ikke er tilstede i parlamentet, men som ønsker å være en del av den uten å utføre betydelige endringer i det

³⁶ Vladimir Gelman, “Political Opposition in Russia: a dying species?” i *Post-Soviet Affairs*, (2005, 21, 3,), 226

³⁷ Levadas hjemmeside, ”Rossijane o demokratii, pravakh, i svobodakh”, 10.08.12,(<http://www.levada.ru/10-08-2012/rossiyane-o-demokratii-pravakh-i-svobodakh>) (Oppsøkt 15.08.12)

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Luke March, “Managing opposition in a hybrid regime: Just Russia and Parastatal Opposition”, i *Slavic Review*, (Vol. 68, no.3 2009), 504

⁴¹ Gelman, “Political Opposition in Russia”, 228

⁴² Ibid.

politiske regimet og/eller i dets politikk, er plassert i den minimalistiske enden.⁴³ Disse aktørene kan betraktes som “semiopposisjon”, men de spiller også av og til rollen som “kvasiopposisjon”. Deres motsats er politiske aktører hvis mål er å oppnå total kontroll over maktressurser, for så å utføre radikale endringer i det politiske regimet. Disse befinner seg på den maksimalistiske enden. Disse aktørene beskriver Gelman som den “prinsipielle opposisjon”⁴⁴, men som jeg har nevnt vil jeg bruke begrepet utenomparlamentarisk opposisjon. Andre former for politisk opposisjon er den “ikke-strukturelle opposisjon” som orienterer seg mot store endringer av politikken, samt “den strukturelle opposisjon” som orienterer seg mot en endring i det politiske regimet, men som godtar maktdeling. Disse er plassert i skalaens midtre del.⁴⁵

Å klassifisere en politisk opposisjons holdninger er vanskeligere. Her kan man skille mellom lojal, semiloyal og illojal opposisjon. To hovedkriterier for den politiske opposisjonens lojalitet er aksept for lovlige midler for politisk kamp, og avvisning av politisk vold, hvor bruk (eller trusler om bruk) av ulovlige eller voldelige midler er typisk for en illojal opposisjon. Slike kriterier kan brukes for å kartlegge og analysere opposisjon i en bredere kontekst.⁴⁶

På 1990-tallet hadde den politiske opposisjonen i Russland (først den anti-kommunistiske- så den kommunistiske opposisjonen) en avgjørende påvirkning på det fremvoksende russiske politiske markedet.⁴⁷ På 2000-tallet, derimot, hadde både den kommunistiske og den liberale politiske opposisjonen nærmest forsvunnet fra den politiske arena uten å etterlate seg arvtagere.⁴⁸ Det at den politiske opposisjonen i Russland nærmest ble utryddet har flere forklaringer. Ifølge Gelman er det i hovedsak to faktorer som bidrog til at Russlands opposisjonspartier forsvant, noe som i stor grad ble klart etter Dumavalget i 2003. Den første faktoren er knyttet til institusjonaliseringen av Russlands sterke presidentmakt, som medførte institusjonelle endringer i Russlands valglover.⁴⁹ Nye lover ble vedtatt slik at det ble vanskeligere å registrere nye partier. Minimumskravene for registrering av et politisk parti ble økt fra 10 000 til 50 000 medlemmer med regionale kontorer i minst to

⁴³ Ibid., 228

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., 229

⁴⁷ Vladimir Gelman, “Party politics in Russia: From competition to hierarchy”, 2008, i *Europe-Asia Studies*, 60:6, 924 (<http://dx.doi.org/10.1080/09668130802161165>) (Oppsøkt 09.03.12)

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

tredjedeler av Russlands regioner, i stedet for i halvparten. Videre ble det forbudt å opprette valgkoalisjoner, og sperregrensen ved valg til Statsdumaen og i regionsvalg steg fra 5 % til 7 %.⁵⁰

Den andre faktoren er at politisk konkurranse ble svært begrenset grunnet den politiske elitens ”pålagte konsensus”. I løpet av Vladimir Putins første presidentperiode (2000-2004) endret elitestrukturen seg dramatisk, noe som også påvirket Russlands politiske opposisjon. Kreml og *Jedinaja Rossija* dominerte Russlands politiske marked, og alle resterende eliteseksjoner, som parlamentariske grupperinger, politiske parti, og massemedia ble nødt til å samtykke i deres underordnede rolle, eller miste elitestausen i sin helhet. Tapet av autonomi og/eller ressurser førte til at den russiske opposisjonens politiske muligheter ble redusert, da den i stor grad ble plassert i utkanten av den politiske arena og dermed ikke lenger spilte en viktig rolle.⁵¹

For den utenomparlamentariske opposisjonen, som mistet sin elitestatus, førte dette til marginalisering og mangel på innflytelse. Mulighetene for meningsytring var begrensede grunnet mangel på ressurser samt trusler fra den styrende eliten om bruk av makt. For semiopposisjonen resulterte koopteringen inn i regimet i at den mistet sin distinktive identitet vis-à-vis den styrende gruppen. I så måte førte den russiske elitens “pålagte konsensus” til at opposisjonen ikke hadde noe valg: den ble kooptert og plassert i utkanten av den politiske arena, og mistet dermed sin rolle som en politisk aktør. Det enorme nederlaget alle opposisjonspartier led i Dumavalget 2003, samt mangelen på meningsfulle alternativer til Putin i presidentvalget i 2004 er alle dramatiske eksempler på disse tendensene.⁵² Dermed kan Russlands partisystem best bli forstått, ifølge Gelman gjennom de politiske partienes kriterier for lojalitet til Kreml.⁵³

Richard Sakwa uttrykker i en av sine artikler enighet med Gelman når det gjelder den parlamentariske opposisjonens begrensede rolle i Russland. For å forklare Russlands partisystem og dets begrensede mangfold, fremmer Sakwa en firedelt partitypologi.⁵⁴ Den første er *programpartier*, det vil si de partier med en klar handlingsplattform som er godtatt av demokratiske tendenser innad i partiet og som blir fulgt av partiets lederskap, samtidig som

⁵⁰ Gelman, “Political opposition in Russia”, 232

⁵¹ Ibid.

⁵² Vladimir Gelman, “From ‘Feckless Pluralism’ to ‘Dominant Power Politics’? The transformation of Russia’s party system”, i *Democratization*, (Vol. 13, Utg. 4, august 2006)

⁵³ Gelman, “Party politics in Russia”, 919-921

⁵⁴ Sakwa, “Party and power”, 314

dette programmet konstant blir presentert til offentligheten. Sakwa mener KPRF og *Jabloko* er de beste eksempler på slike parti, men deres marginalisering viser denne typen partiers nedgang.⁵⁵ Den andre typen er *prosjektpartier* som blir opprettet like før valg som en del av de konkurrerende elitenes strategi. Et klassisk eksempel er det venstrepatriotiske *Rodina* som ifølge Sakwa ble opprettet for å ta stemmer fra KPRF, men da partiet ble valgt inn i Dumaen i 2003 og samtidig viste seg vanskelig å kontrollere, ble det nedlagt. Den tredje typen er *regimepartier* som blir opprettet av regimet for å forsterke sin makt og for å manipulere og forme det politiske spektrum. I noen tilfeller spiller slike regimepartier rollen som et ”maktparti”, hvor Sakwa mener *Nasj Dom – Rossija* som ble opprettet i 1995 var en prototype på et slikt parti, mens *Jedinaja Rossija* åpenbart lyktes i større grad. Den fjerde typen er det Sakwa kaller *spoilerparti*, og utgjør partier som har liten sjanse til å lykkes alene, men som blir opprettet for å skape forvirring samt å trekke stemmer fra opposisjonsgrupperinger.⁵⁶ Sakwa mener at det i dag er prosjekt- og regimepartiene som dominerer Russlands partisystem, og at de har undergravd oppriktige programpartier⁵⁷.

Dagens russiske utenomparlamentariske opposisjon vokste dermed frem som et resultat av en innstramning av Russlands valglover som marginaliserte alle opposisjonelle tendenser. Dagens russiske parlamentariske opposisjon består, som nevnt tidligere, av *Jedinaja Rossija*, *Spravedlivaja Rossija*, KPRF samt LDPR. Både oppriktige liberale, demokratiske, venstreorienterte og nasjonalistiske partier nektes offisiell registrering, og befinner seg dermed utenfor det politisk institusjonaliserte systemet.

⁵⁵ Ibid., 314-315

⁵⁶ Ibid., 315

⁵⁷ Ibid.

3 Nasjonalister og demokrater – Fra Breznev til Jeltsin

Dette kapittelets formål er å gi oppgaven et historisk rammeverk og en kontekstuell bakgrunn. I avsnittene som følger, skal jeg trekke linjen tilbake til Sovjetunionen under ledelse av Leonid Breznev. Grunnet oppgavens begrensede lengde vil jeg her fokusere på de viktigste hendelsene som er relevante for mitt tema.

Lenonid Breznev overtok lederskapet etter Nikita Khrusjtsjov sent i 1964. Ifølge Stephen Shenfield, var den tidlige Breznev-perioden preget av en relativt åpen kamp mellom ulike tendenser og strømninger i Sovjetunionens politiske og intellektuelle elite.⁵⁸ Den nasjonalpatriotiske opposisjonen utgav mellom 1971 og 1974 samizdat-tidsskriftet *Vetsje*, som ble redigert av Vladimir Osipov. I Moskva vokste små sirkler av ”nye høyre” intellektuelle frem. Disse interesserte seg for mystisisme, metafysikk og andre esoteriske tema.⁵⁹ I 1978 ble organisasjonen *Pamjat* opprettet, en organisasjon som snart skulle komme til å fungere som de russiske nasjonalistenes hovedorganisasjon. Organisasjonen bestod av en gruppe mennesker som kledde seg i sorte skjorter, og åpent uttrykte at de stammet fra ”De Sorte Hundre”.⁶⁰ Deres ideologi var derfor preget av troen på monarki som et ideal for politisk styreform, antisemittisme og antiliberalisme som idealer for et handlingsprogram, de hadde en uttalt ortodoks tro, og ønsket om å gjenreise det russiske folk stod sterkt. *Pamjat* skulle også komme til å fungere som en rugemaskin hvor flere ulike ideologiske grupper av russiske nasjonalister skulle vokse ut i fra sent på 1980-tallet, og videre inn i 1990-tallet.⁶¹

De nasjonalpatriotiske grupperingene i Sovjetunionens siste periode hadde ulike holdninger ovenfor regimet. På den ene siden var den lojale nasjonalbolsjevikiske tendensen. Disse lå nær den offisielle linjen, og var beskyttet av regimet. På den andre siden var det åpne anti-sovjetiske dissidenter med et russisk nasjonalistisk syn, som Den allrussiske sosial-kristne union for folkets frigjøring (VSKhSON).⁶² I mellom disse grupperingene finner man skikkelser som Aleksandr Solzjenitsyn (før han tok et avgjørende brudd med regimet), og

⁵⁸ Stephen D. Shenfield, *Russian fascism: traditions, tendencies, movements*, (New York: M.E. Sharpe, Inc., 2001), 41

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Nikolaj Mitrokhin, ”Ot ‘Pamyati’ k skinkhedam Luzjkova. Ideologija russkogo natsionalizma v 1897-2003 godakh”, i *Neprikosnovennij zapas*, (No. 5, 31, 2003)

⁶¹ Shenfield, *Russian fascism*, 41

⁶² Ibid.

kunstneren Ilja Glazunov, som hadde et tvetydig og anstrengt forhold til regimet.⁶³ Ifølge Shenfield, eksisterte det tre hovedretninger i Sovjetunionens russiske samfunn på det nasjonale spørsmål: den internasjonalistiske sovjetiske tendensen, den nasjonalbolsjevikiske, og den anti-sovjetiske russiske nasjonalismen.⁶⁴ Blant de russiske nasjonalistene som var imot det sovjetiske regimet, og som er den viktigste tendensen for denne oppgaven, fantes det ulike ideologiske tendenser.⁶⁵ De to største tendensene, som begge hevdet sin tilhørighet til ortodoksien, var relativt moderate nasjonalister som ofte var påvirket av den slavofile tradisjon på den ene siden, og mer ekstreme nasjonalister som ofte fikk tilnavnet ”De Sorte Hundre” på den andre siden.⁶⁶

Den 5. desember 1965 på Pusjkinplassen i Moskva ble den første demonstrasjonen for menneskerettigheter organisert. Denne demonstrasjonen ble, ifølge Ljudmila Aleksejeva, begynnelsen på en bevegelse som senere har fått flere navn; den demokratiske bevegelsen, menneskerettighetsbevegelsen, eller den liberale bevegelsen.⁶⁷ Aleksejeva, som selv var en del av denne bevegelsen, og som i dag er leder for den russiske menneskerettighetsorganisasjonen Den moskovittiske Helsinki gruppen⁶⁸, kaller den konsekvent for ”*pravozasjtsjitnoje dvizjenije*”, mens andre forskere som Dunlop kaller den for en demokratisk bevegelse. Videre velger jeg Dunlops eksempel. Den demokratiske bevegelsen kjempet for personlig frihet og krav om å overholde lover, og var involvert i protestbølgen som fulgte etter invasjonen i Tsjekkoslovakia. De fleste i den demokratiske bevegelsen var reformistiske marxister eller vestlige liberale, og flere av lederne var enten jødiske eller halvt jødiske.⁶⁹

Ettersom det eksisterte en streng sensur i det sovjetiske samfunn, hvor Kommunistpartiet hadde monopol på spredning av ideer og informasjon, ble *samizdat* en måte for tendenser som ikke ville ha blitt offentlig publisert, til å spre ukontrollerte ideer og informasjon på.⁷⁰ *Samizdat* kommer av det russiske ordet ”sam” som betyr selv og

⁶³ Ibid., 41

⁶⁴ Ibid., 41-2

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ljudmila Aleksejeva, ”Dvizjenije za prava tsjelovjeka”, i *Memorial*

(http://www.memo.ru/history/diss/books/ALEXEEWA/Chapter16a.htm#_VPID_36) (Oppsøkt 20.05.12)

⁶⁸ Moskovskaja Khelsinskaja Grappa, ”Ljudmila Aleksejeva. Istorija i mirovozzrenije pravozasjtsjitnogo dvizjenija v SSSR i Rossii”, (<http://www.mhg.ru/publications/6F95786>) (Oppsøkt 01.09.12)

⁶⁹ John B. Dunlop, *The faces of contemporary Russian nationalism*, (New Jersey: Princeton University Press, 1983), 38

⁷⁰ Aleksejeva, ”Dvizjenije za prava tsjelovjeka”

”izdatelstvo” som kan oversettes til norsk med forlag. Vladimir Bukovskij har gitt en berømt beskrivelse av *samizdat* som ”Jeg skriver selv, jeg sensurerer selv, jeg utgir selv, jeg sprer selv, og soner selv straffen.”⁷¹ *Samizdat*-sjangeren er særlig karakteristisk for den sene Sovjet-perioden, og på slutten av 1950-tallet og begynnelsen av 1960-tallet, sirkulerte det i *samizdat*-litteraturen essays, noveller og artikler så vel som dikt med regimekritiske undertoner.⁷²

I perioden mellom 1968-1983 publiserte den demokratiske bevegelsen *samizdat* tidsskriftet *Khronika tekusjtsjikh sobytij*, hvis første utgave har blitt kalt for ”den første uavhengige russiske utgivelsen siden revolusjonen.”⁷³ Ifølge Ljudmila Aleksejeva, var det gjennom dette tidsskriftet at det først oppstod kontakt mellom liberale demokrater og deltakere i nasjonalistiske og religiøse bevegelser. Tidsskriftet overvåket alle brudd på menneskerettigheter i Sovjetunionen, inkludert de som omfattet likestilling av nasjonalitet, frihet og religion. Dette var også en viktig sak for representanter for religiøse og nasjonalistiske grupperinger, som dermed begynte å supplere tidsskriftet med informasjon.⁷⁴ Derfor bestod bevegelsen, foruten liberale demokrater, også av liberale nasjonalister som Aleksandr Solzjenitsyn, samt andre ortodokse troende.⁷⁵

Ettersom det sovjetiske regimet, ifølge Vladimir Sjlapentokh, anså den liberale ideologien i den demokratiske bevegelsen som sin hovedfiende, begynte regimet å motarbeide demokratene våren 1968.⁷⁶ Sjlapentokh mener at regimet i kampen mot liberalismen både offisielt tillot og støttet russofili. For å underbygge hans argument, viser han til at den russiske nasjonalismens første oppsving kom i 1968, noe som neppe tilfeldig sammenfaller med regimets avgjørelse om å stilne den demokratiske bevegelsen.⁷⁷ Et eksempel som viser den russiske nasjonalismens popularitet er RSFSRs ministerråds grunnleggelse av Det allrussiske samfunn for preservering av historiske og kulturelle monumenter (VOOPiK) i juli 1965, som hadde som mål å stoppe ødeleggelsen av historiske russiske monumenter, særlig gamle kirker.

⁷¹ Sitat hentet fra Aleksejeva, ”dvizjenije za prava tsjeloveka” (Egen oversettelse til russisk)

⁷² Ibid.

⁷³ Radio Free Europe, ”Dissident and the Nationality Problem”, 3.03.1972

(<http://www.osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/pdf/67-4-206.pdf>) (Oppsøkt 02.08.12)

⁷⁴ Ljudmila, Aleksejeva, *Soviet Dissent: Contemporary movements for national, religious, and human rights*, (Connecticut: Wesleyan University Press, 1985), 15

⁷⁵ Dunlop, *The Faces of Contemporary Russian Nationalism*, 38

⁷⁶ Vladimir Sjlapentokh, *Soviet intellectuals and political power: The post-Stalin era*, (New Jersey: Princeton University Press, 1990), 187

⁷⁷ Ibid.

Det stadig økende medlemstallet, som var på tre millioner i 1966, og syv millioner i 1972, viser VOOPiKs og den russiske nasjonalismens popularitet i det sovjetiske samfunn.⁷⁸

I perioden 1956-1970 eksisterte det to innflytelsesrike offisielle tidsskrifter med en nasjonalistisk linje. Disse var *Novyj Mir* og *Molodaja Gvardija*.⁷⁹ *Novyj Mir* er et interessant tilfelle fordi det inneholdt en rekke verk som hadde en skarp kritikk av ulike aspekter ved arven etter Stalin på den russiske landsbygda, og dermed fikk navnet ”landsbyprosa”.⁸⁰ To versjoner av landsbyprosa kan identifiseres, nemlig den ”liberalnasjonalistiske”, som var et forsøk på å skrive den sanne historien om partipolitikkens påvirkning på den russiske landsbygden under Stalin og Khrusjtsjov, og om hvordan denne påvirket de russiske bøndenes liv.⁸¹ Den andre typen landsbyprosa i *Novyj Mir* dukket opp tidlig på 1960-tallet, og kan kalles for ”konservativ nasjonalisme”. Vasilij Belov og Aleksandr Solzjenitsyn var blant bidragsyterne til denne konservative nasjonalismen, og mente at den russiske nasjonale identiteten var nært beslektet med den tradisjonelle bondeidentiteten. De gav en svært idealisert beskrivelse av det tradisjonelle bondelivet og moralen, og det at den raskt forsvant ble sett på som en nasjonal tragedie.⁸²

Novyj Mir er også et interessant fenomen fordi Brudny beskriver det som et anti-stalinistisk tidsskrift som argumenterte for sosiopolitiske reformer, men han omtaler det også som det første institusjonaliserte grunnlaget for en fremvoksende russisk nasjonalisme.⁸³ I motsetning til Brudny, mener Aleksejeva at *Novyj Mir* var et liberalt tidsskrift, som i stor grad hjalp den russiske liberalismen å spre seg, men som også forente liberalismens tilhengere.⁸⁴

Molodaja Gvardija var KOMSOMOLs sentralkomites offisielle utgivelse, men radikale nasjonalister tok over utgivelsen som ifølge Brudny ble det første tidsskriftet med en utelukkende russisk nasjonalistisk orientering etter Stalins død.⁸⁵ To nasjonalistiske tendenser eksisterte innad i *Molodaja Gvardija*, hvor begge forkastet reformpolitikken som ble fremmet av *Novyj Mir*, men fremmet en økologisk orientering samt et fokus på å bevare

⁷⁸ Dunlop, *The Faces of contemporary Russian nationalism*, 38-9

⁷⁹ Yitzhak M. Brudny, ”The Heralds of Opposition to Perestrojka” i *Milestones in Glasnost and Perestrojka: Politics and People*, Vol. 2 Edward A. Hewett, Victor H. Winston (red), (Washington D.C: The Brookings Institution, 1991), 155

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid., 156

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Aleksejeva, ”Dvizjenije za prava tsjelovjeka”

⁸⁵ Brudny, ”The Heralds of Opposition to perestrojka”, 156

førrevolusjonær arkitektur og monumenter.⁸⁶ Den første tendensen var en ”ny-Stalinistisk nasjonalisme”, som beundret Stalins gjenoppliving av de russiske tsarenes tradisjoner innen militæret og statsbygning, og de så på 1917-revolusjonen som en russisk nasjonal revolusjon.⁸⁷ Den andre tendensen var preget av det Brudny kaller for ”radikal slavofili”. Representantene for begge tendensen kritiserte *Novyj Mir* for det de mente var vestlig liberalisme. Deres bidrag var kombinert av en sterk anti-urban og anti-intellektuell retorikk og et idealisert syn på Den russisk ortodokse kirke og de tradisjonelle russiske bøndene.⁸⁸ *Molodaja Gvardija* publiserte verk av Vladimir Soloukhin, Sergej Semanov, Mikhail Lobanov og Viktor Tsjalmajev.⁸⁹

Selv om regimet under ledelse av Brezjnev i noen grad tillot nasjonalisme, ble lovlige offisielle nasjonalister med en for kritisk tilnærming til marxistiske elementer i den offisielle ideologien motarbeidet.⁹⁰ Etter en kamp mellom Sentralkomiteens kulturbyrå og agitasjons- og propagandabyrået klarte tilslutt sistnevnte å få *Molodaja Gvardijas* aktiviteter undersøkt hos Politbyrået. På dette møtet, som ble holdt i november 1970, angrep Brezjnev selv tidsskriftets linje, noe som endte med at dets redaktør, Anatolij Nikonov, ble sparket.⁹¹ Dette var det første steget i en varsom kampanje mot ”russofili”, hvor Brezjnev advarte om at patriotisme var et gode, men at ekstrem patriotisme kunne føre til avstand fra klassebevissthet. Nasjonalister ble advart om at en interesse for gamle kirker kunne være farlig og at 1800-tallets slavofile var reaksjonære.⁹²

Dermed markerte året 1970 et skille i regimets toleranse ovenfor russiske nasjonalister.⁹³ Fra nå av begynte regimet å slå ned på manifestasjoner med russisk patriotisme, som ikke kunne forenes med marxist-leninismen, eller som i det minste ikke var kombinert med den leninistiske linjen. På samme tid fant også et viktig veiskille sted i den russiske dissidentbevegelsen. Den russiske nasjonalismen var ikke bare under angrep fra

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid., 157

⁸⁹ Dunlop, *The faces of contemporary Russian nationalism*, 39

⁹⁰ Sjlapentokh, *Soviet intellectuals and political power*, 189

⁹¹ Dunlop, *The faces of contemporary Russian nationalism*, 43

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

regimets side, men nå begynte også ny-vestvendte tendenser i *samizdat*-litteraturen å kritisere nasjonalistene.⁹⁴

Demokrater og nasjonalister hadde til nå samarbeidet relativt vennlig med hverandre innad i den demokratiske bevegelsen, men fra og med 1969-70, ble 1800-tallets polemikk mellom slavofile og vestvendte på ny gjenopplivet i *samizdat* skrifter.⁹⁵ To dokumenter av ”ny-vestvendthet” fikk særlig betydning – ”Programma demokratitsjeskogo dvizjenija Sovjetskogo Sojuza”, som ble utgitt i Amsterdam i 1970, og en samling av artikler som dukket opp i den parisiske utgivelsen ”Vestnik russkogo studentsjeskogo khristianskogo dvizjenija” det samme året. Disse to dokumentene ble en drivmotor for debatten som raste mellom liberale og nasjonalister.⁹⁶ Dunlop argumenterer for at påvirkningen artiklene i den sistnevnte samlingen hadde, kan sammenliknes med Pjotr Tsjaadajevs berømte filosofiske brev fra 1836, som på mange måter markerte startskuddet for polemikken mellom de slavofile og de vestvendte.⁹⁷ På samme måte som Tsjaadajev, satte ny-vestvendte igjen hele Russlands historiske rolle under tvil, også den religiøse tradisjonen.⁹⁸

Den demokratiske bevegelsens program genererte en viktig konservativ nasjonalistisk ytring – ”Slovo Natsii” eller ”Nasjonen taler” fra 1971.⁹⁹ ”Nasjonen taler” ble fremstilt som et politisk essay og var i hovedsak rettet mot de generelle *samizdat*-leserne. I essayet blir demokratiske idealer og institusjoner sterkt kritisert, og det er på mange måter en blanding av russisk nasjonalisme og kristendom med klare rasistiske undertoner.¹⁰⁰ Den nasjonalistiske tonen kommer frem av påstanden om at det russiske folk, i motsetning til Sovjetunionens andre folk, ikke har politisk suverenitet. Denne påstanden ble underbygget av det faktum at

⁹⁴ Ibid., 241

⁹⁵ Ibid., 43

⁹⁶ Ibid., 43-4

⁹⁷ Ibid., 44

⁹⁸ Ibid., 241

⁹⁹ Her virker det som om det er en uenighet blant forskerne om oversettelse av ”Slovo natsii”. John B. Dunlop oversetter det til engelsk med ”The Nation Speaks”, mens Feldbrugge oversetter det med ”A Word to the Nation”. Det er ikke lett å vite om ordet ”natsii” står i genitiv eller i dativ, men jeg velger å oversette det til norsk med ”Nasjonen taler”, men jeg er allikevel oppmerksom på at verket kan hete ”Et ord til nasjonen”, eller ”En nasjons ord”

¹⁰⁰ Feldbrugge, Ferdinand, J.M., *Samizdat and political Dissent in the Soviet Union*, (A.W. Sijthoff International Publishing Company B.V, 1975), 189

siden det ikke eksisterte et eget russisk kommunistparti for RSFSR, spilte russerne en liten rolle i partipolitikken og det russiske folk var dermed underrepresentert i sitt eget land.¹⁰¹

Vestnik-bidragene, derimot, produserte en blanding av uttalelser fra flere ledende nasjonalistiske talsmenn. Eksempler på disse er Aleksandr Solzjenitsyn, Vladimir Osipov, Leonid Borodin, og Gennadij Sjimanov. Da Solzjenitsyns ”*August 1914*” dukket opp i 1971 ble han umiddelbart plassert blant de russiske nasjonalistene, selv om noen nasjonalister mente at verket ikke var patriotisk nok.¹⁰²

Til tross for at *Molodaja Gvardija* hadde fått sin redaktør sparket i 1970, satte ikke dette en stopper for utløpet for nasjonalistenes syn. To måneder etter at Nikonov måtte gå, dukket det opp et nytt uoffisielt tidsskrift med navnet *Vetsje*. Tidsskriftet ble, som nevnt ovenfor, redigert av Vladimir Osipov, som tidligere hadde blitt arrestert for *samizdat* aktiviteter og hadde blitt dømt til syv år i en av regimets straffeleirer. Da han begynte sin soningstid i 1961, hadde han vært en tilhenger av den jugoslaviske sosialismen, men når han slapp ut i 1968, hadde hans syn endret seg. Etter at han kom ut, skal han ha uttalt at ”man kommer inn som en ateist, men går ut som en kristen. (...) Leiren fikk meg til å tro på Gud, på Russland, og på mine forfedres arv.”¹⁰³ *Vetsje* ble stanset av KGB i 1974, men innen da hadde tidsskriftet skaffet seg mange lesere i flere av Sovjetunionens regioner.

Aleksejeva mener at nasjonalismen som ble fremmet i *Vetsje* skiller seg fra nasjonalismen som kom frem av dokumentet ”Nasjonen taler” ved at den ikke fremmet en politisk ideologi, men heller et spesifikt perspektiv på den russiske historie, kultur og ortodoksi samtidig som det var en holdning som sammenfalt med demokratiske prinsipper.¹⁰⁴ Osipov mente at frihet måtte bli gitt til alle; troende, ikke-troende, nasjonalister, demokrater, konservative, kommunister - alle må ha en rett til å ytre sine meninger.¹⁰⁵

I 1972 gav Osipov et intervju til to amerikanske korrespondenter, hvor han forklarte tidsskriftets mål. Noen av disse målene var å beskytte monumenter av matriell- og åndelig kultur, å fostre respekt for nasjonens hellighet og ens egen nasjonale verdighet, å lege Russlands kulturelle storhet, å støtte kjærligheten til sitt eget land og for den Ortodokse kirke,

¹⁰¹ Dina Zizzerman-Brodsky, *Constructing ethno-politics in the Soviet Union: Samizdat, deprivation and the rise of ethnic nationalism*, (New York: Palgrave Macmillan, 2003), 102-3

¹⁰² Dunlop, *The Faces of contemporary Russian nationalism*, 44

¹⁰³ Sitat hentet fra Dunlop, *The faces of contemporary Russian nationalism*, 45

¹⁰⁴ Aleksejeva, *Soviet Dissent*, 439

¹⁰⁵ Ibid.

samt å diskutere og redegjøre for den moderne russiske kultur.¹⁰⁶ Tidsskriftets betydning kan neppe overdrives når det kommer til dets påvirkning på den russiske nasjonalisme. Det nådde sitt mål om å være et forum for alle typer russiske nasjonalister, og alle tendenser innenfor den russiske nasjonalismen fikk spalteplass. I et brev til den russiske emigréavisen *Novoje Russkoje Slovo*, fastslo Osipov at fremveksten av den russiske nasjonalismen var en dømt nasjons forsvarsmekanisme.¹⁰⁷ Osipov gikk fra å være sosialist til å bli en russisk nasjonalist. Denne ideologiske forandringen er viktig å få frem, fordi en tilsvarende endring i politiske syn og ytringer finner sted også i dagens Russland. Som jeg skal vise i kapittel 6, endrer russiske politiske aktører også i dag sin retorikk.

Ved siden av den uoffisielle nasjonalismen som ble fremmet i *Vetsje*, eksisterte det offisielle tidsskriftet *Nasj Sovremennik*. På 1970-tallet ble *Nasj Sovremennik*, ifølge Brudny, det aller viktigste tidsskriftet med en russisk nasjonalistisk linje. Det publiserte alle synspunkter og tendenser innen den russiske nasjonalistiske bevegelsen, fra liberale nasjonalister, til ny-stalinister.¹⁰⁸ Tidlig på 1980-tallet hadde *Nasj Sovremennik* et stadig økende opplag, noe som er en indikasjon på at ideene og ytringene som ble publisert i tidsskriftet var populære i det russiske sovjetiske samfunnet. Utgivelsene økte fra 60 000 eksemplarer i oktober 1968, til 336 000 eksemplarer i februar 1981.¹⁰⁹ Brudny argumenterer for at dette henger sammen med at flere av tidsskriftets forfattere fikk offisiell anerkjennelse, og ble oppropt til Sovjetunionens viktigste skribenter. Denne anerkjennelsen ble gitt i form av prestisjefylte priser som Leninprisen, RSFSRprisen og SSSRprisen.¹¹⁰

Ifølge Laruelle, derimot, henger dette sammen med utfallet av folketellingen i 1979, som viste til en høy fødselsrate blant Sovjetunionens muslimske folkegrupper, samt en demografisk nedgang for de slaviske folk. I tillegg hadde alkoholisme og skilsmissestatistikken skutt i været.¹¹¹ Tanken på at russerne hadde blitt utnyttet i det sovjetiske eksperiment var også utstrakt, og førte til at kravet om at RSFSR skulle ha samme status som de andre sovjetiske republikkene sterkere ble fremmet mot slutten av 1970-tallet.¹¹²

¹⁰⁶ Dunlop, *The faces of contemporary Russian nationalism*, 45

¹⁰⁷ Zizzerman-Brodsky, *Constructing ethnopolitics*, 106

¹⁰⁸ Brudny, "The heralds of opposition to perestrojka", 157

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Marlène Laruelle, "Rethinking Russian nationalism: historical continuity, political diversity, and doctrinal fragmentation", i *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, Laruelle (red), 18

¹¹² Ibid.

Brudny begrunner dermed nasjonalismens fremvekst med forfatterens berømmethet, mens Laruelle viser til sosiale faktorer for å understreke hvorfor nasjonalistiske meninger og ytringer var populære tidlig på 1980-tallet.

Flere forskere mener at en grunn til at regimet var tolerant ovenfor den nasjonalistiske bevegelsen, er at den i stor grad ble beskyttet av Mikhail Suslov. Suslov var medlem av Sentralkomiteen og fungerte i stor grad som det sovjetiske regimets ideologiske sjef.¹¹³ Etter Suslovs død i januar 1982, og Brezjnevs død kun ti måneder senere, utførte Kommunistpartiet under ledelse av Jurij Andropov, som tidligere hadde vært sjef for FSB, flere angrep på tidsskrifter, publiseringsorganer og utgivere som fortsatte å publisere artikler med nasjonalistisk innhold.¹¹⁴

Under Jurij Andropov ble nasjonalistenes rolle undergravd. Han erstattet Mikhail Suslov som partiets sjefsideolog, og ”den politiske kontrakten” som hadde eksistert mellom regimet og de russiske nasjonalistene ble nå avsluttet.¹¹⁵ Sent i juli 1982 utgav sentral komiteen en resolusjon som inneholdt en forkastelse av den russiske nasjonalismen. I januar 1983 ble *Nasj Sovremenniks* utgivelser kuttet fra 335 000 til 220 000 eksemplarer, noe som viser at Andropov var fast bestemt på å slå ned på den nasjonalistiske bevegelsen. Slike angrep ble også utført under Konstantin Tsjernenko, men i mindre grad.¹¹⁶ Den politiske kontrakten førte dog til at de russiske nasjonalistene gikk fra å være en av flere viktige grupperinger i den russiske intellektuelle eliten på begynnelsen av Brezjnevs styre, til å bli den mest innflytelsesrike. Hvordan skulle dette faktum håndteres? Det spørsmålet ble overlatt til Mikhail Gorbatsjov.¹¹⁷

3.1 Fra *perestrojka* og *glasnost* til Boris Jeltsin

Da Mikhail Gorbatsjov kom til makten i 1985, eksisterte det fem tidsskrifter med en mer eller mindre klar nasjonalistisk linje. Disse var *Molodaja Gvardija*, *Nasj Sovremennik*, *Moskva*, *Sever* og *Don*. Deres utgivelser og opplag utgjorde til sammen over en million eksemplarer

¹¹³ Dunlop, *The New Russian Nationalism*, s., 13. Se også Sjlapentokh, *Soviet intellectuals and political power*

¹¹⁴ Laruelle, ”Rethinking Russian Nationalism”, 18

¹¹⁵ Brudny, ”The heralds of opposition to Perestrojka”, 159

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

årlig.¹¹⁸ De to viktigste tidsskriftene var fortsatt de Moskvabaserte *Molodaja Gvardija* og *Nasj Sovremennik*. Da Gorbatsjov lanserte *perestrojka* og *glasnost* i perioden mellom 1985-1987, hadde han de russiske nasjonalistenes støtte. Dette førte til at nasjonalistene hadde en viss innflytelse på spørsmål som tok for seg denne moderniseringsprosessen. Nasjonalistene lyktes eksempelvis i å overtale myndighetene til ikke å endre elveleiet i noen elver i Sibir, som ville ha ført til en forbedret situasjon i Sentral Asia, men til en miljøkatastrofe i Sibir.¹¹⁹ Nasjonalistene var også blant pådriverne for å få myndighetene til å fordømme korrupsjon, samt å utarbeide en politikk for å få bukt med alkoholismen.¹²⁰

Til tross for at nasjonalistene hadde en viss grad av innflytelse, var det imidlertid noen faktorer som førte til en radikalisering av de russiske nasjonalistene. Noen slike faktorer var den vestlige kulturs økende innflytelse, rehabiliteringen av kommunistiske historiske skikkelser, samt en generell følelse av å ha mistet kontrollen over politiske prosesser de hadde vært med på å sette i gang. Valentin Rasputin, Viktor Astafjev og Vasilij Belov, som alle var en del av den nasjonalistiske landsbyprosaen, fremstilte det russiske samfunn som moralsk korrumpert, og argumenterte for at hvis moralske verdier ikke ble endret, så var Gorbatsjovs reformer dømt til å mislykkes.¹²¹ De russiske nasjonalistene hevdet at den politiske og økonomiske liberaliseringen hadde som mål å ødelegge den russiske staten, og ethvert forsøk på å stanse denne politikken og på å avsette Gorbatsjov, og senere Jeltsin ble derfor støttet av nasjonalistene. Dermed var de russiske nasjonalistene blant de første som åpent kritiserte *perestrojka* og *glasnost*.¹²² *Molodaja Gvardija* og *Nasj Sovremennik* ble de ledende organene for den russiske nasjonalistiske opposisjonen mot *perestrojka* og *glasnost*.¹²³

I perioden 1985-1987 publiserte *Nasj Sovremennik* flere artikler som inneholdt ny-stalinistiske og antisemittiske angrep på de nye liberaliserende tendensene i Sovjetunionens kulturelle sfære. Beskrivelser som "kosmopolitisk" ble brukt om det sovjetiske samfunn, noe som for de slavofile nasjonalistene var et negativt begrep i seg selv, men det har også en referanse til antisemittisme ettersom Stalin ofte brukte dette ordet i sin antisemittiske

¹¹⁸ Ibid., 153

¹¹⁹ Ibid., 160

¹²⁰ Laruelle, "Rethinking Russian nationalism", 18

¹²¹ Brudny, "The heralds of opposition to perestrojka", 160

¹²² Yitzhak M. Brudny, *Reinventing Russia: Russian nationalism and the Soviet state, 1953-1991*, (Harvard University Press, 2000), 12

¹²³ Brudny, "The heralds of opposition to perestrojka", 153

kampanje.¹²⁴ Da Aleksandr Jakovlev ble valgt inn i sentralkomiteen i mars 1986, ble *Nasj Sovremenniks* innflytelse på den sosiopolitiske debatten redusert. Jakovlev var en reformist og hadde vært imot den russiske nasjonalismen i lang tid. Han visste at det var nødvendig å ta kontroll over de kulturelle strømningene for å generere støtte for *perestrojka*, og foretok derfor endringer i de største tidsskriftenes lederskap.¹²⁵ Redaktørposten ble fratatt nasjonalister og gitt til reformorienterte intellektuelle. Disse nominasjonene ble begynnelsen på Gorbatsjovs ”politiske kontrakt”, en kontrakt som var til fordel for de liberale og liberale nasjonalistene i den intellektuelle eliten. De kontrollerte viktige aviser, og opplaget av pro-reform utgivelser skjøt i været, mens *Nasj Sovremenniks* utgivelser stod på stedet hvil.¹²⁶

I dette henseende spilte *Pamjat* igjen en viktig rolle, da ulike uttrykk for russisk nasjonalisme ble utkrystallisert i denne organisasjonen.¹²⁷ *Pamjat*, som fra 1985 hadde blitt ledet av Dmitrij Vasilijev, dro nytte av Gorbatsjovs tillatelse til å danne uoffisielle foreninger med en politisk agenda. Denne nasjonalistiske og antisemittiske Moskvabaserte organisasjonen arrangerte til å begynne med hovedsakelig historiske, litterære og musikalske arrangementer, men i 1987-1988 ble *Pamjat* en stadig viktigere faktor i Sovjetunionens politikk.¹²⁸ *Nasj Sovremennik* forsvarte *Pamjat* mot kritikk fra liberale, en kritikk som økte i 1987 da debatten om *perestrojka* raste mellom liberale og nasjonalister. *Pamjat* ble særlig støttet i å fremme den jødiske trusselen, og *Nasj Sovremennik* fremstilte *Pamjat* som et patriotisk samfunn som fortjente partiets og militærets støtte.¹²⁹

De russiske nasjonalistene beskyldte de reformvennlige liberale for å undergrave nasjonens moral, og for å svekke den russiske stat ved å misbruke ytringsfriheten til å agitere for en ideologisk forsoning med det borgerlige Vesten.¹³⁰ Grigorij Golosov mener at *Pamjat* hadde en så stor betydning i 1988 at det kunne virke som om det var nettopp nasjonalistene, organisert rundt *Pamjat*, som kunne vokste frem som en plattform som potensielt kunne forene alle regimekritiske strømninger i det sovjetiske samfunn.¹³¹ For å oppnå dette måtte nasjonalistene fremme en mer troverdig handlingsplan enn demokratenes generelle ”anti-

¹²⁴ Ibid., 161

¹²⁵ Ibid., 161-2

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Laruelle, “Rethinking Russian nationalism”, 19

¹²⁸ Brudny, “The heralds of opposition to perestrojka”, 166

¹²⁹ Ibid., 169

¹³⁰ Ibid., 168

¹³¹ Grigorij Golosov, “Who survives? Party origins, organizational development and electoral performance in post-communist Russia”, i *Political Studies*, (Vol. 46, utg. 3, 1998), 518

kommunisme”. Dette viste seg å være en vanskelig oppgave; de fleste aktivistene i *Pamjat* hadde et negativt syn på Bolsjevikrevolusjonen, på Vestens geopolitiske ambisjoner, dens fordømte massekultur og på ideen om en markedsøkonomi. Dette var ideer som også regimet også var imot, og som dermed gjorde det vanskelig å opprettholde det opposisjonelle standpunktet.¹³²

Noen forskere mener at den voksende nasjonalismen i Sovjetunionens mange republikker var en faktor som førte til Sovjetunionens desintegrering og kollaps.¹³³ Mange mener også at den russiske nasjonalismen vokste frem som et resultat av et ideologisk vakuum som oppstod når kommunismen ikke lenger var Russlands offisielle statsideologi.¹³⁴ Andre forskere mener igjen at å se på den russiske nasjonalismen som en ideologi brukt for å fylle et ideologisk vakuum, er feilaktig, fordi russiske høyrebevegelser har dype historiske røtter og at fremveksten av den russiske nasjonalismen har sitt opphav i den sovjetiske epoken.¹³⁵ At den post-sovjetiske russiske nasjonalismen har sine røtter i tidligere historiske epoker blir også klart når man ser at flere dagens russiske nasjonalister begynte sin virksomhet i organisasjoner som *Pamjat*. Dette skal jeg komme tilbake til, men først skal jeg fokusere på forholdet mellom russiske nasjonalister og den liberaldemokratiske bevegelsen *Demokratitsjeskaja Rossija* på begynnelsen av 1990-tallet.

3.2 Liberalismen og nasjonalistene på 1990-tallet

Den moderne russiske liberalismens opprinnelse startet ifølge noen forskere med Gorbatsjovs moderniseringsreformer, og i større grad med valgalliansen *Demokratitsjeskaja Rossija* (*Dem-Rossija*) som vokste frem like før Sovjetunionens fall.¹³⁶ *Dem-Rossija* holdt sin stiftelseskonferanse 21-22 januar 1990, hvor de kom med en oppfordring til velgere om å støtte bevegelsens visjoner om demokratisering.¹³⁷ Ved valget til RSFSRs folkekongress i mars 1990, fikk *Dem-Rossija* betydelig representasjon med hele 400 representanter av totalt

¹³² Ibid.

¹³³ Se for eksempel Valerij Tisjkov, *Ethnicity, nationalism and conflict after the Soviet Union*, 228

¹³⁴ Thomas Grove, "Insight: In Russia, nationalists turn on Putin", i *Reuters*, 01.12.11

(<http://www.reuters.com/article/2011/12/01/us-russia-nationalism-idUSTRE7B013220111201>) (Oppsøkt 15.12.11)

¹³⁵ Hyung-min Joo, "The Soviet origin of Russian chauvinism: Voices from below", i *Communist and Post-Communist Studies*, (2008, Vol. 41, utg), 218

¹³⁶ Pavel A. Tsygankov, Andrej P. Tsygankov, "Dilemmas and promises of Russian liberalism", i *Communist and Post-Communist Studies* (Vol. 37 Utg. 1, mars 2004), 55

¹³⁷ Geir Flikke, *The Failure of a Movement. The rise and decline of Democratic Russia 1989-1992*, Doktoravhandling forsvart ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, nr. 250 (2006), 102

1068.¹³⁸ Dette resulterte i at demokratenes representant, Boris Jeltsin ble valgt til kongressens leder. Bevegelsen hadde allikevel lav organisatorisk konsolidering, og opphørte nærmest å eksistere like etter valget. *Dem-Rossija* var en strukturløs koalisjon av demokratiske partier, grupper, sivile organisasjoner og enkeltpersoner, og påla ikke deltakerne noen form for partidisciplin, da det skulle være en løs bevegelse. Deres ideologiske ståsted varierte noe da bevegelsens mål var å samle alle ledere og bevegelser i opposisjon mot regimet, og deres felles mål var å bryte ned det kommunistiske diktaturet.¹³⁹

Dog førte uenigheter mellom Russlands nye demokrater til diskreditering av den demokratiske koalisjonen, og kun etter invasjonen av Litauen i januar 1991 klarte det Demokratiske Russland å etablere seg som en effektiv opposisjon mot Gorbatsjov, og dermed lykkes med å mobilisere en allerede politisert befolkning.¹⁴⁰ Den demokratiske bevegelsen arrangerte flere demonstrasjoner i Russland tidlig 1991, hvor den største fant sted 28. mars, for å støtte Jeltsin som leder av RSFSRs folkekongress. Denne demonstrasjonen ble erklært ulovlig av Gorbatsjov og førte til store sammenstøt mellom soldater fra Den røde armè og russiske demokrater. Dette endret igjen maktbalansen mellom sentrum (den sovjetiske regjeringen) og Russland (Jeltsin og *Dem-Rossija*) dramatisk.¹⁴¹ I juni 1991 vant Boris Jeltsin valget, og ble dermed Russlands første president.

Etter kuppet i august 1991, var den demokratiske bevegelsens felles fiende (kommunismen) borte, noe som førte til at den demokratiske fronten ble delt inn i ulike partier og blokker.¹⁴² Som en reaksjon på etableringen av Samveldet for Uavhengige Stater (SUS), deltok flere blokker og organisasjoner i en felles demonstrasjon på Manezjnajaplassen i Moskva i desember 1991. Flere ledere i den demokratiske blokken allierte seg nå med nasjonalistiske grupper for å innkalle til de patriotiske kreftenes kongress 8. februar 1992. Nå arbeidet tidligere medlemmer av Det demokratiske Russland tett sammen med nasjonalistiske og kommunistiske organisasjoner for å fremme en ny front med mål om å beskytte den russiske føderasjon og etter hvert gjenreise Sovjetunionen, men i en mer russisk ånd.¹⁴³

¹³⁸ Ibid., 117

¹³⁹ Ibid.; Golosov, "Who survives?", 517

¹⁴⁰ Michael McFaul, Sergej Markov, *The troubled birth of Russian democracy: Parties, personalities and programs*, (The Hoover Institution Press Publication No. 415, 1993), 137

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid., 18

¹⁴³ Ibid., 19

Dette samarbeidet var også basert på deres felles kritiske holdninger til de radikale økonomiske reformene som hadde begynt tidlig i 1992. Sammen avviste de ideer som liberalisering av prisene, og fremmet en skarp kritikk av det nye regimets strategi, som de mente ville ødelegge Russland. Som et resultat av dette, begynte tre demokratiske partier, (Russlands kristen-demokratiske bevegelse, Russlands demokratiske parti (DPR), og Det konstitusjonelle demokratiske parti), samt kommunister å bygge allianser med nasjonalistene.¹⁴⁴

Vestliggjøringen av Russland som begynte på tidlig 1990-tall hadde to aspekter ved seg; å introdusere en markedsøkonomi samt å etablere et parlamentarisk system. Støtten for dette prosjektet falt imidlertid drastisk så tidlig som 1992-1993 grunnet den stadig forverrende økonomiske situasjonen hvor en stor del av Russlands befolkning befant seg i fattigdom, samtidig som staten ikke hadde midler til å motarbeide konsekvensene av disse reformene.¹⁴⁵ Privatiseringen av store industrielle selskaper førte til at oligarker, en privilegert klasse av entreprenører som hadde tette bånd med regimet, beriket seg på statens midler.¹⁴⁶ De enorme kontrastene i det russiske samfunn mellom folket og regimet førte til at ord som ”demokrat” og ”liberal” ble oppfattet som noe utelukkende negativt, og betegnet en type politikere som stod over folket og ikke innså Russlands katastrofale situasjon. Begrepet ”demokrati” ble assosiert med kapitalismens brutalitet og den politiske elitens kleptokrati.¹⁴⁷

I kapittel 6 skal jeg gå nærmere inn på ulike liberaldemokratiske bevegelser. For å oppsummere dette kapittelet er det allikevel nødvendig å understreke at de fleste liberale partiene, bevegelsene og aktørene som er aktive i dagens russiske politikk, begynte sin aktivitet under Boris Jeltsin på 1990-tallet. Flere liberale blokker og partier ble dannet, og de var en integrert del av den Russlands politiske sfære. De russiske nasjonalistene under Jeltsin argumenterte på sin side for at den liberale staten var fremmed for Russland.¹⁴⁸ Den sosiale og økonomiske situasjonen, som de liberale reformene fikk skylden for, førte til at de russiske nasjonalistene forsøkte å samle sine krefter i én nasjonalistisk organisasjon som kunne forene både venstre- og høyreorienterte bevegelser i det ideologiske spektrum. Denne rødbrune koalisjonen ble raskt oppfattet som en fascistisk trussel i det russiske samfunn, men

¹⁴⁴ Golosov, “Who survives?”, 526

¹⁴⁵ Laruelle, *In the name of the nation*, 15

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid., 15-16

¹⁴⁸ Laruelle, “Rethinking Russian nationalism”, 44

ideologiske og personlige konflikter bidro til at de russiske nasjonalistiske bevegelsene ikke oppnådde en høy grad av organisering.¹⁴⁹

De blodige hendelsene i oktober 1993, da Kreml åpent brukte vold mot det opposisjonelle parlamentet, gav de russiske nasjonalistene flere insentiver til å organisere seg mot de liberale reformene, og den russiske organisasjonen Panorama hadde i 1995 en liste med over hundre organisasjoner med en klar nasjonalistisk orientering.¹⁵⁰ Disse gruppene har hatt store vanskeligheter med å hankses med viktige vendepunkt i Russlands politiske historie, som eksempelvis oppløsningen av Sovjetunionen, de ovenfornevnte blodige hendelsene høsten 1993, og Vladimir Putins maktovertagelse.¹⁵¹

3.3 Forholdet mellom nasjonalister og liberaldemokrater fra Bresjnev til Jeltsin

Som dette kapittelet har vist, har et slags samarbeid mellom nasjonalister og liberaldemokrater eksistert gjennom flere tiår. Et slikt samarbeid var mulig på tross av ulike ideologiske standpunkt, fordi de hadde en felles idé om hva de var imot.

På 1960-tallet arbeidet nasjonalister og liberaldemokrater sammen i den demokratiske bevegelsen. Selv om de hadde ulike syn på Sovjetunionen og det russiske folks plass i den, arbeidet de sammen mot regimets strenge sensur og blant annet for å forbedre menneskerettighetene og ytringsfriheten i det sovjetiske samfunnet. Under Gorbatsjov og situasjonen i Sovjetunionens siste periode, raste debatten mellom reformvennlige liberale som støttet Gorbatsjovs reformer, og mellom nasjonalistene som mente at reformene ville bidra til Russlands undergang. I perioden 1989-91, derimot, arbeidet nasjonalister og liberale igjen sammen for å motarbeide deres felles fiende; kommunismen. Når Sovjetunionen falt i 1991 og deres felles fiende var borte, vokste uenigheter igjen frem mellom nasjonalister og liberaldemokrater.

Dermed har jeg vist at ulike ideologiske grupper tidvis har samarbeidet på grunnlag av det som kan kalles ”negativ konsensus.” Disse ulike ideologiske gruppene var enige om hva de var *imot*, men formulerte aldri noen konsolidert idé om hva de var *for*.

¹⁴⁹ Laruelle, *In the name of the nation*, 51

¹⁵⁰ *Ibid.*, 52

¹⁵¹ *Ibid.*, 50

Vladimir Gelman skriver at fremveksten av anti-demokratiske trender i russisk politikk kan produsere incentiver for fremvekst av en koalisjon basert på negativ konsensus blant alle segmenter av opposisjonen.¹⁵² Dette skjedde både under Brezjnev, men også under den anti-kommunistiske mobiliseringen i 1989-91.

Et viktig poeng å fremme er distinksjonen mellom offisielle og uoffisielle, eller mellom *sistemnye* og *nesistemnye* tendenser.¹⁵³ Tidsskriftene *Molodaja Gvardija* og *Nasj Sovremennik* var offisielle utgivelser, og kan derfor plasseres som en del av systemet. Dermed står de i motsetning til *Vetsje* og *Khronika Tekusjtsjikh Sobytij* som var en del av *samizdat*-litteraturen og derfor stod utenfor systemet. Synspunktene som ble fremmet i disse tidsskriftene sammenfalt ikke med den offisielle linjen, og kunne derfor ikke ha blitt publisert i offisielle organer grunnet det sovjetiske regimets strenge sensur. Det var i nettopp disse uoffisielle, *nesistemnye*, organisasjonene at samarbeidet mellom demokrater og nasjonalister som var i opposisjon til regimet utspilte seg. Dette er en særdeles viktig faktor å få frem, fordi den har paralleller til dagens russiske utenomparlamentariske opposisjon.

Jeg vil også understreke det faktum at nasjonalismen i større grad var beskyttet av det sovjetiske regimet enn den demokratiske bevegelsen. Dette henger sammen med at den russiske nasjonalismen helt frem til 1970 ble beskyttet av det sovjetiske regimets sjefsideolog Mikhail Suslov, og dermed ikke ble motarbeidet i like stor grad som den liberalistiske ideologien i den demokratiske bevegelsen. Omtrent da regimet begynte å slå ned på den demokratiske bevegelsen i 1968, kom en oppsving i den russiske nasjonalismen som i større grad ble tillat. Det var nettopp i 1970 at det uoffisielle nasjonalistiske *samizdat*-tidsskriftet *Vetsje* dukket opp. Etter at regimet lanserte flere tiltak for å motarbeide den ”offisielle nasjonalismen” som utspilte seg i *Molodaja Gvardija*, ble nasjonalistiske synspunkter nå utkrystallisert i *Vetsje*.

Nasjonalismen som ble fremmet i *Vetsje* tok et defensivt standpunkt, hvor preserving av historiske og kulturelle monumenter stod sentralt. Synspunkter som at den russiske nasjonen ble utsatt for en demografisk nedgradering og at samfunnet var moralsk korrumpert som en konsekvens av det antitussiske regimets politikk, ble også fremmet. Slike standpunkt blir også fremmet av dagens etnonasjonalistiske aktører. Dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 5.

¹⁵² Gelman, “Political Opposition in Russia”, 241

¹⁵³ Begrepet ”utenomparlamentarisk” passer ikke her fordi det ikke eksisterte noe parlament i Sovjetunionen.

4 Putin og nasjonalister

I dette kapittelet skal jeg belyse Vladimir Putins forhold til nasjonalister i løpet av hans to første president perioder, og frem til i dag. Jeg vil begynne med en gjennomgang av Putins syn på det nasjonale spørsmål og på nasjonalisme, før jeg fokuserer på konkrete hendelser som ikke bare endret nasjonalistenes forhold til regimet, men som også endret den russiske nasjonalismen i sin helhet.

Kort tid etter at Vladimir Putin var tatt i ed som Russlands andre president, avla han i oktober 2000 et besøk hos Aleksandr Solzjenitsyn. På dette mye omtalte møtet uttrykte de to enighet på flere områder. Laruelle skriver i sin bok *In the name of the nation*, at Putin etter dette møtet forsøkte å gjøre det til sin oppgave å legitimere og formulere den russiske nasjonale identitet.¹⁵⁴ Hans første uttalelser på dette området ble gjort i 2000-2001, hvor han fastslo at en nødvendig forutsetning for å gjenoppreise Russland var at russerne selv måtte være stolte av sin nasjon. Dette synet ble så fremmet under valgkampanjen i 2007-2008, hvor slagord som ”*veri v Rossiju, veri v sebja*” (Tro på Russland, tro på deg selv) og ”*Rossija – eto ja*” (Russland, det er meg) var sentrale. Disse slagordene var ifølge Laruelle en del av de offisielle planene om å sammenfatte ideen om en russers individuelle potensial og Russlands utvikling, samt å oppfordre befolkningen til å arbeide for personlig suksess som en forutsetning for nasjonal suksess.¹⁵⁵

I sin tale til befolkningen den 31. desember 1999, en tale som har fått navnet ”tusenårsmanifestet”, og som ble publisert i *Nezavisimaja Gazeta*, la Putin frem tre sentrale verdier som, ifølge Putin selv, står sterkt hos enhver russer. Disse tre verdiene er *patriotizm*, *derzjavnost* og *gosudartsvennitsjestvo*.¹⁵⁶ I sin tale understreket han at når patriotiske følelser er fri for ”en nasjonal skittviktighet og imperiale ambisjoner er ikke slike følelser forkastelige.”¹⁵⁷ Putin har gjentatte ganger uttalt at patriotisme må være den nye russiske ideologiens ryggmarg, hvor han oppfatter patriotisme som en positiv verdi som er nødvendig for å fremme nasjonens suksess, og som samtidig fremmer stolthet over seg selv, og ikke hat ovenfor andre. Nasjonalisme blir derimot forstått som en negativ, ødeleggende og aggressiv verdi. Dermed blir nasjonalisme definert som et systematisk onde, en ekstremistisk ideologi,

¹⁵⁴ Laruelle, *In the name of the nation*, 142

¹⁵⁵ *Ibid.*, 143

¹⁵⁶ Vladimir Putin, ”Rossija na rubezje tysjatsjeletij”, i *Nezavisimaja Gazeta*, 30.12.99

(http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html) (Oppsøkt 02.03.12)

¹⁵⁷ Sitat hentet fra Putin, ”Rossija na rubezje tysjatsjeletij”

mens patriotisme er et positivt uttrykk for nasjonalfølelse og dermed er både respektabelt, og nødvendig. Kampen mot ”de fire onder” – nasjonalisme, fremmedfrykt, fascisme og ekstremisme som for Putin er synonymer, utgjør et sentralt element i den politiske strategien som blir fremmet av Kreml.¹⁵⁸

Ifølge Aleksandr Verkhovskij var det to hendelser i 1999-2000 som var særlig viktige for de russiske nasjonalistene. Disse var at Putin kom til makten, samt den stadig økende fremmedfrykten i det russiske samfunn.¹⁵⁹ Det faktum at Putin nå var president i Russland ble av mange nasjonalister oppfattet som en forandring til deres fordel. For nasjonalistene var dette en ny situasjon, ettersom den nasjonalistiske bevegelsen siden *perestrojka* hadde vært i prinsipiell opposisjon mot regimet.¹⁶⁰ For mange nasjonalister var Putin ”håpets president”, og det fantes ikke noe reelt alternativ til ham. Ved presidentvalget den 27. mars 2000 opphørte dermed russisk nasjonalisme å være en opposisjonell tendens, da de fleste russiske nasjonalistene gav sin støtte til Putin.¹⁶¹ Putin fikk, ifølge Verkhovskij, nasjonalistenes støtte fordi hans politikk inneholdt elementer av imperialistisk politikk, samtidig som han aktivt brukte antivestlig retorikk. Det at Putins politikk inneholdt en betydelig del av nasjonalistenes politiske agenda, særlig antivestligheten og *derzjavnitsjestvo*, førte til at nasjonalistenes opposisjonelle stilling ble svekket.¹⁶²

4.1 Fremmedfrykt og nasjonalisme

Flere forskere bemerker at graden av fremmedfrykt har steget kraftig i det russiske samfunn i løpet av de siste to tiår. Fremmedfrykten mot ikke-hvite er stadig økende i Russland, særlig mot arbeidsimmigranter fra Sentral-Asia og Nord-Kaukasus. Dette er ikke bare synlig i Moskvas gater; en fersk undersøkelse utført av det anerkjente russiske Levadasenteret, viser at så mange som 70 % av Russlands befolkning mener en begrensning av antall innvandrere er nødvendig. Dette er en økning på 25 % siden 2002.¹⁶³ Migranter fra Kaukasus (42 %), Kina

¹⁵⁸ Laruelle, *In the name of the nation*, 143-4

¹⁵⁹ Aleksandr Verkhovskij, ”Idejnaja evoljutsija russkogo natsionalizma: 1990-e i 2000-e gody”, 28.12.07, i *polit.ru* (<http://polit.ru/article/2007/12/28/verhovsky>.) (Oppsøkt 02.03.12)

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Verkhovskij, ”Evoljutsija postsovjetskogo dvizjenija russikh natsionaliztov”, i *Vestnik Obsjtsjestvennogo Mnenija*, (No.1 Januar-mars, 2011), 17-18

(http://ecsocman.hse.ru/data/2012/01/30/1269086069/2011_1_3.pdf) (Oppsøkt 10.05.12)

¹⁶² Ibid., 18

¹⁶³ Levada, ”Rossijane o politike v otnoshenii priezzjikh”, 30.08.12 (<http://www.levada.ru/30-08-2012/rossiyane-o-politike-v-otnoshenii-priezzhikh>) (Oppsøkt 03.09.12)

(37 %) og Sentral-Asia (35 %) troner høyest på listen over folkeslag som må begrenses i Russland.¹⁶⁴ Videre støtter 41 % slagordet ”*Rossija dlja russkikh*” – ”Russland for russere”.¹⁶⁵

Langtidsstudier av fremmedfrykt i Russland viser at holdningene før var delt langs sosiodemografiske og politiske linjer, men at disse ulikhetene er blitt visket ut over tid. Radikale nasjonalistiske holdninger, som først var begrenset til marginale grupper med et radikalt syn, ble gradvis vanligere, og stadig mer populære blant intellektuelle russere.¹⁶⁶ Ifølge Anastassia Leonova var den etniske nasjonalismen på begynnelsen av 2000-tallet en legitim del av den offentlige politiske debatten. Dagens russiske nasjonalisme skiller seg derfor fra nasjonalismen på 1990-tallet fordi russiske nasjonalistiske ideer, ifølge Andreas Umland, er en del av den politiske dagsorden hvor russiske nasjonalister er bredt representert.¹⁶⁷ Dette er i tråd med Laruelles argument om at en slags sosial konsensus rundt fremmedfrykten har vokst frem, og at den er synlig i hele det russiske samfunn. Frykt for immigranter, særlig for folk fra de sentralasiatiske landene og fra Nord-Kaukasus, har bidratt til å definere en slags ”annerledeshet” som er en viktig del i forsoningsprosessen etter Sovjetunionens fall. Fremmedfrykten deler derfor ikke folk inn i sosiale klasser, ideologisk påvirkning og kulturelle sirkler, men skaper tvert imot enhet, ifølge Laruelle.¹⁶⁸ Videre argumenterer hun for at jo mer det politiske regimet har gjort temaet om nasjonen til ”sitt eget” – jo mer har de opposisjonelle formene av nasjonalismen blitt fratatt deres konkurranserett.¹⁶⁹ Ved både å fremme og tillate en nasjonsdiskurs, har Kreml utviklet det Laruelle kaller en ”patriotisk sentrisme” – et hegemoni på spekteret av politisk tilhørighet som plasserer nasjonens enhet, og derfor også nasjonens politiske representasjon, under presidentpartiet.¹⁷⁰

Her er det viktig å legge til at fremmedfrykt overhodet ikke er det samme som nasjonalisme, men i et land hvor 52-55 % av landets befolkning har fremmedfryktlige

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Levada, ”V Rossii usilivajutsja natsjonalistsjeskie nastroenija. Pritsjini i posledstvija”, 06.09.12 (<http://www.levada.ru/06-09-2012/v-rossii-usilivajutsya-natsjonalisticheskie-nastroenija-prichiny-i-posledstviya>) (Oppsøkt 15.09.12)

¹⁶⁶ Anastassia Leonova, ”Electoral choice, cultural capital, and xenophobic attitudes in Russia, 1994-2006”, i *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, Marlène Laruelle (red), 145

¹⁶⁷ Andreas Umland, ”Proizojdjet li natsjonalistsjeksaja epidemija v putinskoj Rossii?” i *Geopolitika*, 03.05.12 (<http://www.geopolitika.lt/?artc=5355>) (Oppsøkt 29.05.12)

¹⁶⁸ Laruelle, *In the name of the nation*, 9-10

¹⁶⁹ Ibid., 10

¹⁷⁰ Ibid., 10

holdninger, vil dette uunngåelig fremkalle en politisk nasjonalisme.¹⁷¹ Forskjellen mellom fremmedfrykt og nasjonalisme kommer godt frem i en av Valerij Solovejs tekster, hvor han skriver:

Ксенофобия не подразумевает стремления к политической власти - этой альфе и омеге национализма, хотя национализм и может включать ксенофобию как часть своей идеологии и практики. Проще говоря, даже если каждый националист - ксенофоб (что вовсе не обязательно), далеко не всякий ксенофоб – националист. Этнофобия составляет питательный бульон для национализма, но рождение влиятельного национализма даже из мощных ксенофобских настроений не гарантировано.¹⁷²

Ifølge Verkhovskij skyldes veksten av fremmedfrykt blant annet terroraksjoner i Moskva og hendelsene 11.september 2001 med den påfølgende ”krigen mot terror”, men han mener også at en viktig faktor som bidrog til veksten av fremmedfrykt, var at den ble underbygget av russiske massemedier. Flere artikler som uttrykte positive holdninger og nysgjerrighet over radikale snauskallers aktivitet ble trykket, noe som førte til at fremmedfrykt og fordomsfulle holdninger ble legitimert. Slik ble samtaler som tidligere kun ble holdt ”på kjøkkenet” eller i selskap med likesinnede, en del av den legitime russiske samfunnsdebatten.¹⁷³

Et eksempel som belyser den russiske fremmedfryktens legitimitet i samfunnet er en artikkel av forfatteren og journalisten Julija Latynina som ble trykket i *Novaja Gazeta* i juli 2012. Latynina har i flere år skrevet for ulike liberale aviser og tidsskrifter, og var fra 1993-2001 medlem av det liberale partiet *Demokratitsjeskij Vybor Rossii*.¹⁷⁴ Artikkelen har overskriften ”Hva er det som skjer med min nasjon? Den går under foran mine øyne”, og tar et kritisk standpunkt til Russlands innvandringsproblematikk.¹⁷⁵ Artikkelens ingress lyder som følger:

Каждый день, идя по улице, я слышу нерусскую речь и вижу смуглые азиатские лица. Я ощущаю себя, как белый плантатор на Ямайке в окружении чужих по языку и культуре рабов. Я совершенно точно знаю, что на Ямайке этот дармовой рабский труд кончился катастрофой — и для белых, и для рабов.

Latynina beskylder det russiske regimet for det høye antallet arbeidsinnvandrere i Russland, og oppfordrer et eventuelt nytt regime til å sende disse hjem: ”И не говорите мне, что

¹⁷¹ Verkhovskij, Aleksandr, ”Future prospects for nationalism”, i *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, Laruelle, Marlène (red), 94

¹⁷² Tatjana Solovej, Valerij Solovej, ”Apologija russkogo natsionalizma”, i *nazdem.info*, 25.01.10 (<http://nazdem.info/texts/36>) (Oppsøkt 31.04.12)

¹⁷³ Verkhovski, ”Ideijnaja evoljutsija russkogo natsionalizma”

¹⁷⁴ Julija Latynina, ”Pro menja”, uten dato, i *snob.ru* (<http://www.snob.ru/profile/5186/about>) (Oppsøkt 01.09.12)

¹⁷⁵ Julija Latynina, ”Sjto proiskhodit s mojej natsijej? Ona gibnet na moikh glazakh”, i *Novaja Gazeta*, 07.07.12, (<http://www.novayagazeta.ru/columns/53413.html>) (Oppsøkt 20.08.12)

отправлять домой будут несчастных людей. Ну и? Да, это несчастные люди, но моя страна называется Россия, и моя нация стоит на пороге гибели.¹⁷⁶”

Umland skriver i sin artikkel ”Foregår det en nasjonalistisk epidemi i Putins Russland?”, at med mer enn 12 millioner immigranter er Russland nest største mottaker av innvandrere etter USA, men Russlands totale andel innvandrere sett i forhold til den totale befolkningen plasserer Russland på 55. plass i verden. En viktig faktor i Russlands innvandringsproblematikk er at en stor del av innvandrerne oppholder seg ulovlig i landet. For eksempel har kun 700 000 tadsjiker arbeidstillatelse, mens det ifølge sosiologer oppholder seg rundt 2 millioner tadsjikere i Russland.¹⁷⁷ Fremmedfrykt rettet mot innvandrere fra Sentral-Asia og Nord-Kaukasus er en viktig faktor for fremveksten av den etniske nasjonalismen i Russland, men ifølge Umland er også en målrettet manipulasjon fra myndighetenes side viktig. Som et resultat av ”fargerevolusjonene” i flere post-kommunistiske land på 2000-tallet, økte Kreml i 2005 bruken av propagandarettede tiltak for å forhindre en slik revolusjon i Russland. Antiamerikanske og konspiratoriske ideer ble spredt gjennom nyhetsmeldinger og politiske debatter på TV, samtidig som kunstige sivilsamfunnsstrukturer ble opprettet.¹⁷⁸ Et bilde av ”det gode Russland” som en motsetning til ”det onde USA” ble fremmet. Antivestligheten nådde en topp under og etter krigen med Georgia i august 2008, da det ellers positive forholdet til Den Europeiske Union ble forverret. Videre ble Putins tale på Munchenkonferansen i 2007 oppfattet av det internasjonale samfunn som antiamerikansk i forhold til sikkerhetsspørsmål, og i 2007 ble den liberale opposisjonen beskyldt av Kreml for å ”vanke rundt utenlandske ambassader”.¹⁷⁹

Slike faktorer har uunngåelig bidratt til at fremmedfrykt og antivestlige holdninger har økt. Ettersom disse faktorene er i overensstemmelse med de russiske nasjonalistenes grunnsyn, som antivestlig og antiliberal, har dette ikke bare ført til at de russiske nasjonalistenes ideer har blitt en del av den legitimerede samfunnsdebatten, men også til at nasjonalistene støttet Putin og hans politikk.

For å utnytte de nasjonalistiske strømningene i det russiske samfunn som vokste frem som et resultat av en stor grad av fremmedfrykt, har en rekke organisasjoner og partier blitt dannet av Kreml. Et eksempel er det politiske partiet *Rodina*. *Rodina* ble opprettet i 2003 med

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Umland, ”Proizoidjot li natsionalistsjeksaja epidemija v putinskoj Rossii?”

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

Kremls støtte med mål å gi en stemme til den delen av befolkningen som var imot innvandring. *Rodina* ble svaret på en massiv etterspørsel hvor etnisk fremmedfrykt (*etnoksenofobija*) utgjorde en sentral del av partiets program.¹⁸⁰ Slik ble også nasjonalisme en del av den parlamentariske opposisjonen, men som tidligere nevnt ble partiet nedlagt da det fikk større oppslutning enn forventet, og dermed viste seg vanskelig å kontrollere.

Et annet eksempel er *Nasji*, som kan karakteriseres som *Jedinaija Rossijas* ungdomsparti. *Nasji* har siden opprettelsen i 2005 organisert demonstrasjoner og programmer for å fostre patriotisme blant Russlands ungdommer. *Nasji* bruker ofte symbolikk for å fremme et negativt bilde av den ”tsjetsjenske rebell” og ble blant annet brukt for å samle støtte til Tsjetsjeniakrigen.¹⁸¹

4.2 *Russkij Marsj* – nasjonalistenes egen høytidsdag

I 2004 ble en ny statlig høytidsdag innført i Russland. 4. november er *Den narodnogo jedinstva* – Dagen for folkets enhet. Den offentlige begrunnelsen for innføringen var at dette var dagen for den symbolske utjagingen av de polsk-litauiske inntrengerne i 1612. I 2005 ble markeringen av 7. november, dagen for Den store sosialistiske oktober revolusjonen fjernet, og 4. november ble derfor en slags ”erstatning”.¹⁸² Markeringen av 7. november, ble ifølge Laruelle fjernet fordi regimet ikke lenger ønsket å gi den kommunistiske opposisjonen en demonstrasjonsdag. Den 4. november ble derfor valgt som en høytidsdag for å erstatte den sovjetiske tradisjon, og den skulle ikke lenger ha noen kommunistisk komponent.

Dagen for folkets enhet ble imidlertid raskt oppfattet av nasjonalistene som ”deres egen dag”, og 4. november 2005 ble den første *Russkij Marsj* arrangert.¹⁸³ På den første *Russkij Marsj* marsjerte mellom 2500-3000 nasjonalister i Moskvas gater. Denne marsjen endte i et masse møte som praktisk talt fant sted ved bygningen hvor presidentens administrasjon holder hus. Dette gjorde et sterkt inntrykk på samfunnet generelt, og på

¹⁸⁰ Verkhovskij, ”Idejnaja evoljutsija russkogo natsionalizma”

¹⁸¹ Valeri Sperling, ”Making the Public Patriotic: militarism and anti-militarism in Russia”, i *Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia*, Marlène Laruelle (red), 250

¹⁸² Anastasia Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”, 2012. Artikkelen ble opprinnelig publisert i det franskspråklige tidsskriftet *Hérodote revue*. Jeg har fått hennes tillatelse til å referere til hennes upubliserte russiske versjon. Her er en link til denne: ”Le nouveau nationalisme en Russie”, i *Hérodote Revue*, (3. kvartal 2012) (<http://www.herodote.org/spip.php?article529>) (Oppsøkt 28.06.12.)

¹⁸³ Laruelle, *In the name of the nation*, 79

nasjonalistene spesielt. Dette fordi tidligere demonstrasjoner og møter arrangert av liberale partier og bevegelser kun har klart å samle noen få hundre mennesker, mens de russiske nasjonalistene altså var i stand til å samle flere tusen demonstranter.¹⁸⁴

Fra og med 2006, er det *Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii* (DPNI) som har hatt en ledende rolle i å arrangere *Russkij Marsj*, men flere andre nasjonalistiske bevegelser, som for eksempel *Slavjanskij Sojuz*, har også deltatt. I september 2006 fant det i byen Kondopoga i Karelien, sted et etnisk opprør. Under en krangel på en restaurant ble to etniske russere drept av medlemmer av en tsjetsjensk gjeng som vokter restauranten. Som en konsekvens av drapene tok byens innbyggere til gatene hvor restauranter og butikker som var eid av kaukasere ble nedbrent.¹⁸⁵ Lokale myndigheter var maktesløse mot de opprørte innbyggerne som demonstrerte i byen i to dager, noe som endte med at flere tsjetsjenske familier flyktet fra byen i frykt.¹⁸⁶ Som en konsekvens av denne hendelsen, og det påfølgende bildet i vestlige medier av Russland som en fascistisk stat, ble *Russkij Marsj* forbudt av Kreml. Dette forbudet ble ikke begrunnet politisk, men i stedet med påstander om trafikkproblemer og andre organisatoriske problemer.¹⁸⁷ I senere år har *Russkij Marsj* blitt tillatt i bydelen Ljublino som ligger i utkanten av Moskva.¹⁸⁸

I løpet av de siste årene har *Russkij Marsj* vært preget av en opposisjonell retorikk. I tillegg til tradisjonelle slagord som ”*Rossija dlja russkikh*” og ”*khvatit kormit Kavkaz*”, ble slagord mot *Jedinaja Rossija* og Putin ropt på fjorårets marsj. Dette vitner om nasjonalistenes stadig mer befestende opposisjonelle standpunkt. Ifølge Verkhovskij henger ikke dette utelukkende sammen med at valgperioden nærmet seg, men med at russiske nasjonalister i løpet av de siste årene har viet mer oppmerksomhet til kritikk av regimet. De er for demokrati og agiterer for menneskerettigheter.¹⁸⁹ Dermed har 4. november i løpet av de siste årene blitt mer politisert enn tidligere, og *Russkij Marsj* blir nå, i større grad enn før, assosiert med en ny nasjonalisme, selv om ulike nasjonalistiske organisasjoner av ulike retninger fortsatt deltar.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Satter, “The threat of Russian nationalism”

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Laruelle, *In the Name of the Nation*, 81

¹⁸⁸ Russkij Marsjs hjemmeside, (<http://rmarsh.info/category/istoriya>) (Oppsøkt 03.03.12)

¹⁸⁹ SOVA, “Kakoj ideologitsjeskij zarjad nesjot prazdnik Dnja narodnogo edinstva?”, 08.11.11 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/11/d22974/>) (Oppsøkt 03.03.12)

4.3 Desember 2010 – et vendepunkt i forholdet mellom regimet og nasjonalistene

I løpet av 2000-tallet steg voldsbruken mot ikke-hvite immigranter, og den nådde sin topp i 2007-9, da hatgrupper gjennomsnittlig drepte 100 personer i året. Som en konsekvens av dette forlot Kreml sin kontrollerte og moderate politikk ovenfor nasjonalistiske bevegelser, og gikk over til å undertrykke dem. En lov mot ekstremisme ble vedtatt i 2002, men det var først i 2009 at den ble brukt aktivt. I 2010 ble det tatt ut 93 siktelsener mot nasjonalistiske grupper, noe som var dobbelt så mange som året før.¹⁹⁰ Tyve år etter Sovjetunionens fall begynte Kreml i større grad enn tidligere å slå ned på den russiske nasjonalismen. Putin brukte sine første to presidentperioder til å utnytte den nasjonalistiske gløden for å bygge opp under sin visjon om et stort Russland.¹⁹¹ Umland har kalt nasjonalistenes opposisjonelle standpunkt for ”den russiske nasjonalismens hevn” over Putin, som har brukt imperial- og sovjetisk nostalgi, russisk nasjonal stolthet og etnosentriske ideer til å legitimere sitt autoritære regime, og at ettervirkningene av Putins strategi nå vokser frem som en trussel mot den russiske statens integritet.¹⁹² Nasjonalistiske grupperinger som tradisjonelt har støttet Putin, føler seg nå sveket av Putins regime, som tar imot arbeidsinnvandrere og som årlig sender summer som utgjør millioner av dollar til det muslimske Nord-Kaukasus. Dermed nektet nasjonalistene foran valget 4. desember 2011 å gi sin åpne støtte til noe politisk parti. Videre gjorde de åpent narr av Putin og Medvedjev omtrent slik de gjør narr av innvandrere.¹⁹³

Opprøret på Maneznajaplassen i 2010 var nok en hendelse som førte til at regimet nå følte at den russiske nasjonalismen var kommet ut av kontroll. Opprøret startet med at Jegor Sviridov, en russisk fotballfan, 6. desember 2010 ble drept av en muslimsk innvandrere fra Nord-Kaukasus. Ettersom drapsmannen ble fengslet, men senere satt fri uten noen form for straff, førte dette til at mellom 5000 og 10 000 personer samlet seg utenfor Kreml i en planlagt demonstrasjon den 11. desember.¹⁹⁴ Det at så mange samlet seg praktisk talt rett utenfor Kreml og ropte slagord rettet mot både innvandrere og politiet, mens nazistiske

¹⁹⁰ Laruelle, *In the name of the nation*, 10

¹⁹¹ Grove, ”Insight: In Russia, nationalists Turn on Putin”

¹⁹² Andreas Umland, ”Russia: Nationalism’s revenge”, i *Foreign Policy Journal*, 17.12.10

(<http://www.foreignpolicyjournal.com/2010/12/17/russia-nationalisms-revenge/>) (Oppsøkt 03.02.12)

¹⁹³ Grove, ”Insight: In Russia, nationalists turn on Putin”

¹⁹⁴ Ibid.

hilsener ble fremvist og ikke-russere ble angrepet, påvirket den offentlige russiske debatten i stor grad.¹⁹⁵

Dette opprøret, som Verkhovskij karakteriserer som en utelukkende rasistisk manifestasjon, aktualiserte det nasjonale spørsmål, og økte den etnonasjonalistiske tilnærmingen skarpt.¹⁹⁶ Det at hendelsene i stor grad tiltrakk seg oppmerksomhet i den offentlige debatten, førte til at nasjonalistens base i samfunnet ble utvidet. Opprøret på Manezjnajaplassen i desember 2010, fant sted kun en måned etter at *Russkij Marsj* i november hadde tiltrukket seg 7000 nasjonalister, noe som var et rekordstort oppmøte.¹⁹⁷ Regimet følte at den russiske nasjonalismen var kommet ut av kontroll, og begynte å legge politisk press på nasjonalistiske bevegelser. Dette førte til massearrestasjoner av russiske nasjonalister, og flere nasjonalistiske organisasjoner ble erklært ekstremistiske og dermed forbudt.¹⁹⁸

Hendelsene på Manezjnajaplassen desember 2010 blir av flere observatører sett på som et vendepunkt i Putins forhold til nasjonalister, men også som en hendelse som endret den russiske nasjonalismens historie. Dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 5, men før jeg går videre inn på hendelsene vinteren 2011/12 vil jeg se på den generelle utviklingen av den russiske nasjonalismen på 1990 og 2000-tallet. Deretter vil jeg fokusere på ulike nasjonalistiske bevegelser, før jeg går over til å analysere deres forhold til liberale organisasjoner.

¹⁹⁵ Marlene Laruelle, "Russia's gordian knot: Radical nationalism, the North Caucasus, and migration", i *PONARS Eurasia Policy Memo* (No. 163, september 2011),10

¹⁹⁶ Aleksandr Verkhovskij, "Sovremennoje diskursivnoje protivostojanije russkikh natsionalistov i federalnykh vlastej", i *SOVA*, 28.05.12 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/05/d24493/#r2>) (Oppsøkt 03.06.12)

¹⁹⁷ Grove, "Insight: in Russia, nationalists turn in Putin"

¹⁹⁸ Satter, "The threat of Russian nationalism"

5 Den “nye” versus den “gamle” nasjonalismen

Som jeg har vist ovenfor er ikke den russiske nasjonalismen et nytt fenomen. Den russiske nasjonalismen har en lang historie, som går fra slavofili og 1800-tallets imperiale Russland, gjennom Sovjetunionen og frem til i dag. Nicu Popescu skriver i *Journal of Democracy* at den russiske nasjonalismen lenge har blitt oppfattet som tilbakeskuende fordi den enten har glorifisert det russiske tsarimperiet eller lengtet tilbake til sovjetepoken. I løpet av de siste årene har derimot en ny form for russisk nasjonalisme befestet sin stilling i det russiske samfunn. Denne typen russisk nasjonalisme ser ikke så mye bakover, men heller fremover og vil gjerne fremstå som en nasjonalistisk bevegelse med demokratiske mål.¹⁹⁹

Dette kapittelets formål er å analysere og diskutere den ”nye” russiske nasjonalismen, versus den ”gamle” russiske nasjonalismen. Jeg vil først diskutere ulikhetene mellom disse to formene for nasjonalisme, etterfulgt av en gjennomgang av ulike bevegelser og sentrale aktører innen den nye nasjonalismen. Er det virkelig slik at den nye russiske nasjonalismen har demokratiske mål? Hvor demokratiske er i så fall disse målene? Dette er spørsmål som vil være sentrale i min analyse.

Den gamle nasjonalismen skiller seg først og fremst fra den nye på et ideologisk grunnlag. De grunnleggende ideologiske kategoriene kan fremstilles som binære opposisjoner, som vist i dette skjemaet:

<u>Den gamle nasjonalismen</u>	<u>Den nye nasjonalismen</u>
Imperial nasjon, fravær av rasisme	Etnisk nasjon, rasisme
Ortodoks kristendom	”Ny-hedendom” eller sekularisme
Monarkisme	Republikanisme
Sosialisme (anti-markeds ideologi)	Nyliberalisme (pro-markeds ideologi)
Antisemittisme, støtte for muslimer	Anti-islamisme, støtte for Israel

¹⁹⁹ Nicu Popescu, “The Strange Alliance of Democrats and Nationalists”, i *Journal of Democracy* (Vol. 23 Juli 2012), 47

Dette skjemaet er hentet fra Anastasia Mitrofanovas artikkel ”Den nye nasjonalismen i Russland.”²⁰⁰ Før jeg går videre i å analysere forskjellene mellom disse to typene nasjonalismer, vil jeg legge til at denne fremstillingen er en generalisering. De to typene bør oppfattes som *idealtyper*, for å bruke Max Webers begrep.²⁰¹ De kan ikke observeres i den empiriske virkelighet i ren form, men de fleste russiske nasjonalistiske bevegelser og organisasjoner grupperer seg rundt enten den ene eller den andre.

Den gamle nasjonalismen kjennetegnes først og fremst av troen på en imperial nasjon. Ifølge Mitrofanova var ikke rasisme en del av deres ideologi, fordi det i en imperial nasjon naturligvis vil være representanter fra andre raser. Rasisme var derfor ikke en del av den gamle russiske nasjonalismens retorikk; de snakket ikke om en høytstående russisk rase, men snarere om den russiske nasjonen, som inkluderte alle Russlands folk. Den gamle nasjonalismen har derfor en tolerant holdning til ikke-ortodokse religioner, særlig til Islam. Det eneste folk de anser som en ontologisk fiende er jødene.²⁰²

Også Verkhovskij mener at det i dag er to russiske nasjonalismer, hvor den gamle ser på staten i Det russiske imperium eller Sovjetunionen under Stalin som idealer. Den nye nasjonalismens ideal derimot, er den etnisk rene nasjonalstaten som var karakteristisk for noen europeiske land i mellomkrigstiden.²⁰³ Videre mener Verkhovskij at synet på statens oppbygging (et imperium versus en nasjonalstat) utgjør det viktigste skillet mellom de to nasjonalismene.²⁰⁴ Andre faktorer som skiller de to nasjonalismene er at de har ulike idealer for politisk regime og styreform. Her deler Verkhovskij disse inn i tre grupper, hvor noen opptrer for demokrati, mens andre er for ulike former for autoritarisme, eksempelvis monarki. Den tredje gruppen har nynazistiske syn og ønsker å se Russland oppbygget som en analog til Hitlers Tyskland, og dermed er for totalitarisme. Til slutt er det bruk av radikale handlingsmetoder, samt religion som skiller de to nasjonalismene.²⁰⁵ Verkhovskij fremmer et mer nyansert syn på de to ulike nasjonalismene da han, i større grad enn Mitrofanova, understreker at selv om det er mulig å skille mellom to ulike nasjonalismer, så har ikke en splittelse mellom disse ulike nasjonalismene funnet sted. Nasjonalistiske bevegelser som

²⁰⁰ Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”

²⁰¹ Max Weber, *Makt og byråkrati*, (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2008), 176

²⁰² Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”

²⁰³ Aleksandr Verkhovskij, ”Kuda idjot ’russkoje dvizjenije?’”, i *SOVA*, 02.11.11 (www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/11/d22920.) (Oppsøkt 11.06.12)

²⁰⁴ Alperovitsj, Verkhovskij (red), ”’Myslit’ sprava”

²⁰⁵ Ibid.

fremmer troen på imperiet som den ideelle styreform eksisterer også i dagens samfunn, og de samarbeider med grupperinger av den nye typen. Den nasjonalistiske organisasjonen *Pamjat*, som jeg i kapittel 3 var inne på, faller inn under den gamle nasjonalismen; *Pamjat* fremmet troen på monarki som den ideelle styreform, den var i stor grad antisemittisk, hadde en uttalt ortodoks tro samtidig som den fremmet en antiliberalistisk markedsideologi. Allikevel har *Pamjat* samarbeidet med organisasjoner som faller inn under den nye nasjonalismen.²⁰⁶ Grunnet sitt imperiale syn på staten kan representanter for den gamle nasjonalismen kan kalles ”*impertsy*”, mens den gruppen nasjonalister innen den nye nasjonalismen som opptrer for demokrati, kan kalles ”*natsdemy*.”

5.1 Fremveksten av den nye nasjonalismen

Fremveksten av den ”nye nasjonalismen”, det vil si den russiske etnonasjonalismen, fant ifølge Mitrofanova sted i etterkrigsperioden og var under påvirkning av den tyske nasjonalsosialistiske ideologien.²⁰⁷ Som nevnt tidligere ble det i 1971 i *samizdat*-litteraturen utgitt et anonymt verk med tittelen ”Slovo Natsii”, eller ”Nasjonen taler”, hvor man ikke lenger snakket om en imperial nasjon, det vil si om det russiske folk og om andre russiske folk, men om rase. Dette kommer klart frem i verket, hvor det ble skrevet at:

(...) мы стоим перед угрозой биологического вырождения. Эта опасность грозит не только нам, но и всей белой расе.. когда мы говорим "Русский народ", мы имеем в виду действительно русских людей по крови и душе. Беспорядочной гибридизации должен быть положен конец.²⁰⁸

Den etniske nasjonalismen karakteriseres av en rasistisk tilnærming, hvor russere blir sett på som den mest fullkomne undergruppe av den hvite ariske rasen. Den russiske føderasjonen blir sett på som en stat som er fremmed for etniske russere. Derfor kaller etnonasjonalister ofte det russiske folk for en *bezgosudarstvennaja natsija*, hvor noen krever at det opprettes en russisk republikk (*russskaja respublika*) som ikke inkluderer noen annen nasjonal republikk (hverken Nord-Kaukasus, Komi eller Jakutija).²⁰⁹ For å opprette en russisk republikk, forlanger noen etnonasjonalister at man går bort fra ideen om imperiet og gjenoppbyggelsen av Sovjetunionen. Den nye nasjonalistiske ideologien utvikler seg dermed i retning av en

²⁰⁶ Verkhovskij, ”Kuda idjot ’russkoje dvizjenije?’”

²⁰⁷ Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”

²⁰⁸ Sitat hentet fra Nikolaj Mitrokhin, *Russkaja Partija: dvizjenije russkikh natsionalistov v SSSR: 1953-1985 gody*, (Moskva: Novoje Litteraturnoje Obozrenije, 2003), 452-3

²⁰⁹ Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”

gradvis fraskrivelse av den gamle ideologiens bevarende faktorer. Innenfor den nye russiske nasjonalismen er det ifølge Mitrofanova, mulig å skille mellom to tendenser:

- Radikale militante organisasjoner, som har kopiert den europeiske nynazismens ideologi og attributter. Et eksempel på en slik organisasjon er *Narodnaja Natsionalnaja Partija*.
- Ikke-militante, moderate nasjonalistiske organisasjoner, som har som mål å komme til-, eller påvirke makten.²¹⁰

Som nevnt ovenfor skiller også Aleksandr Verkhovskij mellom to tendenser innen den nye nasjonalismen, hvor den ene gruppen er for nynazisme og totalitarisme, og ønsker å se Russland oppbygget som en analog til Hitlers Tyskland, mens den andre gruppen opptrer for demokrati.²¹¹ Det er den siste gruppen, de mer moderate nasjonalistene, som er viktig for denne oppgaven. Jeg vil derfor fokusere på denne tendensen videre, men understreker at dette kun er én tendens innenfor den nye russiske nasjonalismen.

Nasjonalister som prøver å vinne støtte i det samfunnet og som ikke ønsker å posisjonere seg som marginale grupper i det russiske samfunn, skjuler sin tilbøyelighet til *rodnoverije*, og erklærer enten sin tilhørighet til den ortodokse tro, eller så tar de en sekulær posisjon.²¹² Som vist i skjemaet ovenfor, er sekularisme og hedendom to trekk som karakteriserer den nye nasjonalismen. Moderne ledere for den nye nasjonalismen, som Valerij Solovej og Konstantin Krylov, forlater det religiøse spørsmål uten videre å tillegge det mer oppmerksomhet. Aleksej Navalnyj har derimot ofte uttalt sin tilhørighet til den ortodokse tro.²¹³ Dette er et eksempel som viser at nasjonalister av den nye typen også kan ha trekk som Mitrofanova forbinder med den gamle nasjonalismen, og at derfor eksisterer ikke den ene eller den andre typen i ren form.

En viktig grunn til at mer moderate nasjonalistiske organisasjoner oppstod er at noen nye nasjonalister satte seg mål om ikke å forbli en marginal radikal strømning, men heller forsøke å nå ut til et bredt lag av befolkningen.²¹⁴ Den eldste organisasjonen av en slik type er *Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii* (DPNI). Litt senere ble *Russkoje Obsjtsjestvennoje*

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Alperovitsj, Verkhovskij (red), "Myslit' sprava"

²¹² Mitrofanova, "Novyj natsionalizm v Rossii"

²¹³ Se for eksempel: Boris Akunin, "Razgovor s politikom. Tsjust pervaja: Byka za roga". 03.01.12, (<http://borisakunin.livejournal.com/2012/01/03/>) (Oppsøkt 03.05.12)

²¹⁴ Mitrofanova, "Novyj natsionalizm v Rossii"

Dvizjenije (ROD) opprettet av Konstantin Krylov. I disse mer moderate organisasjonene sluttet medlemmer av tidligere radikale grupperinger seg til, for eksempel lederen av *Slavjanskij Sojuz*, Dmitrij Djomusjkin, som tidligere var snauskalle, og medlem av *Russkoje Natsionalnoje Jedinstvo* (RNE). Ettersom de moderate nasjonalistene erklærte seg som sekulære, og ikke stod opp for hedendom, begynte, ifølge Mitrofanova, noen ortodokse nasjonalister å samarbeide med dem, fordi at de var misfornøyde med den pro-sovjetiske ideologien eller med det tolerante forholdet til Islam i de ”gamle” organisasjonene.²¹⁵

Den nye russiske nasjonalismens teoretikere og ideologer anses å være blant andre Konstantin Krylov, Valerij Solovej og Aleksandr Sevastjanov. Disse hevder alle at den russiske identiteten tidligere ble bestemt av faktorer som statlighet (*gosudartsvennost*), sivilisasjon og kultur, mens den i dag bestemmes av blod.²¹⁶ Dette kommer klart frem av sitater som:

Русская идентичность, ранее основывавшаяся на государственности, цивилизации, культуре, сегодня замещается идентичностью по крови, русскость определяется по крови, а не по языковым, культурным или цивилизационным критериям.²¹⁷

”Russiskheten” bestemmes altså av blod, ikke av språk, kultur eller andre sivilisasjonelle kriterier. Dette er både overraskende og interessant, og blir utdypet i dette sitatet:

Если спросить обычного человека с улицы: «Почему ты считаешь себя русским?» — скорее всего, он не будет ни вспоминать о языке и гражданстве, ни указывать на свое вероисповедание или хорошее знание отечественной литературы. Он скажет: «Кем же мне еще быть, если русскими были мои отец и мать? (...) важно, что идентификацию себя как «русского» человек получает от родителей, вместе с уникальным набором генов, определенным фенотипом, темпераментом, складом ума и характера. Все эти качества порождаются кровью и передаются вместе с кровью; а то, что не передается по наследству (язык, менталитет, стереотипы поведения), в основной своей части формируется в первые годы жизни благодаря воспитанию — то есть, по существу, также усваивается от родителей, которые, в свою очередь, получили это от своих родителей, и так далее.²¹⁸

Her kommer det klart frem at den nye russiske nasjonalismen springer ut fra den primordialistiske tilnærmingen til nasjonalisme.

Russere har ifølge den nye nasjonalismens ideologer, sluttet å bygge den russiske stat (*rossijskoje gosudarstvo*) i dens nåværende form, og russere er ikke lenger en imperial

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Russkij Obozrevatel, “Sovremennyj russkij natsionalizm kak sotsialno-polititsjeskij faktor”, 28.11.11 (<http://www.rus-obr.ru/ru-web/15356>) (Oppsøkt 11.02.12)

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Natalija Kholmogorova, Konstantin Krylov, ”Russkije: krov’ i volja”, i *Spetsnaz Rossii*, 01.04.2006 (<http://www.specnaz.ru/articles/115/4/383.htm>) (Oppsøkt 28.08.12)

nasjon.²¹⁹ Her ser vi at den gamle og den nye russiske nasjonalismen skiller seg på ett viktig punkt; mens den gamle nasjonalismen setter likhetstegn mellom nasjon og stat, setter den nye nasjonalismen likhetstegn mellom nasjon og blod. For de gamle nasjonalistene var ideen om imperiet viktig, og de så den som et slags mystisk fellesskap. For dem var alle utenfor imperiets grenser potensielle fiender. For de nye nasjonalistene er årsaken til problemet grupper som de mener ikke hører hjemme i den russiske staten, og for dem er russernes posisjon innad i staten det viktige.²²⁰

Dette argumentet støtter også Natalija Kholmogorova, som er medlem i ROD og er ansvarshavende sekretær i tidsskriftet *Voprosy natsionalizma*. Kholmogorova mener at den nye nasjonalismen skiller seg fra den gamle først og fremst ved at den nye nasjonalismens fokus er skiftet. Mens den gamle nasjonalismen, ifølge Kholmogorova, hadde et fokus på idealer, har den nye nasjonalismen et fokus på interesser. Russiske nasjonalister fokuserer i større grad på nåtidens aktuelle problemer og er mer fremtidsorientert enn de gamle, patriotiske nasjonalistene.²²¹

Dermed er det mulig å skille mellom nasjonalister som ønsker ”et stort Russland”, og som ønsker en utvidelse av statens grenser, og nasjonalister som er anti-imperialistiske, ønsker å forsvare Russland mot innvandrere, og som fremmer slagordet ”Russland for russere”.²²² Ifølge Popescu, var det nettopp denne sistnevnte typen russisk nasjonalisme som utviklet seg til å inneholde også demokratiske mål og visjoner for Russland, og som han mener kan karakteriseres som en defensiv nasjonalisme med elementer av demokratisk og liberal tenkning.²²³

Mitt fokus videre i kapittelet faller på sentrale organisasjoner, grupper og partier innenfor den nye russiske nasjonalismen. Jeg vil videre fokusere på DPNI, ROD og den etnopolitiske sammenslutningen *Russkije*.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Nikolaj Mitrokhin, ”Ot ’Pamjati’ k skinkhedam Luzjkova.”

²²¹ 14. april 2010 ble utgave nummer to av tidsskriftet *Voprosy natsionalizma* presentert i Statsdumaen. Et sammendrag er publisert i artikkelen ”Russkij natsionalizm: teorija i praktika”, i *Voprosy natsionalizma*, (no. 2, 2010), s., 10-13

²²² Nicu Popescu, ”Russia’s liberal-nationalists cocktail: elixir of life or toxic poison?” i *Open Democracy Russia*, 03.02.12 (<http://www.opendemocracy.net/od-russia/nicu-popescu/elixir-of-life-or-toxic-poison-russias-liberal-nationalist-cocktail>). (Oppsøkt 15.06.12)

²²³ Ibid.

5.2 Nye russiske nasjonalistiske grupper

Selv om den nye nasjonalismen vokste frem etter 2. verdenskrig, var ikke eksistensen av to parallelle russiske nasjonalismer, ifølge Mitrofanova åpenbar før på 2000-tallet. Dette argumentet blir også støttet av Aleksandr Verkhovskij. Han skriver i en artikkel som tar for seg utviklingen av den russiske nasjonalismen, at som et resultat av at sjokket etter Sovjetunionens fall hadde lagt seg, ble ikke bare sovjet-nostalgie mindre aktuell, men også den nasjonalistiske nostalgien etter det Russiske Imperium mistet sin betydning. Denne nostalgien ble erstattet av et fremadskuende syn på midten av 2000-tallet.²²⁴ Et annet nytt aspekt ved den russiske nasjonalismen er at den er mer politisk enn tidligere hvor ideologer og teoretikere har en sentral rolle. Den nye nasjonalismen inneholder foruten en etnonasjonalistisk diskurs, hvor fremmedfrykt er en sentral drivkraft, også betydelig grad av demokratisk- og opposisjonell retorikk. Etnonasjonalistene begynte høsten 2010 å posisjonere seg i opposisjon mot det de så på som et autoritært regime, som en del av den demokratiske bevegelsen.²²⁵

Her dukker et viktig spørsmål opp; var denne omposisjoneringen et rent taktisk grep fra nasjonalistenes side, eller var det et uttrykk for et demokratisk sinnelag? For å svare på dette spørsmålet er det først nødvendig å se på de ulike nasjonalistiske gruppenes ideologi.

5.3 *Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii (DPNI)*

Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii (DPNI) ble opprettet i 2002, og var en av de mest kjente nasjonalistiske organisasjonene på 2000-tallet. DPNI's ideologi er i hovedsak etnonasjonalisme med elementer av rasisme. Som navnet tilsier, er organisasjonens uttalte mål kampen mot illegale innvandrere. ”*Nelegalnie immigranty*” blir forstått som alle ”*inoetnitsjnye*” borgere som er bosatt i regioner som regnes som russiske. Dermed blir ”*nelegalnye immigranty*” forstått som ikke kun innvandrere, men også alle ikke-slaviske folk.²²⁶ Bevegelsen uttrykker størst misnøye mot innvandrere fra Asia og Kaukasus, hvor

²²⁴ Verkhovskij, ”Evoljutsija postsovjetskogo dvizjenija russikh natsionalistov”, 17

²²⁵ Ibid., 32

²²⁶ Alperovitsj, Verkhovskij (red), ”Myslit' sprava”

sistnevnte gruppe har utviklet seg til å bli et hatobjekt (*objekt nenavisti*) uavhengig om de kommer fra andre stater, eller fra Russlands kaukasiske regioner.²²⁷

DPNI er den eldste organisasjonen innen den nye russiske nasjonalismen. DPNI forbindes med brødrene Potkin, hvorav den ene, Aleksandr, går under navnet Belov, og den andre, Vladimir, går under navnet Basmanov. Det var Vladimir Basmanov som grunnla DPNI I 2002.²²⁸ Aleksandr Belov jobbet i mange år som presseattache i Dmitrij Vasilijevs *Pamjat*, hvor han etter Vasilijevs død i 2003 ble organisasjonens leder. Han ble imidlertid avsatt etter et kupp mot ham i 2005, og han begynte da i DPNI.²²⁹ DPNI ble som en del av Kremles politikk rettet mot nasjonalistiske bevegelser våren 2011, erklært som en ekstremistisk organisasjon og dermed forbudt.²³⁰

Til tross for at organisasjonen ble forbudt, fortsetter den allikevel å eksistere. DPNI's nåværende program ble vedtatt på DPNI's andre Allrussiske partikonferanse 11. juni 2009. Den konstante strømmen av innvandrere blir av DPNI forstått som *agressija inorodtsev* som det russiske folk må beskyttes mot. Innvandrere blir sett på som okkupanter som prøver å underlegge seg eller fordrive det russiske folk. For å understreke dette, rettes DPNI's fokus mot innvandreteres voldsbruk mot russere:

Сегодня на улицах наших городов идет необъявленная война против русских людей со стороны переселенцев с Кавказа, других стран. Каждый день приходит информация об убийствах и насилии со стороны иммигрантов над русскими людьми. (...) высшая власть страны не делает ничего, чтобы решить эту проблему. Наоборот, в наши города продолжается массовый завоз преступных мигрантов. Наше Движение - ДПНИ, всегда было и будет на стороне Русского народа. **Цель существования нашей организации - это помощь русским людям и содействие в самоорганизации для отстаивания своих прав. Поэтому участники ДПНИ не останутся в стороне от акций памяти и народного протеста против этнического антирусского террора и бездействия властей (...).**²³¹

DPNI's mål er å opprette en etnisk basert russisk nasjonalstat. For å nå dette målet oppfordrer DPNI til å føre en hard politikk mot immigranter og *nerusskije*.²³² DPNI's program krever at det må innføres visaregime mot de sentralasiatiske- og de transkaukasiske landene, og avtaler

²²⁷ Ibid.

²²⁸ DPNI's hjemmeside, "Nepolnaja khronika DPNI", 31.08.2011 (http://www.dpni.org/articles/novosti_d/25767/) (Oppsøkt 12.02.12)

²²⁹ Laruelle, *In the Name of the Nation*, 74

²³⁰ DPNI's hjemmeside, "Allakh Akbar! DPNI zapretili", 21.04.11 (<http://dpni.org/articles/blogi/22123/>) (Oppsøkt 03.03.12)

²³¹ DPNI's hjemmeside, "Zajavlenie glavny tsentral'noj upravly DPNI Vladimira Basmanova", 12.10.2010 (http://www.dpni.org/articles/lenta_novo/18678/) (Oppsøkt 15.06.12) (Original utheving)

²³² Ibid.

om tilbakesendelse av ulovlige innvandrere må utarbeides med disse landene.²³³ DPNI's program inneholder en hel liste med forslag til hvordan strømmen av innvandrere skal begrenses, og til hvordan man skal håndtere arbeidsinnvandrere fra Sentral-Asia og Kaukasus.

Når det gjelder sivilsamfunnet og dets utvikling, så krever DPNI at de offentlige myndighetene må redusere sine krav i forhold til registrering av politiske partier og deres virksomhet. Videre må lovgivningen sikre transparente valg på alle nivåer, samt sikre politisk representasjon for politiske partier, offentlige foreninger og borgere. DPNI krever også at ”kampen mot ekstremisme” må stanses, fordi den har ført til trakassering av opposisjonspolitikere og uformelle sammenslutninger i sivilsamfunnet.²³⁴ Politiets oppmerksomhet bør heller rettes mot problemer tilknyttet organisert kriminalitet. Artikkel nummer 282²³⁵ må fjernes fra straffeloven og loven om å bekjempe ekstremistisk aktivitet må endres.²³⁶ Et annet interessant aspekt ved programmet er at DPNI krever at Den russiske føderasjon må erklæres som det russiske folks stat:

Провозгласить на государственном уровне и закрепить законодательно Российскую Федерацию государством русского народа, который создал это государство, является государствообразующим народом, составляет большинство населения страны, не ущемляя права и свободы всех остальных коренных народов.²³⁷

DPNI mener altså at russere utgjør flertallet av befolkningen. Vi ser her at DPNI bruker ordet *korennoj narod*, som på norsk kan oversettes med innfødt. Det er imidlertid interessant å trekke ut at det kun er disse innfødte folkenes retter og friheter som ikke må krenkes, og at DPNI ikke nevner Russlands minoriteter. Russere, ukrainere og hviterussere faller inn under DPNI's definisjon av Russlands *korennye narody*, og disse bør også inngå i en fortegnelse i den føderale lovgivningen²³⁸ Videre kreves det at:

Объединить все национальные общины коренных народов России в рамках добровольной Ассамблеи национальных общин России на основе общих принципов гражданственности, патриотизма, межнациональной дружбы, права каждого народа на сохранение своей индивидуальности и наделить данную Ассамблею представительско-консультационной ролью при органах государственной власти при решении вопросов этнокультурной политики.²³⁹

²³³ DPNI's hjemmeside, "Programma DPNI", 11.07.2009 (<http://www.dpni.org/articles/dokumenti/13255/>) (Oppsøkt 09.08.12)

²³⁴ Ibid.

²³⁵ "Статья 282. Возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства", i *Ugolovnyj kodeks RF*, uten dato, (<http://www.ukru.ru/code/10/282/>) (Oppsøkt 10.08.12)

²³⁶ DPNI's hjemmeside, "Programma DPNI"

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Ibid.

Fra disse sitatene kommer det klart frem at DPNI tar et defensivt standpunkt og ønsker å beskytte Russland og russere fra innvandrere.

Når det gjelder ”den demografiske” politikken er det tydelig at DPNI er bekymret over Russlands demografiske krise, og det russiske folks stilling i det russiske samfunn. DPNI krever blant annet at det igangsettes propaganda som skal markedsføre fruktbarhet, en sterk sunn familie, tradisjonelle verdier og en kjønnsbasert utdanning (*gendernoje vospitanije*). DPNI fremmer en moralsk konservativisme ved at det kreves tiltak for å redusere aborttallene, at reklame for tobakk og alkohol blir forbudt, og at det russiske folk må reddes fra narkotikamisbruk, alkoholisme, og røyking.²⁴⁰

Ifølge Verkhovskij posisjonerte ikke DPNI i de første årene etter opprettelsen seg som en opposisjonell bevegelse; DPNI var hverken for eller imot Putin. Deres eneste mål var å gjøre Russland til en normal etnonasjonalistisk stat - ”en slik alle andre har”. Dette gjorde DPNI til en svært tiltalende bevegelse av en ny type. Belov inviterte stadig massemedia til DPNI for å sette fokus på sine aktiviteter, og ulike personer - fra nazistiske snuskaller til respekterte forretningsmenn med nasjonalistiske syn - sluttet seg til den raskt voksende bevegelsen.²⁴¹ Etnonasjonalismens og DPNI's hoveddrivkraft er fremmedfrykt, og ved hyppige appeller til fremmedfrykten og *migrantofobija* klarte DPNI å få støtte i det russiske samfunn. DPNI's største suksess utspilte seg under opprøret i Kondopoga i Karelien i september 2006, hvor bevegelsens organisatoriske kapasitet ble demonstrert.²⁴² Opprøret i Kondopoga ble fremstilt som et russisk opprør mot *migrantizatsija*, og ettersom de fleste kaukasiske innbyggerne rømte fra byen, ble dette opprøret oppfattet som vellykket.²⁴³

DPNI begynte omkring 2007 å posisjonere seg som en opposisjonell bevegelse, da flere medlemmer av DPNI gikk sammen med andre etnonasjonalister for å danne partiet det nasjonalistiske partiet *Velikajja Rossija*.²⁴⁴ Til tross for at opprettelsen av dette partiet ikke førte til politisk representasjon for etnonasjonalistene, beholdt DPNI en moderat kritikk av Kreml. I 2009 beskyldte Belov i første rekke menneskerettighetsorganisasjoner, og ikke regimet, for press på det nasjonalistiske miljøet, og i perioder ble det uttrykt støtte for det politiske regimet. Dette har blitt tolket som et uttrykk for håp fra nasjonalistenes side om et

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Verkhovskij, ”Evolutsija postsovjetskogo dvizjeinija russkogo natsionalizma”, 19

²⁴² Laruelle, *In the Name of the Nation*, 75

²⁴³ Verkhovskij, ”Evolutsija postsovjetskogo dvizjeinija russkogo natsionalizma”, 19

²⁴⁴ Alperovitsj, Verkhovskij (red), ”Mysl'it' sprava”

mulig samarbeid med Kreml.²⁴⁵ Men som en følge av økt press på nasjonalistiske miljøer, ble flere nasjonalistiske organisasjoner presset ut av det offentlige rom. Dette ble oppfattet som et svik fra regimets side, og DPNI begynte en målrettet kritikk av ”tsaren”, altså president Putin, hvor uttalelser om at en regimeendring i Russland både var nødvendig og uunngåelig forekom ofte.²⁴⁶

5.4 *Ruskoje Obsjtsjestvennoje Dvizjenije (ROD)*

ROD ble opprettet i 2005 av Konstantin Krylov. Vladlen Kaplin, som går under pseudonymet Vladimir Tor, er også en sentral person i ROD. Vladimir Tor var en av hovedorganisatorene av den første *Russkij Marsj* i 2005, og har vært aktiv i flere nasjonalistiske organisasjoner, deriblant i DPNI. Ifølge RODs egen hjemmeside er organisasjonen den første russiske menneskerettighetsorganisasjon. ROD fremmer seg selv som en menneskerettighetsorganisasjon fordi den forsvarer russeres rettigheter, deres ære og verdighet.²⁴⁷ RODs handlingsmåter kommer frem av dette sitatet hentet fra organisasjonens hjemmeside:

Основной способ нашей деятельности — помощь конкретным русским людям, попавшим в беду. Помимо помощи конкретным русским людям, мы участвуем в деле защиты прав русского народа как целого. В частности, мы собираем сведения о случаях угнетения, дискриминации, преследования русских как в России, так и вне ее, и прилагаем все усилия для распространения этих сведений и привлечения внимания общественности к нетерпимому положению нашего народа.²⁴⁸

RODs ideologi er etnonasjonalistisk, med elementer av rasisme, og organisasjonen er nært beslektet med DPNI både ideologisk og historisk. Krylov har uttalt at han ikke er en ”biologisk rasist”, men at han anser rasisme som en ”nyttig egenskap og karakter” i et ”sunt samfunn”.²⁴⁹ Videre om rasisme og det russiske samfunn, sier Krylov at:

И большинство националистов — не расисты. Расизм — это учение о том, что какая-то раса является высшей и на этом основании имеет право угнетать другие. Мы, напротив, считаем, что нас держат за низшую расу и обращаются с нами скверно. Мы хотим равенства.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ RODs hjemmeside, ”O nas”, uten dato, <http://rod-ru.org/o-nas/>. (Oppsøkt 31.07.12)

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Sitat hentet fra Alperovitsj, Verkhovskij (red), ””Myslit sprava””

Соответственно,мы не хотим доказать, что русские выше других, мы хотим доказать, что русские не хуже или равны другим. Но мы категорически выступаем против миграции.²⁵⁰

ROD er som sitatet viser kategorisk mot migrasjon, og mener at situasjonen i Russland er verre enn noe annet sted:

(...) когда, нам рассказывают об ужасным миграционных проблемах в Европе, то нам врут дважды - в России мигрантов гораздо больше, они ведут себя гораздо агрессивней, а главное - не работают. Таких чудовищных миграционных проблем, которые испытывает сегодняшняя Россия, не испытывает ни одна страна мира. Ни в одной стране мира не вытпывают так самих собственных граждан и их проблемы, как в России.²⁵¹

Det som i hovedsak skiller ROD fra andre etnonasjonalistiske russiske organisasjoner og bevegelser ifølge SOVA, er at selv om den uttrykker støtte for nynazister som har blitt dømt for voldshandlinger, oppfordrer den ikke åpent til vold mot ”etniske fiender”.²⁵² ROD skiller seg også fra andre høyre-radikale grupper ved sitt negative forhold til eksistensen av ”superhemmelige” og ”supermektige” jødiske organisasjoner som har ”slavebundet” verden. Videre blir alle jøder sett på som russofobere, og jødene er hele menneskehetens største fiende generelt, og det russiske folks største fiende spesielt.²⁵³ Man kan derfor argumentere for at ROD i noen grad skiller seg fra den nye russiske nasjonalismen fordi, som jeg viste ovenfor, har den nye nasjonalismen et tolererende og moderat syn på jøder. I motsetning til den gamle nasjonalismen, støtter de fleste aktører innen den nye nasjonalismen Israel og den israelske stats politikk. Dette viser nok en gang at den ene typen nasjonalisme ikke finnes i ren form.

Om dagens russiske stat, skriver Krylov følgende:

Россия поделена на русские области-края и национальные «нерусские» республики. Области и края не имеют прав государств. Поэтому русские не имеют своей государственности в рамках РФ, в то время как другие народы её имеют. Некоторые из этих народов – типа татар, якутов или чеченцев – имеют очень большие официальные и ещё большие неофициальные возможности для самоуправления (и самоуправства). Система отношений выстроена – почти официально – таким образом, что основные издержки (экономические и не только) несут области-края, выгоды и преференции получают республики. Ну и так далее – «всем тут всё известно».²⁵⁴

De russiske nasjonalistene ønsker ikke, ifølge Krylov å

(...) жить в государстве, самое устройство которого будет каким-либо образом способствовать угнетению русского народа. (...) Поэтому сохранение нынешнего положения вещей

²⁵⁰ Sitat hentet fra Andrej Arkhangelskij, ”Sredi natsionalistov tozje jest duraki’ – beseda s odnim iz liderov natsionalistov Konstantinom Krylovym”, i *Ogonjok* (<http://www.kommersant.ru/doc/1867140>). (Oppsøkt 01.03.2012)

²⁵¹ Konstantin Krylov, ”K migratsionnomu voprosu”, 21.06.11 (<http://krylov.livejournal.com/2263034.html>) (Oppsøkt 05.05.12) (original utheving)

²⁵² Alperovitsj, Verkhovskij (red), ”Myslit sprava”

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ Konstantin Krylov, ”Russkoje natsionalnoje gosudarstvo. Gosudarstvennoje ustrojstvo. Tsjust 1”, 09.07.2009 (<http://krylov.livejournal.com/1880672.html>) (Oppsøkt 04.05.12)

неприемлемо. Ибо ситуация, когда нерусские народы в России «даже по закону» (!) имеют больше прав и возможностей, чем русский народ – нетерпима.²⁵⁵

Av disse sitatene kommer det frem at dagens russiske stat er fremmed for russere, og at ROD mener at russere blir diskriminert i sin egen stat. RODs hovedmål er derfor å opprette en russisk nasjonalstat, hvor det russiske folk har en dominerende stilling. Regimet i den nye nasjonalstaten må være demokratisk, hvor demokrati blir forstått som ”et uttrykk for flertallets vilje” og det må stå imot liberalismen, hvor liberalisme blir forstått som ”et uttrykk for en hver minoritets vilje”²⁵⁶

Konstantin Krylov mener at den eneste klare etniske konflikten i Russland er den som utspiller seg mellom den russiske nasjonen og ikke-russere:

У нас в стране межнациональный конфликт - русская нация (русские и все славяне, большая часть финно-угров, большая часть тюркских народов), против коалиции неруси, то есть тех, кто сознательно противопоставил себя русской нации и действует в интересах ограничения её прав и силового подавления.²⁵⁷

I RODs nasjonalstat inngår dermed russere, slavere, en stor del av de finsk-ugriske folkene og turkotatariske folkene. Disse inngår også i en bredere definisjon som Russlands europeiske folk.²⁵⁸

Siden 2008 har ROD i stor grad posisjonert seg som en opposisjonell bevegelse overfor det nåværende regimet. Representanter for regimet anses som ikke-russere, og det er på grunn av regimets målrettede antirussiske politikk at det i dag er et stort antall innvandrere i Russland:

”мигранты завозятся сюда для того, чтобы вытеснить и терроризировать русских (причем не только действиями, но и самим своим присутствием).”²⁵⁹

Et av RODs uttalte mål er ”kampen mot en hver form for russofobi og hat mot det russiske folk, dets kultur, språk og andre former for russeres nasjonale bevissthet.”²⁶⁰

Russofobi må bekjempes, ikke bare innad i Russland, men også i andre land. En hver handling fra statens side som motstrider nasjonalistenes interesser blir oppfattet som russofobi. Derfor oppfatter nasjonalistene det russiske regimet som antirussisk, og

²⁵⁵ Ibid.

²⁵⁶ Sitat hentet fra Alperovitsj, Verkhovskij (red), ””Myslit sprava”

²⁵⁷ Konstantin Krylov, ”Totsjnost v vyrazjenijakh”, 22.01.11, (<http://krylov.livejournal.com/2171459.html>.) (Oppsøkt 05.05.12) (original utheving)

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Krylov, ”K migratsionnomu voprosu”

²⁶⁰ RODs hjemmeside, ”O nas: tseli i zadatsji”, uten dato, (<http://rod-ru.org/o-nas/celi-i-zadachi/>) (Oppsøkt 03.08.12)

Vladimir Putin blir sett på som den største russofob som finnes.²⁶¹ Om Putin og hva hans politikk har ført til for Russland, skriver Krylov følgende:

Путинский здоровый цинизм - он казался хорош в начале нулевых, соединенный (тогда) с прагматичным желанием что-то сделать (или так казалось). Но теперь остохренел до последней степени. (...) Это всё очень точно. Путину удалось то, чего не удавалось уже сто лет как – уничтожить само ощущение «России». Не в смысле берёзок-рябинок (в частности, за неимением таковых в пределах досягаемости), а вот именно в смысле «моя страна». Горбачёв бил-бил, не разбил. Ельцин бил-бил, не разбил. Путин серенький прибежал, хвостиком махнул – упало и разбилась. Нету у нас больше никакой России. Даже в ностальгическом смысле. «Уже и не пахнет».²⁶²

Her kommer det også klart frem at noen nasjonalister støttet Putin og hans politikk på begynnelsen av 2000-tallet, men at det nå er tydelig at Putin ønsker å ødelegge Russland.

5.5 Den etnopolitiske sammenslutningen *Russkije*

Opprettelsen av *Russkije* kom som en følge av en massiv omorganisering i de russiske nasjonalistiske bevegelsene våren 2011. Denne omorganiseringen var igjen en konsekvens av flere hendelser i Russlands politiske sfære, og blir sett på som den viktigste endringen innenfor det russiske nasjonalistiske miljø. Nasjonalistenes optimisme etter opprøret på Manejnajaplassen i desember 2010 og den påfølgende trakasseringen av høyreekstreme, det nært forestående parlamentsvalget samt forbudet mot to store høyreradikale organisasjoner – DPNI og *Slavjanskaja Sila*, var endringer som bidrog til at hele det russiske nasjonalistiske miljøet ble omorganisert.²⁶³ Som en konsekvens av denne omorganiseringen ble flere koalisjoner dannet, hvor den etnopolitiske sammenslutningen *Russkije* ble den største. Ettersom *Russkije* ble opprettet som et svar på Kremles politikk rettet mot å redusere nasjonalistenes virksomhet, tok *Russkije* helt fra begynnelsen av et opposisjonelt standpunkt. I erklæringen om opprettelsen av en enhetlig russisk politisk organisasjon kommer det frem at:

Программа и политические идеалы единой организации будут основаны на принципах светского интегрального национализма, которые взаимоприемлемы и являются объединяющими для представителей идеологических направлений национал-демократов,

²⁶¹ RODs hjemmeside, "Russkije natsionalisty proignorovali prizyv Rogozina otkazatsja ot protestnykh aksij", uten dato (<http://rod-ru.org/news1062/>) (Oppsøkt 07.07.12)

²⁶² Konstantin Krylov, "No my-to jest", 28.06.2011 (<http://krylov.livejournal.com/2267927.html>) (Oppsøkt 07.07.12)

²⁶³ Natalija Judina, Vera Alperovitsj, Aleksandr Verkhovskij (red), "Vesna 2011 goda: Gromkie protsessy i ultrapravye novoobrazovanija", i SOVA (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/06/d21974/>) (Oppsøkt 06.02.12)

национал-социалистов и национал-монархистов - т.е. для большинства русских национально мыслящих людей.²⁶⁴

Nasjonalismen som sammenslutningen fremmer skal altså være en opplyst nasjonalisme som er mottakelig for alle nasjonalistiske organisasjoner og individer.

Umiddelbart etter at organisasjonen ble opprettet 14. april 2011, sluttet flere organisasjoner og grupperinger seg til *Russkije*. De viktigste organisasjonene var (de nå forbudte) DPNI og *Slavjanskaja Sila*, samt *Natsional-sotsialistsjeskaja Initsiativa* (NSI), *Ruskoje Imperskoje Dvizjenije* (RID), *Sojuz Russkogo Naroda* (SRN), *Pamjat* og *Natsional-demokratitsjeskaja Partija* (NDP).²⁶⁵ Ifølge SOVA var målet med opprettelsen et forsøk på å unngå marginalisering og på et gjennombrudd i den offentlige politikken ved å demonstrere en ”enhetlig nasjonalistisk front”.²⁶⁶

Dmitrij Djomusjkin er en av flere sentrale ledere i sammenslutningen *Russkije*. Som nevnt ovenfor begynte Djomusjkin sin nasjonalistiske virksomhet i RNE, før han ble leder i *Slavjanskij Sojuz* og senere i *Slavjanskaja Sila*. Et viktig mål for *Russkije* er å gi russerne Russland tilbake, og å opprette en nasjonalstat basert på det russiske folk.²⁶⁷ *Russkije* sitt hovedmål ble formulert av Djomusjkin på følgende måte:

Наша задача-минимум – это содействие всеобщей этнополитической русской солидарности, а как максимум – установление власти национального правительства и провозглашение русского национального государства.²⁶⁸

Hovedmålet for *Russkije* er som for de andre etnonasjonalistiske organisasjonene, å opprette en russisk nasjonalstat. Men midt oppi dette ligger også en demokratisk oppgave, som for *Russkije* betyr å sikre russeres personlig frihet, personlig eiendomsrett, og ytrings- forsamlings- og organisasjonsfrihet - rettigheter *Russkije* mener det antirussiske regimet har fratatt dem.²⁶⁹

²⁶⁴ DPNI's hjemmeside, "Zajavlenie o sozdanii v Rossii edinoj russoj polititsjeskoj organizatsii", 13.04.11 (<http://www.dpni.org/articles/vazhnoe/21970/>.) (Oppsøkt 13.08.12) (Original utheving)

²⁶⁵ Judina, Alperovitsj, Verkhovskij (red), "Vesna 2011 goda"

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Laruelle, *In the Name of the Nation*, 63

²⁶⁸ Kasparov.ru, "Otvjet na zapret", 05.05.12 (<http://www.kasparov.ru/material.php?id=4DC25C337CC0E>.) (Oppsøkt 02.02.12)

²⁶⁹ Russkijes hjemmeside, "Manifest etnopolititsjeskogo obiedinenija Russkije"

5.6 Aleksej Navalnyj – mellom to ideologiske grupperinger

I flere artikler som tar for seg sammensetningen av den russiske politiske utenomparlamentariske opposisjonen som vokste frem i 2011, blir Aleksej Navalnyj viet betraktelig spalteplass. Hans rolle og posisjon i den utenomparlamentariske opposisjon som vokste frem i 2011 er viktig, og han kan beskrives som en brobygger mellom de to fremtredende bevegelsene; liberalister og nasjonalister. Aleksej Navalnyj har blitt hyllet som opposisjonens leder, folkets president, Putins verste fiende, og ”anti-Putinistenes” beste håp. Navalnyjs politiske ståsted kan beskrives som tredelt: anti-korrupsjon, pro-demokrati, og moderat nasjonalisme.²⁷⁰ Navalnyjs politiske karriere begynte i det liberale partiet *Jabloko*. Ifølge Navalnyj selv valgte han å bli medlem av *Jabloko* nettopp fordi partiet var imot Vladimir Putin, samtidig som det var et oppriktig demokratisk parti, uten noe annet reelt alternativ i 1999. Navalnyj hadde ulike roller i partiet, og ledet eksempelvis Moskvas valgkampanje for *Jabloko* i 2003.²⁷¹

Aleksej Navalnyj ble i 2007 en av organisatorene i *Natsionalnoje Russkoje Osvoboditelnoje Dvizjenije* (NaROD). NaRODs ideologi ligger nær den nye nasjonalismen, da dens mål er å omdanne Russland til en stat av det russiske folk, at man gjenoppretter den demokratiske friheten, kaster ut kriminelle innvandrere, og støtter små bedrifter. I NaRODs manifest blir det fastslått at:

Если Россия не обретет национальную программу будущего, то страна распадется и исчезнет с политической карты мира. (...) Россия нужна новая национально мыслящая и социально ответственная власть. Представители сегодняшней элиты, какими бы лозунгами они ни прикрывались, не в состоянии привести страну ни к чему, кроме развала и исторического краха. Борьба за радикальную смену элит - важная задача движения НАРОД, которое мы создаем. Первого в новейшей истории России национально-демократического движения.²⁷²

Videre blir det i manifestet slått fast at NaRODs grunnleggende verdier er nasjonal gjenfødelse, frihet og rettferdighet.²⁷³ NaROD ble opprettet som en konsekvens av hendelsene i Kondopoga i september 2006 som aktualiserte de nye nasjonalistenes politiske agenda.

²⁷⁰ Poescu, "The strange alliance of democrats and nationalists", 50

²⁷¹ Konstantin Voronkov, *Groza zjulikov i vorov* (Eksmo, Moskva, 2012), 37

²⁷² Aleksej Navalnyj, "Manifest", 25.06.07 (<http://navalny.livejournal.com/139478.html>) (Oppsøkt 03.02.12)

²⁷³ Ibid.

Etter at Navalnyj, sammen med Zakhar Prilepin og Sergej Guljajev opprettet NaROD, ble imidlertid hans posisjon i *Jabloko* revurdert, og etter å ha deltatt på *Russkij Marsj* i 2006, ble han senere utestengt fra partiet. Etter å ha blitt utestengt fra partiet på grunnlag av sine nasjonalistiske holdninger, har et viktig tema for Navalnyj vært kampen mot at ord som ”nasjonalisme” og ”nasjonalist” blir forstått som ”fascisme” og ”fascist”.²⁷⁴ Ekskluderingen fra partiet ble også forstått av Navalnyj som et tegn på at man ikke kunne gi nasjonalister en talerstol. Bevegelsen NaROD var derfor noe Navalnyj oppriktig trodde på, og han ønsket å gjøre den til en plattform for hans syn. Dette kommer frem av uttalelser som: ”Настоящая политика - это говорит то, что ты действительно думаешь, заниматься общественной и политической деятельностью, не спрашивая ни у кого разрешения.”²⁷⁵

En moderne nasjonalist er ifølge Navalnyj en patriot som setter landets og nasjonens interesser over sine egne interesser, og som ikke ser temaet om nasjonen som noe tabubelagt. Ifølge Navalnyj skiller nye (”normale” og ”fornuftige”) nasjonalister seg fra snauskaller (det vil si nynazister) på den ene siden, og fra ”sovjetiske patrioter med skjegg ned til midjen” på den andre.²⁷⁶ En nasjonalist er for Navalnyj en som er orientert mot Europa, og han mener at den russiske nasjonalismen ligger nært den europeiske *mainstream*.²⁷⁷ Videre mener Navalnyj at ”Национализм опасен, только когда загнан в подполье. А когда он проходит во власть - националисты вдруг становятся вполне сдержанными людьми”²⁷⁸ Dermed må nasjonalismen legaliseres og ”ufarliggjøres”.

I juni 2008 deltok Navalnyj på en konferanse i Moskva som fikk navnet ”*Novyj polititsjeskij natsionalizm. Pakt 8 ijunja*”. På denne konferansen deltok partiet *Velikaja Rossija*, DPNI, NaROD og ROD. Pakten av 8. juni ble vedtatt for blant annet å sikre de nasjonalistiske organisasjonens organisatoriske selvstendighet overfor den russiske staten, utveksle informasjon, samt for å overvåke russofobi.²⁷⁹ På denne konferansen ble det fastslått at:

²⁷⁴ Voroknov, *Groza zjulikov i vorov*, 37-70

²⁷⁵ Ibid., 62

²⁷⁶ Sitat hentet fra Ekho Moskvj, ”Natsionalisty obedinilis v russskoje natsionalnoje dvizjenije”, 08.06.2008, (<http://www.echo.msk.ru/news/519537-echo.html>) (Oppsøkt 03.03.12)

²⁷⁷ Voronkov, *Groza zjulikov i vorov*, 70

²⁷⁸ Sitat hentet fra Anna Koreneva, ”Tansty s volkami”, i *Izvestija*, 25.05.11
<http://izvestia.ru/news/375160#ixzz24MWblWrl> (Oppsøkt 03.03.12)

²⁷⁹ Vladimir Sjisjlin, ”Novyje natsionalisty: nadjezjdy i realnost”, i *Interfax*, 09.06.08
(<http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=16810>). (Oppsøkt 03.03.12)

Мы создаем новую форму национального движения и намерены бороться за свои цели политическими методами. Мы обращаемся ко всем националистам с призывом включиться в политическую борьбу вместе с нами и протягиваем руку нашим единомышленникам и соратникам. Мы обращаемся к наиболее активной части русской нации, людям самостоятельным и ответственным, с призывом поддержать нашу борьбу за справедливость и национальное единство.²⁸⁰

Aleksej Navalnyj oppfordret på denne konferansen nasjonalistene til å samarbeide med andre organisasjoner av ulik politisk overbevisning, både venstreorienterte og liberale. Videre sa han i et intervju til *Kommersant* at nasjonalistene var rede til å vise samfunnet at:

русские националисты - это вполне вменяемая политическая сила, готовая работать так, как работают современные европейские политические партии, а все эти сумасшедшие совковые патриоты, скинхеды и бородатые хоругвеносцы не имеют отношения к реальному национализму.²⁸¹

Konferansen generelt, og slike uttalelser spesielt, kan oppfattes som at den russiske nasjonalismen nå distanserte seg fra en radikal tilnærming, og prøvde å skape en russisk nasjonalisme med et menneskelig ansikt.

Navalnyj har blitt karakterisert som en nasjonalist med liberale verdier. Etter hans utestengning fra *Jabloko* har han ikke vært medlem av noe politisk parti. Hans deltakelse på *Russkij Marsj* har blitt sterkt kritisert av tidligere partifeller og andre representanter for liberaldemokratiske verdier i Russland. Nasjonalistene, på sin side, er ofte ambivalente i sine meninger om Navalnyj. Han har utvilsomt Valerij Solovejs støtte, som argumenterer for at

Либеральной элите он ненавистен ничуть не меньше, чем кремлевским жуликам и ворам. Ненавистен потому, что значительно умнее, честнее, политически эффективнее и популярнее в обществе, чем вся либеральная тусовка (а в действительности те же самые жулики и воры, только ельцинского разлива) вместе взятая. Но, несмотря на всю свою ненависть, либералы не могут обойтись без Навального, ибо за ним стоит улица, а за ними – политическая пустота.²⁸²

Mange russiske nasjonalister mener allikevel at Navalnyj er en del av den liberale fløyen, men Solovej legger til at

Да, Навальный националист – но совсем не в том духе, как принято понимать национализм в России. Точно так же он либерал совсем не в привычном для России понимании либерализма как антирусской идеологии. Навальный олицетворяет собой качественно новый для нашей страны и при этом широко распространенный на Западе политический тип либерального националиста, то есть политика, понимающего, что демократия и свобода критически важны для формирования нации и представительства ее интересов; политика, для которого ценности нации, свободы и демократии не противоположны, а рядоположены и даже тождественны. Лично у меня нет сомнений в искренней готовности Навального защищать интересы русского народа.²⁸³

²⁸⁰ Sitat hentet fra Sjisjlin, "Novye natsionalisty: nadjezjdy i realnost"

²⁸¹ Sitat hentet fra Jekaterina Savina, "Vmenjajemykh sobrali v odnom zale", i *Kommersant*, 09.06.08

(<http://kommersant.ru/doc/901541>). (Oppsøkt 03.03.12)

²⁸² Valerij Solovej, "Potsjemu vazjno podderzjivat Alekseja Navalnogo. Rol litsjnosi v isotrii", i *Agenstvo Polititsjeskykh Novostej*, 01.05.12 (<http://www.apn.ru/publications/article25675.htm>) (Oppsøkt 01.06.12)

²⁸³ Ibid. (original kursiv)

5.7 Eduard Limonov og Nasjonal-Bolsjevik Partiet

Eduard Limonov kan beskrives som den kanskje mest omdiskuterte figuren i den utenomparlamentariske opposisjonen. Dog er det flere observatører som mener at han faller utenfor den utenomparlamentariske opposisjonen fordi han til stadighet oppfordrer dagens selverklærte fredelige opposisjonen til vold mot det nåværende regimet. Jeg har allikevel valgt å inkludere Eduard Limonov i denne oppgaven, da han er svært interessant ved at hans syn på Russland og den russiske politiske opposisjon har endret seg flere ganger. For å forstå Limonov er det viktig å se nærmere på hans biografi.

Eduard Limonov er Eduard Sadiks pseudonym. Han ble født i 1943 og vokste opp i etterkrigstidens Kharkov i Øst-Ukraina.²⁸⁴ Etter at Limonov flyttet til Moskva i 1967, havnet han i trøbbel med KGB. Etter å ha avslått en etterspørsel fra KGB om å bli informant i 1973, fikk han valget mellom å forlate Moskva eller å emigrere. Limonov valgte det sistnevnte alternativ.²⁸⁵ Han skulle komme til å bli i Vesten i 18 år før han vendte tilbake til Russland. Limonov hadde ikke høye tanker om Vesten, og særlig ikke om det amerikanske samfunn. I den russiske emigréavisen *Novoje Russkoje Slovo* skrev han en artikkel med den selvforklarende tittelen ”Desillusjon”. Han skrev også større verk om hans erfaringer fra livet i USA, og triologien, *Eto Ja, Editsjka*, ble en internasjonal bestselger oversatt til 16 språk. Verket tiltrakk seg oppmerksomhet først og fremst på grunn av den grafiske fremstillingen av homoseksualitet, men også grunnet hans uttrykk for nostalgi ovenfor Russland og hans negative syn på USAs kjørlighet, materialisme og spissborgerlighet.²⁸⁶ I 1991 fikk han gjenopprettet sitt sovjetiske statsborgerskap, og returnerte tidlig 1992 tilbake til Russland, hvor han i 1993 stiftet bekjentskap med Aleksander Dugin og grunnla NBP.²⁸⁷

I perioden da Limonov bodde i Moskva og i Vesten, var hans hovedbeskjeftigelse primært kulturelle i motsetning til politiske spørsmål, men rundt 1972-73 utviklet han en gryende interesse for venstreorienterte ideer og bevegelser. I USA stiftet han bekjentskap med anarkistiske- og Trotskistiske organisasjoner som han sympatiserte med, men det var i siste instans Dugin som i stor grad overbeviste Limonov med politiske ideer.²⁸⁸

²⁸⁴ Shenfield, *Russian facsism*, 199

²⁸⁵ *Ibid.*, 201

²⁸⁶ *Ibid.*

²⁸⁷ *Ibid.*, 202

²⁸⁸ *Ibid.*, 203-4

For Limonov fungerer vold mot kvinner som en sentral metafor for volden han håper å kunne påføre det russiske samfunn som helhet, men spesielt mot den liberale russiske intelligentsia. Akkurat slik som kvinner etterlengter å bli voldtatt, så ønsker også alle russere å bli voldtatt og underlagt av sine fascistiske redningsmenn, uavhengig om er de selv er klar over det eller ikke, hevder han²⁸⁹

NBP ble grunnlagt i 1993 av i hovedsak to menn; den fremtredende poeten og skribenten Eduard Limonov og den mystisistiske filosofen og politiske teoretikeren Aleksander Dugin, som forlot partiet i 1998.²⁹⁰ NPB og har hatt en stabil vekst siden grunnleggelsen, noe som har resultert i at det til tider har vært den største organisasjonen med det Stephen Shenfield kaller for ”fascistisk orientering” i Russland, med medlemstall på mellom 6000-7000.

Medlemmer av NPB kaller seg ofte for *natsboly*, og NPBs nasjonal-bolsjevisme defineres i partiets første politiske program av 1994 som ”et brennende hat mot det anti-humane systemet av treenigheten: liberalisme/demokrati/kapitalisme”.²⁹¹ Человек восстания, национал-большевик видит свою миссию в разрушении СИСТЕМЫ до основания. На идеалах духовной мужественности, социальной и национальной справедливости будет построено традиционалистическое, иерархическое общество.²⁹² NPS første partiprogram er delt inn i 26 punkter, og inneholder en klar definisjon av sine fiender;

“Большой Сатана - США и мондиалисты Европы, объединенные в НАТО и ООН. Внутренние враги: класс "пиджаков" - бояр-чиновников, мародеры-новые русские, космополитическая интеллигенция.”²⁹³

Videre blir nasjonal-bolsjevismens globale mål definert som opprettelse av Imperiet fra Vladivostok til Gibraltar, basert på den russiske sivilisasjon. Dette målet skal bli nådd gjennom fire etapper, hvor den første er å omforme Russland til en nasjonalstat ved hjelp av en Russisk Revolusjon. Den andre etappen er å samle russisk-befolkede områder i de tidligere sovjetrepublikkene. Den tredje etappen er å engasjere den tidligere Sovjetunionens russisk-eurasiatiske folk, og den fjerde og siste etappen er å opprette et gigantisk kontinentalsk

²⁸⁹ Ibid., 207

²⁹⁰ Ibid., 190-1

²⁹¹ NPBs hjemmeside, ”Programma natsional-bolsjevistskoj partii (1994)”, uten dato(<http://www.nbp-info.ru/cat106/index.html>) (Oppsøkt) 31.05.2012

²⁹² Ibid.

²⁹³ Ibid.

imperium.²⁹⁴ Andre underordnede mål er at staten skal ha begrenset innflytelse på offentlig- og personlig liv, registrering av politiske partier skal gjennomføres, det må utvikles uavhengig media som tillater kritikk av presidenten og regjeringen på statskontrollert fjernsyn.²⁹⁵

Alt dette tatt i betraktning virker NBP som et parti med en klar venstreorientert ideologi. Men ut i fra andre verker, som eksempelvis ”*Limonka*”, ser man at denne ideologien blandes med stalinisme og anarkisme.²⁹⁶ Limonov prøver åpenbart å kombinere fascisme, leninisme, stalinisme og anarkisme. Han har åpenlyst uttrykket fasinasjon overfor tyske og italienske historiske skikkelser som Mussolini, Ciano, Hitler, Goering, Goebbels, men også ovenfor sovjetiske skikkelser som Lenin, Stalin, Dzerzjinskij, Beria, Molotov, samt anarkister som Bakunin og Nestor Makhno. Han likestiller dermed det hemmelige politiets sjefer som opprettholdt makten i en totalitær stat med opprørere som forsøkte å styrte statsmakten.²⁹⁷ En analytiker i ”Panorama” har foreslått en god løsning på dette ideologiske puslespillet da han ser på NBP som ”et parti av generell ekstremisme.”²⁹⁸ Med dette mener han at man må være ekstremist for å være medlem, men at hvilken type ekstremist man er ikke er av betydning. Anarkister, fascistere, stalinister, kristne og islamske religiøse ekstremister er alle velkomne. Det som er av betydning er ekstremismen per se.²⁹⁹ Derfor kan man si at NBP ikke fremmer en ideologi i begrepets opprinnelige forstand, men heller en ”heroisk” stil og etikk.

I NBPs partiprogram av 1994 kommer den nasjonalistiske linjen tydelig frem i punkt nummer 23, hvor det fremgår at:

НБП не левая и не правая, но национальная партия русских. Русский определяется не по крови и не по вероисповеданию. ТОТ, КТО СЧИТАЕТ РУССКИЙ ЯЗЫК И РУССКУЮ КУЛЬТУРУ СВОИМИ, ИСТОРИЮ РОССИИ - СВОЕЙ ИСТОРИЕЙ, КТО ПРОЛИЛ И ГОТОВ ПРОЛИТЬ СВОЮ И ЧУЖУЮ КРОВЬ ВО ИМЯ РОССИИ И ТОЛЬКО РАДИ НЕЕ, И НИКАКОЙ ДРУГОЙ РОДИНЫ И НАЦИИ НЕ МЫСЛИТ, ЕСТЬ РУССКИЙ.³⁰⁰

Av dette kan man si at Limonovs og NBPs nasjonalistiske ideologi skiller seg fra de etnonasjonalistiske bevegelsenes ideologi fordi disse mener at ”russiskheten” bestemmes på grunnlag av nettopp blod. NBP mener heller at ”russiskheten” bestemmes av sivilisasjonelle faktorer som det russiske språk, den russiske kultur, og den russiske historie. Videre fremmer

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Ibid; Viktor Yasman, Russia: National Bolsheviks, the Party of ”direct action”, 29.04.2005 i ”Radio Free Europe, Radio Liberty” (<http://www.rferl.org/content/article/1058689.html>) (Oppsøkt 03.06.12)

²⁹⁶ Shenfield, *Russian facsism*, 209

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ NBPs hjemmeside ”Programma natsional-bolsjevistskoj partii” (Original utheving)

dette programmet et ønske om å utvide Russlands grenser drastisk, og stemmer derfor ikke overens med den nye nasjonalismen. Limonov og NPB står utenfor den nye nasjonalismen, ettersom han selv har sagt at han har sagt at han hverken ser noe klokt i etnonasjonalisme generelt, eller i den russiske etnonasjonalismen spesielt. Limonov ser heller ikke at nasjonalisme kan forenes med demokrati.³⁰¹ Her er det viktig å understreke at Limonov snarere faller inn under den ”gamle” nasjonalismen, altså den imperiale.

I 2001 ble Limonov arrestert i Altaj for planlegging av terrorisme og forberedelser til væpnet opprør i Kasakhstan, og fikk en dom på fire år. Limonov erklærte seg ikke skyldig, og mente at dommen var politisk motivert.³⁰² Mange mener at Limonovs politiske meninger ble endret i løpet av tiden i fengsel. Han skrev boken *Drugaja Rossija* i fengsel, og her kan man ikke lenger lese om en radikal nasjonal bolsjevisme, og hans romantiske syn på statens sikkerhetsorganer endret seg sterkt. Også hans syn på Stalin, Berija og Gulag ble endret, og Limonov begynte å se på Putins Russland som en politistat, hvor politistaten var noe som måtte bekjempes.³⁰³ Limonov ble løslatt i 2003 som en følge av press fra Dumamedlemmer, og etter dette har hans politiske utvikling gått i retning av et samarbeid med demokratiske krefter og den opposisjonelle venstrefløyen i en koalisjon mot Kreml. NBPs politiske program av 2004 inneholder derfor flere liberaldemokratiske aspekter, og har blitt sammenliknet med Jablokos politiske program.³⁰⁴ De siste årene har Limonov samarbeidet med de moderate liberaldemokratiske bevegelsene *Drugaja Rossija* og *Solidarnost*.

Selv om det er tydelig at Limonov faller utenfor på flere av de overnevnte punktene, er han allikevel interessant for denne oppgaven, ettersom hans politiske syn har blitt endret flere ganger. Han var først imot liberalisme og demokrati, før han endret han mening og begynte å samarbeide med liberaldemokratiske bevegelser, før han nå igjen har gått over til ikke å se noe klokt i nasjonalistenes samarbeid med liberaldemokrater vinteren 2011/12.

³⁰¹ Sovmestimy li russkij natsionalizm i demokratija? Ekspertnij opros i *Voprosy natsionalizma*, (no. 2 2010), 26

³⁰² Yasman, Russia: National Bolsheviks, the Party of ”direct action”

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Ibid.

5.8 Nasjonalister og deres demokratiske syn

I dette avsnittet skal jeg analysere de russiske nasjonalistenes demokratiske syn. Hva er deres visjoner for Russland som et demokrati? Som jeg viste ovenfor, ble demokrati et tema for de russiske nasjonalistene på midten av 2000-tallet. Anastasia Mitrofanova skriver i sin artikkel ”Den nye nasjonalismen i Russland”, at en del av dagens russiske nasjonalistiske bevegelser er rede til å handle til forsvar for demokratiske verdier. For å begrunne dette, viser hun til nasjonalistenes deltakelse i protestene mot valgfusk i Moskva i desember i fjor. Denne demokratiske delen av nasjonalistene kaller seg selv ”nasjonaldemokrater” eller *natsdemy*, og Mitrofanova beskriver dem som ”nye nasjonalister.”³⁰⁵

Konstantin Krylov er en av de viktigste ideologene i den nye russiske nasjonalismen. I tillegg til å være leder i ROD er Krylov også redaktør for det nasjonalistiske tidsskriftet *Voprosy natsionalizma*, hvis første nummer ble utgitt 13. april 2010. Tidsskriftet, som blir utgitt hvert kvartal, har som mål å være et teoretisk organ for den russiske nasjonalistiske bevegelsen.³⁰⁶ Det at den russiske nasjonalistiske bevegelsen i dag beskjeftiger seg med demokratiske spørsmål, samtidig som den prøver å unngå marginalisering og plasserer seg i opposisjon mot det nåværende regimet, er tydelig ut i fra temaene som blir tatt opp i *Voprosy natsionalizma*. For eksempel ble utgave nummer to i sin helhet viet til temaet ”nasjonalisme og demokrati”, og i artikkelen ”Er den russiske nasjonalismen forenelig med demokrati?”, uttaler flere sentrale personer innenfor den nye russiske nasjonalismen seg om forholdet mellom den russiske nasjonalismen og demokrati.

Et sentralt fellestrekk for alle de russiske nasjonalistiske organisasjonenes demokratiske retorikk, er at demokrati blir forstått som et uttrykk for at Russlands flertall, nemlig etniske russere, må ha makten. Det later til at for dagens russiske nasjonaldemokrater er ideen om at makten må tilhøre flertallet, altså etniske russere, i seg selv en demokratisk idé, og at derfor så ser de på seg selv som demokrater. Denne ideen uttrykkes i flere tilfeller i den ovenfornevnte artikkelen. Redaktør for internettsiden ”Russkij Obozrevatel”, Jegor Kholmogorov skriver følgende:

³⁰⁵ Mitrofanova, ”Novyj natsionalizm v Rossii”

³⁰⁶ Voprosy natsionalizmas hjemmeside, ”Ob izdanii”, uten dato, (<http://vnatio.org/ob-izdanii/>) (Oppsøkt 05.06.12)

Идея, что этнополитическая общность, нация, является высшей ценностью в государстве, а ее права и интересы - превыше всего, голос нации - решающий, - это именно демократическая идея.³⁰⁷

Også statsviteren og historikeren Oleg Nemenskij mener nasjonalisme i seg selv er et demokratisk fenomen:

Национализм является демократическим явлением по определению, так как это идеология и движение за политические права широких слоев населения, за свое право на участие в управлении государством.³⁰⁸

Nasjonalisme blir i seg selv altså forstått som en demokratisk idé. Det at både ROD og NaROD ser på seg selv som organisasjoner som arbeider for å sikre russernes rettigheter i det russiske samfunn, vitner om at dagens russiske nasjonalisme ønsker å fremstå som demokratisk. Men hvor demokratisk er denne retorikken?

I artikkelen "Et nasjonaldemokrati er ikke nasjonalsosialisme" i utgave nummer to av *Voprosy natsionalizma*, definerer Aleksandr Sevastjanov et nasjonaldemokrati som et "demokrati for sine egne. Eller demokrati begrenset til nasjonalitet."³⁰⁹ Videre skriver han:

Кто такие своих? А это как посмотреть. Поскольку демократия есть общественное устройство, то масштабом измерения является все общество в целом. А здесь подходы к определению "своей - чужой" бывают разные. Для одних свои - это только соплеменники, для других - только сограждане, для третьих - совокупность граждан и подданных, т.е. все население страны, для четвертых - население плюс равноправные с ним приезжие.³¹⁰

For nasjonaldemokrater er ifølge Sevastjanov kun de to første svarene akseptable.³¹¹ Det vil enten si et nasjonaldemokrati kun for russere, eller et demokrati for alle medborgere. Det vestlige liberaldemokratiet har til syvende og sist utviklet seg til å bli et mindretallsdiktatur av "социальных, сексуальных, религиозных национальных и пр., которые правят бал и определяют правила поведения для всех большинств."³¹² For Sevastjanov er dette særdeles motsigende ettersom det står i motsetning til selve meningen med demokrati som "folkets makt", altså "flertallets makt."³¹³

Uten å vise til en kilde for sin påstand, hevder Sevastjanov at Russland i dag er en mononasjonal stat, hvor russere utgjør 87 % av befolkningen.³¹⁴ Nasjonalistenes demokratiske

³⁰⁷ "Sovmestimy li russkij natsionalizm i demokratija?", 23

³⁰⁸ Ibid., 24

³⁰⁹ Aleksandr Sevastjanov, "Natsional-demokratija – ne natsional-sotsializm", i *Voprosy natsionalizma*, (no. 2, 2010), 119

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Ibid.

³¹² Ibid.

³¹³ Ibid.

³¹⁴ Ibid., 139

oppgave er dermed å omdanne Russland til russeres nasjonalstat. Dette er nettopp en demokratisk oppgave fordi:

Правые нас часто спрашивают: "Какие же вы националисты, если стоите за демократическое общественное устройство?" Отвечаем: в современном мире только демократия может стать тем фильтром, который остановить вторжение южан во все сферы общественной жизни. Современная демократия требует от членов общества высокой степени цивилизованности и опыта городской жизни, которые есть у русских и отсутствуют и неруси ³¹⁵

Russiske nasjonalister er ifølge Sevastjanov demokrater ettersom demokrati er den eneste måten å forhindre usiviliserte ikke-russeres invasjon i det offentlige liv. Dermed blir det klart at Sevastjanovs nasjonaldemokrati blir begrenset til den russiske delen av befolkningen, og han har en etnisk tilnærming ettersom kun Russlands *korennye narody* som har rett til statsborgerskap. Han argumenterer for at slik som i Tyskland og Israel bør det kun være mulig å tilegne seg russisk statsborgerskap gjennom fødsel. ³¹⁶

I et intervju med Konstantin Krylov, som ble publisert i tidsskriftet *Ogonjok*, forteller han utdypende om den russiske nasjonalismen og demokrati. Krylov mener at nasjonalismen i dagens Russland i løpet av de ti siste årene har blitt en svært demokratisk bevegelse. Han argumenterer for at de fleste russiske nasjonalister er for et nasjonaldemokratisk program som forener nasjonalisme med demokratiske grunnprinsipper. ³¹⁷ Dette kommer klart i frem i dette sitatet:

Национал-демократы считают, что Россия — это государство, в котором есть национальное большинство — русские. Поэтому Россия и русские не нуждаются в авторитарном правлении, вождах и прочем. В стране должна быть нормальная демократическая Конституция, равноправие, разделение властей и вообще устройство по европейскому образцу. (...) Соответственно, все граждане России должны быть равноправными, русский народ возьмет свое за счет того, что он — большинство. Никаких дискриминационных мер для "чужих" для этого совершенно не нужно. ³¹⁸

Ettersom Krylov her sier at det ikke er nødvendig å diskriminere andre for at alle Russlands borgere skal bli likestilte, fremstår hans versjon av det russiske nasjonaldemokrati som mer moderat enn Sevastjanovs, men han går allikevel ikke videre inn på garantier for mindretallet.

Statsviteren, historikeren og nasjonalisten Valerij Solovej mener at den russiske nasjonalismen må være, og i seg selv er liberal og demokratisk og at den må forlate en hver

³¹⁵ Ibid., 139

³¹⁶ Ibid., 139-140

³¹⁷ Sitat hentet fra Arkhangelskij, "Sredi natsionalistov tozje jest duraki"

³¹⁸ Ibid.

form for konservatisme.³¹⁹ Hans syn på den nye russiske nasjonalismen som en motsetning til den gamle imperiale nasjonalismen kommer tydelig frem i dette utsagnet:

(...) если вы всерьез боретесь за политическую власть, то, оставаясь националистами, обязаны стать еще демократами и сторонниками социальной справедливости. Если вы выступаете за реставрацию самодержавной монархии, евразийской империи и прочий откровенно завуалированно антирусский бред, то вы не занимаетесь политикой, а имитируете ее.³²⁰

I dette sitatet kommer det klart frem at de nye nasjonalistene ønsker å posisjonere seg som demokrater med et fremadskuende syn, og at de posisjonerer seg som en motsetning til de gamle nasjonalistene som Solovej mener ser bakover. Videre mener han at det russiske spørsmåls viktigste bestanddel ikke er etnisk, men snarere demokratisk og sosial; russere krever i første rekke frihet og rettferdighet, mens det etniske problemet er av underordnet betydning i forhold til disse kravene. Han argumenterer for at frihet og rettferdighet for en hver nasjonalist må stå i sentrum for den nasjonalistiske dagsorden.³²¹ Han legger stor vekt på at dette ikke er noen parodiering og etterplapring av populære slagord for å overbevise den russiske befolkningen om at nasjonalistiske bevegelser må legaliseres. Frihet, demokrati og rettferdighet er det som utgjør selve innholdet i nasjonalstaten i europeisk forstand, en slik som russiske nasjonalister ønsker å bygge.³²²

Solovej mener at oppbygningen av en demokratisk stat ikke lar seg gjøre uten nasjonalisme.³²³ Det er kun den russiske nasjonalismen som er i stand til å bli en ideologi for oppbygningen av en ny demokratisk russisk stat. Den populære dikotomien mellom en ”politisk” og en ”etnisk” nasjon, og mellom en ”etnisk” og en ”sivil” nasjonalisme, er ifølge Solovej feilaktig fordi det ikke kan eksistere en sivil (*grazhdanskij*) nasjon uten en etnisk kjerne, og en sivil nasjonalisme er umulig uten et etnisk underforstått motiv (*bez etnitsjeskoj podopljoki*).³²⁴ En demokratisk omdanning av samfunnet er kun mulig i nasjonalistisk form, slik som de fleste moderne demokratiske staters historie viser. Dette utdyper Solovej i dette sitatet:

Для доказательства того, что демократия и национализм не только не антагонистичны, но, наоборот, дружественны и неразрывно связаны, соблазнительно прибегнуть к историческому методу. Возникновение и строительство национальных государств, национально-освободительные движения и проч., с конца XVIII в. и по сей день демонстрируют нам

³¹⁹ Valerij Solovej, ”O russkoj partii”, i *Agenstvo Polititsjeskikh Novostej*, 01.09.12 (<http://www.apn.ru/publications/article25686.htm>) (Oppsøkt 05.06.12)

³²⁰ Sitat hentet fra ”Sovmestimy li russkij natsionalizm i demokratija?”, 17

³²¹ Solovej, ”O russkoj partii”

³²² Ibid.

³²³ Tatjana Solovej, Valerij Solovej, ”Apologija russkogo natsionalizma”

³²⁴ Ibid.

впечатляющий ряд не просто сотрудничества, а значительного совпадения самих субстанций национализма и демократии. Фундаментальный вывод из исторического опыта следующий: если национализм был обвенчан с демократией, он добивался политического успеха, если противостоял ей, то в конечном счете проигрывал (несмотря даже на временные успехи).³²⁵

Ettersom Russlands etniske kjerne - russerne - ikke kun utgjør Russlands historiske ryggrad, men også for første gang i historien Russlands demografiske flertall, er det ifølge Solovej på høy tid å anerkjenne det åpenbare; Russland må bli det russiske folks stat, hvis ikke vil Russland som en stat opphøre å eksistere. Dette forutsetter ifølge Solovej hverken en fiendtlig innstilling til Russlands andre folk, eller diskriminering av disse, fordi det russiske folks fundamentale interesser ikke står i motsetning til Russlands andre etniske gruppers interesser, men de sammenfaller.³²⁶

Uten selv å si det eksplisitt tolker de russiske nasjonalistene begrepet ”demokrati” ut i fra begrepets opprinnelige betydning som ”folkets makt” av de greske ordene ”demos” (folk) og ”kratos” (makt). De russiske nasjonalistenes demokratiske retorikk fokuserer på rettigheter og frihet, og at russere trenger demokrati. I deres syn på Russland som et nasjonaldemokrati, nevner de imidlertid sjelden Russlands minoriteter. Russere utgjør flertallet av Russlands befolkning (80 %), men hva med de resterende 20 % i de russiske nasjonalistenes form for demokrati?

Mindretallets rettigheter blir ikke på noen måte garantert av de russiske nasjonalistene, og det er heller tvilsomt at minoritetenes rettigheter sammenfaller med de russiske nasjonalistenes, slik som Solovej hevder. Denne oppgaven tar ikke for seg hypotetiske forestillinger, men jeg vil allikevel understreke at om de russiske nasjonalistene hadde kommet til makten i Russland, så er det lite sannsynlig at de ville ha fremmet en liberaldemokratisk styreform, som Sevastjanov mener er et mindretallsdiktatur. De russiske nasjonalistene vil derimot heller ha fremmet et flertallsdiktatur. Dette standpunktet er i tråd med Verkhovskijs syn, som fastslår at på tross av at de russiske nasjonalistene stadig appellerer til demokratiske verdier og fremmer rettigheter og friheter, så står deres ideologi i motsetning til det liberale demokrati. Verkhovskij mener at de russiske nasjonalistene avviser universelle verdier og setter en etnisk avgrensing og en diskriminerende praksis på første

³²⁵ Sitat hentet fra ”Sovmestimy li russkij natsionalizm i demokratija?”, 16

³²⁶ Tatjana Solovej, Valerij Solovej, ”Apologija russkogo natsionalizma”

plass, og at den eneste sannhet for de russiske nasjonalistene er basert på en negativ mobilisering som rettferdiggjør undertrykkende metoder i ”den gode nasjonens navn”.³²⁷

Den definisjonen av demokrati som de russiske etnonasjonalistene fremmer fokuserer utelukkende på flertallet av Russlands befolkning. Nasjonalistene forstår demokrati som ”flertallets makt” uten noen former for garanti for minoritetsbefolkningene. I de russiske nasjonalistiske organisasjonenes demokratiske retorikk, som lenge har inneholdt flere appeller til blant annet rettmessighet, menneskerettigheter og demokratiske institusjoner, er det åpenbart at en slik innstilling kun er relevant for de nasjonalistiske bevegelsene når det dreier seg om den russiske delen av befolkningen. Når det gjelder andre folkegrupper utgår retorikken som tar for seg rettigheter, frihet og demokrati. Et eksempel på dette, ifølge Verkhovskij, er at innbyggere i Russlands kaukasiske republikker faktisk blir nektet retten til fritt å velge et bosted innenfor staten som de jo er en del av.³²⁸

Den russiske sosiologen Leokadia Drobizjeva nevner en rekke karakteristika som må være til stede for at en nasjonalisme kan regnes som liberal. Et viktig kriterium i en liberal nasjonalisme er, ifølge Drobizjeva at

государственность декларируется от имени граждан, проживающих на территории республики, или народа в понимании сообщества людей, проживающего на данной территории (или народов, этнонации, национальностей живущих в республике.)³²⁹

I tillegg må politiske institusjoner som garanterer kulturelt mangfold og mindretallets rettigheter være tilstede.³³⁰ Ettersom dette kun er noen få av Drobizjevas kriterier som må oppfylles for at en nasjonalisme kan regnes som liberal, blir det klart at den nasjonalismen som dagens russiske nasjonalister fremmer, ikke på noen måte kan karakteriseres som liberal, siden den utelukkende fokuserer på demokratiske prinsipper for den russiske delen av befolkningen. Dermed er det åpenbart at de nye russiske nasjonalistene ønsker å fremstå som demokratiske, men at dette heller er en taktikk og ikke et uttrykk for et demokratisk sinnelag. Den nasjonalstaten som de russiske nasjonalistene ønsker å bygge, vil i praksis bli et flertallsdiktatur og mangle de fleste kriterier for en demokratisk styreform.

Det at de russiske nasjonalistene i de seneste årene har lagt til seg en demokratisk retorikk er en del av en bredere taktikk som har flere grunner som ofte er gjensidig avhengige.

³²⁷ Alperovitsj, Verkhovskij (red), ”Mysl’ sprava”

³²⁸ Ibid.

³²⁹ Leokadija Drobizjeva sitert i Tatijana Sidorina, Timur Poljannikov, *Natsionalizm: teorii i polititsjeskaja istorija*, (Moskva: Izdatelskij dom GU VSJE, 2006), 349

³³⁰ Ibid.

Det er en konsekvens av at en del av den russiske nasjonalistiske bevegelsen for en stund tilbake sluttet å lengte tilbake til tidligere epoker for heller å se fremover. Det kan også ses som en konsekvens av at de russiske nasjonalistene blir motarbeidet av regimet. Det er ikke bare vestvendte liberale og demokrater som blir sensurert i media og som ikke får tillatelse til å danne politiske partier. Den nasjonalistiske opposisjonen undertrykkes på samme måte. Som jeg viste innledningsvis ble det i 2005 vedtatt en rekke nye valglover i Russland som i stor grad begrenset alle opposisjonelle tendensers konkuranserett. For de russiske nasjonalistene har dette resultert i et forsøk på å unngå marginalisering ved å fremstille seg selv som et *demokratisk alternativ* til det de ser på som en autoritær stat som undertrykker russere. Den demokratiske retorikken er dermed en reaksjon på det nåværende regimets krenkelse av deres interesser, men ikke et uttrykk for en demokratisk fornuft. Det faktum at nasjonalistenes retorikk også inneholder opposisjonell retorikk, i tillegg til den demokratiske og etnonasjonale, er også en naturlig reaksjon på økende press fra statens side.

En annen grunn til at nasjonalistene endret sin taktikk er ønsket om å bedre sitt rykte i det russiske samfunn ved å fremstå som moderate og tilregnelige. Dette blir gjort ved å fokusere på det de har kalt for ”en nasjonalisme med et menneskelig ansikt”, og ved stadig å understreke at deres form for nasjonalisme er nært beslektet med ”den europeiske mainstream”. Dette kan også ses på som et forsøk på å nærme seg den liberaldemokratiske utenomparlamentariske opposisjonen og i større grad delta i Russlands politiske sfære.

I dette kapittelet har jeg vist at nasjonalistiske bevegelser og organisasjoner har utviklet seg til å bli opposisjonelle krefter i det russiske samfunn. Etter å ha gitt sin støtte til Vladimir Putin og det ledende regimet, er det flere faktorer som førte til at nasjonalistene følte seg sveket og dermed trakk tilbake sin støtte. I sin opposisjon mot det de mener er et antirussisk regime, posisjonerte de russiske nasjonalistene seg som et *demokratisk alternativ* ved stadig å appellere til rettigheter og friheter for det russiske folk.

Før jeg går nærmere inn på nasjonalistenes samarbeid med liberale demokrater, vil jeg kort skissere ulike liberaldemokratiske grupper i Russland. Som jeg nevnte innledningsvis, vil jeg fokusere på de viktigste liberale grupperingene som deltok i protestbevegelsene 2011/2012.

6 Liberaldemokratiske grupperinger

I likhet med de nasjonalistiske bevegelsene, er også de liberal-demokratiske bevegelsene mange. Et annet likhetstrekk mellom nasjonalistiske og liberaldemokratiske bevegelser, er at de begge har flere sentrale ledere, og disse lederne er ofte aktive i flere bevegelser innenfor den ene ideologiske retningen samtidig. Som nevnt ovenfor har jeg i denne oppgaven i hovedsak valgt å fokusere på *Drugaja Rossija*, *Solidarnost* og RPR – PARNAS.

6.1 Liberalismen og ”det vonde” 1990-tall

Ovenfor har jeg vist at et viktig mål og taktikk for de russiske nasjonalistiske bevegelsene har vært å unngå å være marginale strømninger i det russiske politiske samfunn. Liberaldemokratens hovedproblem kan derimot sies å være at de ofte assosieres med ”det vonde 1990-tallet”, samtidig som både ordet ”demokrati” og ”liberalisme” til tider nærmest har blitt brukt som skjellsord i det russiske politiske ordforråd. Om disse to begrepens utspilte rolle, skriver Limonov følgende:

Дело в том, что определения 90-х годов, такие как "демократы" и "либералы" просто напросто устарели. Кто у нас сегодня не демократ, т.е. не приверженец свободных выборов, независимости судей и прессы, кто? Даже коммунист Зюганов у нас демократ, и националисты за свободные выборы, и Путин у нас считает себя демократом, правда на особый манер, но демократом. Слово "либерал" также катастрофически устарело. Если его еще можно использовать по отношению к сторонникам экономической системы хозяйствования, то политический его смысл слился со словом "демократ". Поэтому я обратился к определению "буржуазия", поскольку в нем подчеркнут классовый характер целого слоя российских граждан. Буржуазия есть, она будет, но по моему мнению она должна избавиться от заносчивости по отношению к другим классам общества, избавиться от подчеркнуто прозападной своей ориентации, и от имеющих у нее вождей, ей нужны другие, и умнее, и храбрее. И порядочные люди нужны, а не лохотрончики.³³¹

For å kunne forstå de liberaldemokratiske bevegelsene i Russland i dag, er det derfor viktig å forstå sentrale hendelser som fant sted i 1990-tallets Russland. Som historieprofessoren og sjefsredaktøren i tidsskriftet *Obsjtsjstvennie nauki i sovremennost*, Vladimir Sorgin skrev i 1997:

В 1991 году политические силы, выступавшие под либерально-демократическим знаменем, фактически мирным путем взяли политическую власть в России. Но не менее поразителен последующий поворот: не прошло и года после начала "чистых" либеральных реформ, как массы разочаровались и в них, и в своих прежних политических кумирах. В дальнейшем влияние либерализма в России неуклонно снижалось, и сегодня он

³³¹ Eduard Limonov, "Ne pozvolte sebja uvesti s Lubjanskoj plosjtsjadi 5 marta", 25.02.12 (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/02/25/>) (Oppsøkt 05.05.12)

пребывает в состоянии глубокого кризиса.³³²

Den fremste liberale politikeren på 1990-tallets Russland er ubestridelig Jegor Gaijdar. Gaijdar blir sett på som ”de russiske liberale reformenes far”, men blir samtidig assosiert med mislykkede markedsreformer.³³³ I overgangen fra planøkonomi til en liberal markedsøkonomi ble Jegor Gaijdars ”sjokkterapi” igangsatt på oppfordring fra Jeltsin om å ”gi folket økonomisk frihet og fjern alle barrierer som står i veien for det frie initiativ og forretningsvirksomhet.”³³⁴ Som et resultat av sjokkterapien befant millioner av russere seg i fattigdom, mens forretningsmenn og tidligere kommunistiske funksjonærer beriket seg selv på bekostning av statlige verdier. Den skarpe liberaliseringen av prisene førte til en kolossal inflasjon, og Russland var nær total konkurs.

I 1993 ble det dannet flere liberale politiske partier i Russland. De viktigste er *Vybor Rossii* ledet av Jegor Gaijdar som senere ble omgjort til *Demokratitsjeskij Vybor Rossii* (DVR), og *Nasj Dom – Rossija*, som ble ledet av Viktor Tsjernomyrdin. DVR var et klassisk liberalt parti, og etter å ha tatt en avgjørelse om ikke lenger støtte Jeltsin, inneholdt partiprogrammet i 1995 forslag til økonomiske markedsreformer og disponering av statlige verdier. DVR gjorde ikke et godt valg i 1995, og kom ikke over sperregrensen på 5 %. Som en følge av dette nederlaget, ble *Sojuz Pravykh Sil* (SPS) etablert i 1999.³³⁵

De første stegene for å etablere SPS kom i juni 1999, da koalisjonen *Pravoje Delo* ble dannet rundt DVR. Her er Boris Nemtsov en sentral person. Han hadde først vært medlem av Føderasjons rådet fra 1993-96, før han ble medlem av sikkerhetsrådet i 1997, og visestatsminister i Tsjernomyrdins regjering fra 1997-98.³³⁶ SPS var et resultat av at ni ulike partier slo seg sammen for å danne SPS, med Nemtsov som leder. SPS, så vel som dets forgjenger DVR posisjonerte seg som ”semiopposisjonell”; partiet var ikke representert i parlamentet, men ønsket å bli en del av den uten hverken å gjøre store endringer i det politiske regimet eller i Russlands politikk.³³⁷ Denne strategien var til en viss grad vellykket i Dumavalget i 1999, når de liberale gav sin støtte til Putin og hans militæraksjoner i Tsjetsjenia. Slik fikk SPS både Kremls støtte, men også positiv fjernsynsdekning, og dermed 8,5 % av

³³² Vladimir Sorgin, ”Liberalizm v Rossii: peripetii i perspektivy”, i *Obsjtsjestvennie nauki i sovremennost*, 1997 13-23, 13 (<http://ecsocman.hse.ru/data/171/466/1216/003sOGRIN1.pdf>) (Oppsøkt 03.03.12)

³³³ Ibid.

³³⁴ Angus Roxburgh, *Zjeleznyj Putin: vzgljad s Zapada*, (Moskva: Al’pina Biznes Buks, 2012), 21

³³⁵ David White, *The Russian democratic party Yabloko*, (Ashgate, Aldershot, 2006), 73

³³⁶ Ibid.

³³⁷ Gelman, ”Party politics in Russia”, 925

stemmene i valget.³³⁸ I Dumavalget i 2003, derimot, klarte ikke SPS å komme over sperregrensen på 5 %, og partiet gikk inn i en eksistensiell krise. Under Dumavalget i 2007 gikk SPS fra å være en parlamentarisk- til å bli en utenomparlamentarisk opposisjon, ved at det begynte å åpent kritisere Putin og hans autoritære vending. De argumenterte for politisk frihet, og sluttet seg til anti-regime protester organisert av Garry Kasparov og Eduard Limonov.³³⁹

Liberale ideer ble tatt opp av flere politiske partier som vokste frem i 1990. Det alle disse hadde tilfelles, var en forpliktelse til universelle liberale ideer som rettsstat, fri forsamlingsrett, frie massemedier, menneskerettigheter, flerpartisystem, og en markedsøkonomi. I denne perioden ble disse partiene med i *Dem-Rossija* for å konsolidere sin makt mot ”den patriotiske campen” av reaksjonære kommunister og nasjonalister.

Ifølge David White er det et gjennomgående trekk i den russiske, post-sovjetiske politikken, at partier innad i den brede liberal-demokratiske reformvennlige bevegelsen ikke har klart å danne en effektiv valgkoalisjon.³⁴⁰ Dette fordi politiske ambisjoner og personlige ulikheter mellom partilederne har forhindret partier og bevegelser i å arbeide sammen for en større sak.³⁴¹ Dette argumentet blir også støttet av Andreas Umland, som skriver at hovedgrunnen til at den russiske liberalismen både er sosialt og politisk uviktig i Russland i dag, ikke kun skyldes Putins autoritære regime, men heller de post-sovjetiske liberale lederne selv.³⁴² I stedet for å beskjeftige seg med partipolitikk og koalisjonsbygging, så oppfører de liberale aktivistene seg mer som ”political moralists, high-flying humanists, busy civic activists and theory-savvy analysts. Posing as politicians, they have mentally never left the remnants of intellectual life and civil society.”³⁴³ De russiske liberaldemokratene er fortsatt for mange russere selve symbolet på brutaliteten som endringene under Jeltsin førte med seg. De negative sosiale følgene av 1990-tallets privatiseringer, oligarkers monopolisering av nasjonale verdier, og katastrofene i Tsjetsjenia er alle hendelser som de liberale blir beskyldt for å ha stått bak.³⁴⁴

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Ibid.

³⁴⁰ White, *The Russian democratic party Yabloko*, 71

³⁴¹ Ibid.

³⁴² Andreas Umland, ”Russia’s liberal Pseudo-politicians”, i *The Globalist*, 18.06.12, (<http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9667>) (Oppsøkt 20.08.12)

³⁴³ Ibid.

³⁴⁴ Laruelle, ”Rethinking Russian nationalism”, 24

Av alle de liberal-demokratiske politikerne som jeg skal fokusere på i denne oppgaven (Nemtsov, Kasparov, Ryzjkov, Jasjin), er den kun Ilja Jasjin som ikke startet sin politiske karriere på 1990-tallet, og som derfor ikke assosieres med ”det vonde 1990-tall”.

6.2 Garry Kasparov og *Drugaja Rossija*

Drugaja Rossija ble opprettet sommeren 2006, da Russland var vertsnasjon for G8 møtene. Organisasjonen ble opprettet for å sette fokus på, og dermed tiltrekke seg internasjonal støtte for, sentrale problemer i det russiske samfunn, som man ikke forventet at daværende president Vladimir Putin ville sette på møtenes dagsorden.³⁴⁵ Garry Kasparov, som i vesten kanskje er mest kjent for sin sjakkvirksomhet, var en av grunnleggerne av *Drugaja Rossija*-bevegelsen. Kasparov, som er halvt jøde og halvt armener, ble født i Baku, Azerbajdsjan. Han flyttet imidlertid til Moskva i 1990 når spenninger mellom armenere og azerbajdsjanere vokste frem i Baku. I Moskva ble han en av grunnleggerne i *Demokratitsjeskaja Partija Rossii* på 1990-tallet. Kasparov uttrykte stor støtte for Gorbatsjovs moderniseringsreformer, men ble imidlertid desillusjonert etter kuppet mot Gorbatsjov i 1991, og trakk dermed sin støtte for Jeltsin og de andre demokratene.³⁴⁶ Siden den gang har han vært med på å grunnlegge flere politiske grupper og bevegelser, der i blant *Liberalnyj Sojuz*, *Svoboda i Sobstvennost* og *Tretja Sila*. I januar 2004 ledet han den opposisjonelle *Komitet-2008. Svobodnyj Vybor*.³⁴⁷

Det at Garri Kasparov har opprettet flere politiske bevegelser, og på sett og vis har ”hoppet fra prosjekt til prosjekt” har vært en av de sterkeste kritikkene mot ham. Allikevel har en konstant faktor i hans politiske virksomhet siden 2001 vært hans opposisjon mot Vladimir Putin, og at han har samlet et bredt spektrum av politiske strømninger som er uenige med regimet i sitt siste prosjekt *Drugaja Rossija*.³⁴⁸

Flere ulike politiske aktører og bevegelser ble invitert med i *Drugaja Rossija* prosjektet, der i blant bevegelsen *Trudovaja Rossija*, *Rodina*, *Respublikanskaja Partija Rossii* som assosieres med Vladimir Ryzjkov, Mikhail Kasjanov, samt Nikita Belykh fra *Sojuz*

³⁴⁵ Natalija Kostenko, ”Oppozitsija vykhodit v astral” i *Nezavisimaja Gazeta*, 29.06.2006 (http://www.ng.ru/politics/2006-06-29/3_opposition.html) (Oppsøkt 15.06.12)

³⁴⁶ Steven Lee Myers, ”Kasparov, building opposition to Putin”, i *New York Times* 10.03.2007 (<http://www.nytimes.com/2007/03/10/world/europe/10kasparov.html?pagewanted=2>.) (Oppsøkt 20.08.12)

³⁴⁷ Kommersant, ”Drugoj Garri Kasparov”, 12.03.2005 (<http://www.kommersant.ru/doc/553972>) (Oppsøkt 20.08.12)

³⁴⁸ Myers, ”Kasparov, building opposition to Putin”

Pravykh Sil.³⁴⁹ Det var kun bevegelser og grupperinger med et opposisjonelt standpunkt som ble invitert, da en av hovedideene bak grunnleggelsen var at ”у власти будет ”Единая Россия”, а у оппозиции – ”Другая Россия””.³⁵⁰ *Drugaja Rossija* er altså en bred koalisjon av flere politiske strømninger som har det til felles at de var ofre for marginalisering i Russlands politiske spektrum, og som dermed forenes rundt en ”anti-Putin” politikk.³⁵¹

En interessant faktor i den demokratiske opposisjonen som blir assosiert med *Drugaja Rossija*-prosjektet, er at det fra begynnelsen av stilte seg åpen for et samarbeid med nasjonalister. Kasparovs ide var å samle alle krefter som er i opposisjon til regimet, og nasjonalisters tilstedeværelse i Kasparov prosjekter ble fra 2010 stadig mer synlig, selv om denne utviklingen startet allerede i 2006.³⁵² Etter hendelsene i Kondopoga i september 2006, refererte Kasparovs *Obiedinjonnyj Grazhdanskij Front* (OGF) til pogromer som en legitim form for sivil protest, og fra 2007 fungerte NaROD som *Drugaja Rossijas* nasjonalistiske fløy. I mai 2008 ble en ”Nasjonal Forsamling” opprettet av Kasparov, og medlemmene i denne bevegelse bestod av stalinister, islamister, og nasjonalister fra *Velikaja Rossija*.³⁵³ Siden 2008 har Limonov og Kasparov samarbeidet om ulike prosjekter, som for eksempel OGF og ”Den nasjonale forsamling” som ble opprettet som et alternativt parlament som brakte sammen flere opposisjonelle organisasjoner.³⁵⁴

6.3 Solidarnost

Bevegelsen *Solidarnost* ble opprettet i desember 2008, etter at flere russiske demokratiske partier tapte stort i Dumavalget i 2007. Ulike demokratiske politikere fra flere demokratiske partier og organisasjoner gikk sammen for å overvinne uenigheter og danne en enhetlig, demokratisk politisk struktur som skulle sette demokratiske verdier og valget om Europa på dagsorden, og dermed forene så mange demokratiske politikere som mulig.³⁵⁵ *Solidarnost* mener at det nettopp er fraværet av en slik enhetlig struktur som førte til at autokrati raskt gjorde sitt inntog i Russland i årene 2000-2008. Dette fordi at små og splittede demokratiske

³⁴⁹ Kostenko, ”Oppozitsija vykhodit v astral”

³⁵⁰ Ibid.

³⁵¹ Myers, ”Kasparov, building opposition to Putin”

³⁵² Aleksandr Verkhovskij, ”Future prospects for nationalism”, i *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, Marlene Laruelle (red), 99

³⁵³ PARNAS’ hjemmeside, ”O partii”, uten dato (<http://svobodanaroda.org/about/>) (Oppsøkt 15.04.12)

³⁵⁴ Laruelle, *In the name of the nation*, 73-75

³⁵⁵ Solidarnosts hjemmeside, ”Istorija”, uten dato, (www.rusolidarnost.ru/istoriya.) (Oppsøkt 15.04.12)

partier og organisasjoner ikke kunne stå imot ”maktmaskinens” politiske press, og viste seg ikke å være i stand til å få bred støtte i samfunnet, hvor Dumavalget i 2007 gjorde det klart at demokratiske partier hadde svært lav støtte blant velgerne.³⁵⁶ *Solidarnost* hevder selv å være den første brede koalisjonen av demokrater siden *Dem-Rossija* 1989-91.

Solidarnost ble offisielt stiftet 5. april 2008 i St. Petersburg under den allrussiske konferansen ”Ny politisk dagsorden for den russiske demokratiske bevegelsen”, hvor 250 (!) aktivister fra hele Russland deltok.³⁵⁷ Blant lederne for *Solidarnost* finner vi blant andre Ilja Jasjin, Boris Nemtsov og Garry Kasparov.

6.4 Respublikanskaja Partija Rossija - Partija Narodnoj Svobodyj (RSP - PARNAS)

Den 14. september 2010 opprettet Mikhail Kasjanov, Vladimir Milov, Boris Nemtsov og Vladimir Ryzjkov en koalisjon av demokratiske krefter under navnet *Rossija bez proizvola i korrupsii* som senere fikk navnet *Partija Narodnoj Svobodyj* (PARNAS). PARNAS ble i juni 2012 en del av Vladimir Ryzjkovs *Respublikanskaja Partija Rossija* (RSP). RSP ble opprettet allerede på 1990-tallet på grunnlag av den demokratiske plattform i KPSS, men mistet i 2007 sin lovlige status som en konsekvens av Putins innstramning på valglovene. I mai 2012 fikk det, etter en lang kamp som endte i den europeiske menneskerettighetsdomstolen, tillatelse til å registrere seg som et offisielt politisk parti.³⁵⁸ RPR støttet demokrati og reformer i de siste årene av Sovjetunionens eksistens, og har siden da posisjonert seg som et liberalt parti, som *po-russki* ofte betyr at det har en pro-markeds ideologi plassert mot høyre på den ideologiske skalaen.³⁵⁹ Da partiet mistet sin rett til offisiell registrering, innledet det først et samarbeid med *Drugaja Rossija*, og senere med PARNAS. Flere av lederne i RPR – PARNAS har hatt høytstående verv i russisk politikk. Mikhail Kasjanov var fra 2000-2004 statsminister i Putins første regjering, mens Boris Nemtsov, som jeg nevnte ovenfor er tidligere visestatsminister.

³⁵⁶ Ibid.

³⁵⁷ Ibid.

³⁵⁸ Reuters, ”Two Russian parties merge in push against Putin”, 16.06.12

(<http://www.reuters.com/article/2012/06/16/us-russia-opposition-idUSBRE85FOHT20120616>.) (Oppsøkt 08.07.12)

³⁵⁹ RT, ”Russia’s republican party re-registered”, 10.05.12 (<http://rt.com/politics/russian-republican-party-re-registered-905/>) (Oppsøkt 18.08.12)

Vladimir Ryzjkov var på 1990-tallet valgt til Duma-representant, og i 1997 ble han valgt til Dumaens nestformann. I 2005 ble han aktiv i RPRs politsovet.³⁶⁰

I RPR – PARNAS sin politiske program blir partiets tre hovedprinsipper definert som ”1) Res Publica (общее дело), 2) народ, 3) свобода”.³⁶¹

En interessant faktor er at ettersom RSP – PARNAS i mai 2012 fikk offentlig registrering har muligens dets posisjon som utenomparlamentarisk utspilt sin rolle. Som jeg skal vise under, har både partiet og dets ledere vært gjenstand for skarp kritikk fra Limonov, som mener at de ikke lenger er opposisjonelle.

Flere liberaldemokratiske organisasjoner gikk i 2009 sammen for å organisere *Strategija 31*-aksjoner. Aksjonene finner sted i flere russiske byer den 31. i de månedene som har 31 dager, og krever forsamlingsrett i henhold til grunnlovens paragraf 31. Et sentralt trekk ved disse aksjonene er at de sjelden godkjennes av regimet og dermed blir slått hardt ned på. Flere aksjoner har endt med voldsbruk og arrestasjoner, slik som eksempelvis aksjonen 31. oktober 2011, hvor 133 demonstranter ble arrestert på Triumfnajaplassen i Moskva.³⁶²

I Russlands liberaldemokratiske partier og bevegelser finner man altså flere aktører som startet sin politiske karriere på 1990-tallet. Disse aktørene er ofte aktive medlemmer av flere partier eller bevegelser samtidig. Dette har til en viss grad gitt grobunn for en tidvis sterk kritikk mot liberalismen generelt, og mot politikere som assosieres med liberalismen spesielt. En analyse av slike problemer inngår ikke i denne oppgaven, men jeg synes allikevel at det er viktig å poengtere at flere forskere mener at nettopp aktører som Nemtsov, Kasjanov og Ryzjkov har utspilt sin rolle i russisk politikk, fordi deres navn har negative konnotasjoner med Russland på 1990-tallet. Videre er det også noen som mener at disse politiske aktørene, som er elsket av vesten, neppe ville ha fått stor oppslutning i frie, demokratiske valg i Russland nettopp på grunn av slike assosiasjoner.³⁶³

³⁶⁰ Vladimir Ryzjkov, ”Biografija”, i *Ryzkov.ru*. Uten dato (http://www.ryzkov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3.) (Oppsøkt 21.08.12)

³⁶¹ RPR – PARNAS, ”Programma partii RPR PARNAS” i, *Ryzkov.ru*. juni 2012. (http://www.ryzkov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=32188:2012-07-17-05-20-02&catid=23:2012-01-13-09-58-33&Itemid=32), (Oppsøkt 21.08.12)

³⁶² Eduard Limonov, ”Krizis preodolen”, 07.11.11, i *drugros.ru*. (<http://drugros.ru/articles/1807.html>) (Oppsøkt 03.09.12)

³⁶³ Benjamin, Bidder, Matthias Schepp, ”The Kremlin’s danegrous flirtation with nationalism”, i *Spiegel Online*, 12.01.12 (<http://www.spiegel.de/international/world/russian-election-the-kremlin-s-dangerous-flirtation-with-nationalism-a-800468.html>). (Oppsøkt 03.05.12)

7 Nasjonalister og liberale – sammen mot Putin

Som nevnt tidligere deltok ulike ideologiske grupperinger og bevegelser i protestbevegelsen som vokste frem i Russland vinteren 2011/2012. Dette samarbeidet begynte allikevel å utkrystallisere seg år i forveien. Dette kapittelets formål er å analysere fremveksten av dette samarbeidet, samt å forsøke å forstå de ulike gruppenes visjoner om dette samarbeidet. Jeg vil her fokusere på de ovenfor nevnte nasjonalistiske og liberaldemokratiske bevegelsene.

7.1 Nasjonalisme – en liberaldemokratisk fobi?

I et intervju med Ksenija Sokolova og Ksenija Sobtsjak som ble trykket i februar dette år, sa Aleksej Navalnyj at den liberaldemokratiske bevegelsens hovedproblem er at de mener at noen temaer er ikke-diskutable, som for eksempel nasjonale interetniske konflikter. Dermed har nasjonalisme, ifølge Navalnyj, blitt tabu for liberaldemokratene.³⁶⁴ Dette er et tema som han har uttrykket frustrasjon over i flere tilfeller. Mikhail Khodorkovskij, som selv regnes som liberal, argumenterer i en artikkel som ble trykket i *Novaja Gazeta* for det samme når han skriver at: ”Русские либералы предпочитают не затрагивать тему национализма. К националистической риторике относятся с предубеждением.”³⁶⁵ Videre skriver han at han ikke støtter de liberales fortelse om den russiske nasjonalismen, og liberalismens nasjonalløse karakter. Khodorkovskij mener at nasjonalismen, på sin side, må være liberal, og kaller den tradisjonelle motsetningen mellom nasjonalisme og liberalisme i Russland for en ”ideologisk misforståelse.”³⁶⁶

Etter at opprøret på Manezjnajaplassen i desember 2010 aktualiserte nasjonalistenes meninger, og i stor grad tiltrakk seg offentlig oppmerksomhet, var det flere som mente at de liberale ikke lenger kunne betrakte det nasjonale spørsmål som tabu. Vladimir Milov karakteriseres som liberal og er medlem av PARNAS og *Demokratitsjeskij Vybor*. Milov, som ble utestengt fra *Solidarnost* i 2010 på grunn av sine nasjonalistiske uttalelser, skriver i artikkelen ”Liberalnasjonalisme mot fascisme”, at blant representanter fra den liberale

³⁶⁴Ksenija Sobtsjak, Ksenija Sokolova, ”Problema babla i zla”, i *GQ* 24.02.11

(http://www.gq.ru/talk/sobchak_sokolova/2770_problema_babla_i_zla.php?PAGEN_1=2) (Oppsøkt 03.03.12)

³⁶⁵ Mikhail Khodorkovskij, ”Mezdu imperiej i natsionalnym gosudarstvom”, i *Novaja Gazeta*, 15.06.12

(<http://www.novayagazeta.ru/politics/53088.html>). (Oppsøkt 01.08.12)

³⁶⁶ Ibid.

tendensen ble det snakket om at ”kriminalitet har ingen nasjonalitet” og et hvert forsøk på å diskutere det nasjonale spørsmål blir av liberaldemokratene har blitt betraktet som skammelig.³⁶⁷ Milov mener at den russiske liberalismens hovedproblem er at den nasjonale komponenten er fullstendig fraværende, samt at den er erstattet av universelle verdier, noe som overlater den nasjonale diskursen i sin helhet til nasjonalistene. Dette utdypet han i et intervju hvor han uttalte at:

(...) на протяжении последних 20 лет вопросы русскости, вопросы русской национальной идеи были отданы на откуп крайним националистам. Они, по сути, их приватизировали. Не потому, что они такие популярные. А потому, что общество и государство сторонились этой темы. Единственными, кто говорил о русскости, были эти националистические лидеры, организации и так далее.³⁶⁸

Den russiske liberalismen forneker ifølge Milov det nasjonale prinsipp i den russiske politikken.³⁶⁹ Milov argumenterer i sin artikkel for at en liberal nasjonalistisk bevegelse må arbeide for å ”ta tilbake” nasjonalismen fra radikale nasjonalister og andre radikale grupperinger for så å skyve Russland i en europeisk retning, i motsetning til en eurasiatisk tilnærming. Videre skriver Milov at russiske liberale i løpet av de siste tyve årene har oversett den nasjonale dagsorden, og at Russland trenger et liberalnasjonalistisk prosjekt.³⁷⁰

At den russiske liberaldemokratiske bevegelsen trenger en nasjonal komponent, er også noe Aleksej Navalnyj har uttalt sin mening om. Etter at han ble utestengt fra *Jabloko* i 2007, har han argumentert for at den eneste muligheten den demokratiske bevegelsen har til å fornye seg selv, er å gi avkall på den fastkjørte og smalsporede venstreliberale ideologien, og opprette en nasjonaldemokratisk bevegelse.³⁷¹ Ifølge Navalnyj bidrog de liberale til sitt eget nederlag da de ignorerte fremveksten av den russiske nasjonalismen, i stedet for å ha en konstruktiv tilnærming til den.³⁷²

Her ser vi at en diskusjon om den russiske liberalismen og dens forhold til nasjonalisme utspiller seg. Hvis liberalismen ønsker fremskritt i Russland, må den fornye seg og ikke konsekvent utelukke det nasjonale spørsmål generelt, og nasjonalister spesielt. En

³⁶⁷ Vladimir Milov, ”Liberal-natsionalizm protiv fasjizma”, i *gazeta.ru*, 20.12.10

(<http://www.gazeta.ru/column/milov/3470929.shtml>) (Oppsøkt 20.06.12)

³⁶⁸ Lev Gulko i intervju med Vladimir Milov, ”Nado vozvrasjtsjat faktor russkosti v nasju politiku”, i *Osobaja Bukva*, 07.09.11, (<http://www.specletter.com/politika/2011-09-07/nado-vozvracshat-faktor-russkosti-v-nashu-politiku.html>) (Oppsøkt 20.06.12)

³⁶⁹ Milov, ”Liberal-natsionalizm protiv fasjizma”

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ Sitat hentet fra Korenjeva, ”Tantsy s volkami”

³⁷² Julia Ioffe, ”Alexey Navalny’s war on Russian corruption”, i *The New Yorker*, 04.04.11

(http://www.newyorker.com/reporting/2011/04/04/110404fa_fact_ioffe?currentPage=all) (Oppsøkt 02.02.12)

interessant faktor her er at slik som noen nasjonalister har begynt å legge til seg en demokratisk retorikk, så har også en tilsvarende utvikling funnet sted blant russiske liberaldemokrater. Dette er noe nytt i russisk politikk, fordi representanter for den russiske liberalismen lenge har unngått dette temaet, og nasjonalisme for dem har lenge vært et tabubelagt område. Det at noen liberaldemokrater tok til seg en nasjonalistisk retorikk, er et interessant faktum i seg selv, men det kan også ses i sammenheng med at nasjonalismen, det nasjonale spørsmål og innvandringsdebatten alle var tema som ble aktualisert etter hendelsene i Kondopoga 2006, og på Manezjnajaplassen i 2010, og som dermed produserte en nasjonaldemokratisk debatt.

Selv om noen liberaldemokrater argumenterte for at nasjonalismen og det nasjonale spørsmål ikke lenger kunne undertrykkes, forholdt de liberale seg lenge skeptiske til et samarbeid med nasjonalistiske bevegelser. På den tidligere nevnte konferansen om den nye politiske nasjonalismen i juni 2008 tok Navalnyj åpent initiativ til et politisk samarbeid med liberaldemokratiske politikere og bevegelser. Ilja Jasjein, som er en av lederne for den liberaldemokratiske bevegelsen *Solidarnost* forholdt seg skeptisk til et slikt samarbeid i 2008, da han var leder for Jabloko sitt ungdomsparti. I forhold til DPNI mente han at bevegelsen riktig nok var en politisk grunnleggelse, men at den allerede hadde en ”negativ historie” og assosieres med ”snauskaller, og ikke med seriøse politikere.”³⁷³ Videre mente han at slike organisasjoner kun ønsket et samarbeid med liberaldemokratene fordi det for nasjonalistene var en måte å tilegne seg politisk legitimitet på.³⁷⁴ Om den russiske demokratiske nasjonalismens fremtid sa han følgende til *Kommersant*:

Несмотря на то что национализм абсолютно чуждая и неприятная мне идеология, я понимаю, что такие настроения в обществе сильны. Пусть национализм проявляется в легальных формах и называется "национал-демократия", лучше Навальный и Крылов в Госдуме, чем придурок с бейсбольной битой в подворотне. Если им удастся сделать националистическое движение с человеческим лицом, то это будет серьезный итог.³⁷⁵

Også Eduard Limonov uttalte seg med skepsis til et slikt samarbeid, da han mente at å samarbeide med liberale var nasjonalistenes forsøk på å holde seg flytende.³⁷⁶

Samarbeidet mellom nasjonalister og liberale som utviklet seg i den russiske utenomparlamentariske opposisjonen vinteren 2011/2012 var derfor ikke det mest logiske, og

³⁷³ Savina, "Vmenjajemykh sobrali v odnom zale"

³⁷⁴ Ibid.

³⁷⁵ Sitat hentet fra Savina, "Vmenjajemykh sobrali v odnom zale"

³⁷⁶ Ibid.

det var noe uventet. Fra og med 2009 har en nedgang i antall ofre for rasistisk vold funnet sted, og i 2011 var det lavere enn på flere år. Dette må ses i sammenheng med at flere tiltak for å motarbeide ekstremisme ble iverksatt fra statens side, og siktelser etter straffelovens antiekstremistiske paragrafer ble hyppigere tatt ut. Nedgangen i nasjonalistenes voldsbruk kan allikevel også være en konsekvens av at nasjonalistene i større grad fokuserte sin virksomhet på politisk aktivitet og orienterte seg mot oppbyggelsen av ”en nasjonalisme med et menneskelig ansikt”.³⁷⁷ Organiserte nasjonalistiske grupperinger vedtok nye program, hvor ikke bare utelukkende etniske problemer ble satt på dagsorden, men som også inneholdt en skarp kritikk av regimet. De russiske nasjonalistene fremstilte seg selv som demokrater, og begynte å delta på demokratiske arrangementer. Det at de russiske nasjonalistene i større grad orienterte seg mot et mulig samarbeid med liberaldemokratiske tendenser, førte ifølge Laruelle til at nasjonalistene ønsket å følge ”den politiske korrektheten.”³⁷⁸ Den 31. mars 2011 deltok eksempelvis demokrater under ledelse av Boris Nemtsov, på *Strategija 31*-aksjonen i St. Petersburg, hvor Nemtsov gikk sammen med nasjonalistene under fanen ”*Svobodu Rusi*”.³⁷⁹

Aleksandr Verkhovskij har uttrykt misnøye med koalisjonen mellom nasjonalister og liberaldemokrater, da han mener at flere ledere av de opposisjonelle demokratiske bevegelsene på en lettsindig og samvittighetsløs måte flørter med nasjonalister.³⁸⁰ Fra nasjonalistenes side ble Kremles politikk mot antiekstremisme sett på som et tegn på at regimet vurderte risikoen for sin videre eksistens.³⁸¹ I nasjonalistenes kamp mot det de mente var en åpen undertrykkelse fra regimets side, argumenterte de for at den nye russiske nasjonalismen måtte være en plattform for opprettelsen og formuleringen av det nye demokratiske flertall. Motsetningen ”vi” og ”dem” - ”folket” og ”makten” ble formulert som ”det utelukkede flertall” mot ”det illegitime undertall.”³⁸² I artikkelen ”Det russiske nasjonaldemokrati som regimets strukturelle utfordring”, skriver Oleg Kildjusjov at regimet umulig kan:

³⁷⁷ Natalija Judina, Vera Alperovitsj, Aleksandr Verkhovskij, ”Mezjdu Maneznoj i Bolotnoj: Ksenofobija i radikalnyj natsionalizm i protivodejstvije im v 2011 god”, i *SOVA*, 24.02.12 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/02/d23739/>) (Oppsøkt 23.03.12)

³⁷⁸ Laruelle, Marlene, ”Russia’s gordian knot”, 11

³⁷⁹ Newsinfo, ”Eksperty: Al’jans demokratov i neonatsistov nedopustim”, 19.05.11 (<http://www.newsinfo.ru/news/2011-05-19/Brod/753497/>) (Oppsøkt 06.06.12)

³⁸⁰ Leonid Smirnov, ”Novyj lik russkikh natsil”, i *Rosbalt*, 21.02.12, (<http://www.rosbalt.ru/moscow/2012/02/21/948775.html>) (Oppsøkt 25.03.12)

³⁸¹ Oleg Kildjusjov, ”Russkaja natsional-demokratija kak strukturnyj vyzov rezjimu” i *Voprosy natsionalizma* (no 8, 2011), 3

³⁸² *Ibid.*

(...) торпедировать формирование негативного общенационального консенсуса относительно нынешней стилистически архаичной и функционально неэффективной власти, воспринимаемой все более широкими, в т.ч наиболее "продвинутыми" слоями общества в качестве основной преграды для развития страны в направлении демократизации, модернизации, одним словом - нормализации русской жизни и демобилизации русского народа из истории войн, катастроф и геополитических авантюр с их перманентной опричниной и прочей чекистской чрезвычайщиной.³⁸³

Det nye "vi", må ifølge Kildjusjov være det russiske flertall som streber etter å realisere sine konstitusjonelle rettigheter. Det faktum at et nytt russisk nasjonalistisk prosjekt vokste frem, og at det ble stadig mer populært, førte ifølge Kildjusjov ikke bare til en panikkfølelse hos det nåværende regimet, men det ble også en seriøs utfordring for andre aktører som er i opposisjon til regimet, og i første rekke for de liberale.³⁸⁴ Dette har ført til at de liberale, som ifølge Kildjusjov, kjempet for demokrati for den politiske eliten på 1990-tallet også i dag er rede til å kjempe for "frihet og demokrati" og mot "nasjonalisme, sjåvinisme og fremmedfrykt."³⁸⁵ Kildjusjov hevder at flere "statusliberale" prøvde å diskreditere de russiske nasjonalistenes demokratiske vending, og alle ideologiske grupper, som ikke har noe sosialt grunnlag, eller reelle muligheter til å tilegne seg massiv støtte, har nå snudd seg mot det nye nasjonalistiske program i frykt for a nasjonalistene kan få bred støtte i det russiske samfunn.³⁸⁶

Dette nye nasjonalistiske programmet, har ifølge Kildjusjov en praktisk talt ubegrenset sosial base, som potensielt inkluderer hele flertallet. Nettopp derfor er regimet rede til å bruke et hvert mål og middel for å motarbeide "*kogo ugodno*" fra liberale til gamle nasjonalpatrioter, for å splitte bånd mellom den nasjonale revolusjon og den russiske frihet. Dermed vokste, ifølge Kildjusjov, en ny sammensetning frem: "alle mot de russiske nasjonaldemokratene."³⁸⁷

Det var imidlertid ikke dette som skjedde i den russiske utenomparlamentariske opposisjonen. Etter at det ble klart at Putin igjen ville innta posten som Russlands president, og at han i teorien kunne sitte i tolv år til, førte til at alle krefter i Russlands utenomparlamentariske opposisjon gikk sammen i en koalisjon basert på en negativ konsensus under slagordet "Russland uten Putin".

³⁸³ Ibid., 4

³⁸⁴ Ibid., 5

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ Ibid.

7.2 Demonstrasjonene vinteren 2011/2012

Den 4. desember 2011 var det Dumavalg i Russland. De offisielle valresultatene viser at *Jedinaja Rossija* var valgets vinner, med 49,31 % av stemmene.³⁸⁸ På andre plass kom KPRF med 19,19 % av stemmene, mens *Spravedlivaja Rossija* og LDPR fikk henholdsvis 13,25 % og 11,67 % av stemmene.³⁸⁹ *Jabloko*, *Patrioty Rossii* og *Pravoje Delo* ikke kom over sperregrensen.³⁹⁰

Det var altså kun fem partier som fikk lov til å delta i Dumavalget. Den utenomparlamentariske opposisjonen var aktiv i valgkampen, og arbeidet for at *Jedinaja Rossijas* valgoppslutning skulle forbli så lav som mulig. Aleksej Navalnyj var mannen bak slagordet ”*Jedinaja Rossija* – partiet av svindlere og tyver!” som aktivt ble brukt under valgkampanjen før Dumavalget i november 2011.³⁹¹ Støtten for dette slagordet har holdt seg relativt stabil fra november 2011, da 36 % av Russlands befolkning støttet innholdet i slagordet. I juni 2012 hadde slagordet støtte blant 42 % av Russlands befolkning.³⁹²

En uke før Dumavalget fant sted, viser resultatene fra en undersøkelse utført av Levada, at den utenomparlamentariske opposisjonen hadde liten støtte blant Russlands befolkning. Hovedfunnet i undersøkelsen var at 58 % ikke støttet lederne for den utenomparlamentariske opposisjonen.³⁹³ Videre viser undersøkelsen at lederne for PARNAS hadde så liten tiltro at de ikke hadde kommet over sperregrensen hvis de hadde fått tillatelse til å stille til valg. Dette kommer klart frem av rapporten, som sier at:

Лишь Борису Немцову доверяли 6% опрошенных — да и то в апреле, когда ПАРНАС ждала официальной регистрации в Минюсте. Теперь сопредседателю ПАРНАС Борису Немцову доверяют 3%, как и еще одному сопредседателю незарегистрированной партии — экс-депутату Госдумы Владимиру Рыжкову. Бывшему премьеру Михаилу Касьянову (тоже сопредседатель ПАРНАС) доверяют 2%, как и лидеру "Объединенного гражданского фронта" Гарри Каспарову. Доверие же к блогеру Алексею Навальному и Илье Яшину из движения "Солидарность" — на уровне 1%.³⁹⁴

³⁸⁸ Tallene er hentet fra Den russiske føderasjons sentrale valgkommisjon (ЦИК РФ) i ”kartaitogov.ru” (<http://kartaitogov.ru/>) (Oppsøkt 03.02.12)

³⁸⁹ Ibid.

³⁹⁰ Ibid.

³⁹¹ Levada, ”Nesistemnoj oppozitsii otsjertili uzkiy krug. Nakanune vyborov ona ne polzovalas doveriem rossijan”, 08.12.11 (<http://www.levada.ru/08-12-2011/nesistemnoi-oppozitsii-ochertili-uzkii-krug-nakanune-vyborov-ona-ne-polzovalas-doveriem-r>) (Oppsøkt 03.02.12)

³⁹² Levada, ”Mitingi oppozitsii – tsjast 2”, 05.07.12 (<http://www.levada.ru/05-07-2012/mitingi-oppozitsii-chast-2>) (Oppsøkt 01.08.12)

³⁹³ Levada, ”Nesistemnoj oppozitsii otsjertili uzkiy krug”

³⁹⁴ Ibid.

En annen undersøkelse utført av Levada før Dumavalget i desember 2011 viser at russiske nasjonalistiske ideer har en reel støtte i det russiske samfunn. En av de viktigste konklusjonene fra denne undersøkelsen er at en tredjedel av Russlands befolkning før Dumavalget støttet nasjonalistenes slagord.³⁹⁵ Det finnes også flere indikasjoner på at de russiske nasjonalistene hadde en reell støtte, og at nasjonalistene var den største opposisjonelle grupperingen ved begynnelsen på valgperioden i Russland. Kun en måned før Dumavalget 4. desember 2011, hadde nasjonalistene samlet opp til 7000 demonstranter i *Russkij Marsj*.³⁹⁶ Ingen andre ideologiske grupperinger, hverken liberale eller venstreorienterte kunne, ifølge Verkhovskij, ha samlet så mange tilhengere.³⁹⁷ Videre blir det hevdet at nasjonalistiske ideer er langt mer etterspurte i det russiske samfunn, enn liberale ideer.³⁹⁸ Dermed blir det klart at de russiske nasjonalistene var sikret en fremtredende rolle i protestbevegelsen. Allikevel var det flere observatører som uttrykket bekymring så vel som overraskelse når nasjonalistene dukket opp på de første demonstrasjonene vinteren 2011. Hvordan kunne russiske nasjonalister delta i en opposisjonsbevegelse hvis politiske mål utelukkende var demokratiske? Hvorfor samarbeider de liberale med nasjonalister? Hva er nasjonalistenes mål for et slikt samarbeid? Dette var spørsmål som flere forskere og observatører stilte seg vinteren 2011.

Som jeg har nevnt tidligere er den 4. november en offisiell høytidsdag i Russland. Denne dagen har på mange måter blitt nasjonalistenes dag, da de arrangerer *Russkij Marsj* i flere byer i Russland. 4. november 2011 var intet unntak. Fjorårets Marsj ble avholdt i en av Moskvas *spalnye rajony* – Ljublino, hvor opptil 7000 mennesker deltok. Før denne dagen, hadde Aleksandr Belov i et intervju uttalt at: (...) основной темой акции станет отношение националистов к выборам в Госдуму. Единственная партия, к которой лидеры ультраправых нетерпимы,— это олицетворяющая власть "Единая Россия".³⁹⁹ Belov oppfordret alle som ikke stemmer på partiet av svindlere og tyver til å komme på en protestaksjon på Teatralnaja-plassen i Moskva etter at valglokalene stenger den 4. desember.

³⁹⁵ Levada, "Russkij demarsj", 25.10.11 (<http://www.levada.ru/25-10-2011/russkii-demarsh>) (Oppsøkt 03.02.12)

³⁹⁶ Jurij Maloverjan, "Natsionalisty proveli Russkije marsji na okranie Moskvy", i *BBC Moskva* 04.11.11. (http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2011/11/111104_russian_march_moscow.shtml) (Oppsøkt 03.05.12)

³⁹⁷ Aleksandr Verkhovskij, "The nationalists and the protest movement", i *Open Democracy Russia*, 21.08.12, (<http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexander-verkhovsky/nationalists-and-protest-movement>). (Oppsøkt 21.08.12)

³⁹⁸ Natalija Judina, Vera Alperovitsj Osen' 2011: "Ultrapravye manevry pered vyborami", i *SOVA*, 27.12.2011, (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/12/d23340/>) (Oppsøkt 03.03.12)

³⁹⁹ Levada, "Russkij demarsj"

Videre konstantere han at slagordet for aksjonen måtte være ”Мы должны сказать: хватит грабить Россию! Вернем Россию русским!”⁴⁰⁰

Dermed var det nasjonalistene som først tok initiativ til en demonstrasjon mot valgresultatene. Den første demonstrasjonen mot resultatene av parlamentsvalget fant sted 5. desember på Tsjistye Prudy sentralt i Moskva. Demonstrasjonen var i hovedsak organisert av *Solidarnost* og PARNAS, og det offisielle slagordet var ”Эти выборы фарс – верните выборы народу.”⁴⁰¹ På denne demonstrasjonen, som i hovedsak var dominert av liberale og representanter for den venstre fløyen, erklærte Navalnyj for første gang åpent sin lojalitet overfor nasjonalistene da han avsluttet sin tale med slagordet ”En for alle og alle for en!” Dette slagordet, som ofte forbindes med ”De tre musketerer” har ifølge SOVA også en nasjonalistisk konnotasjon og tradisjon som går tilbake til det sovjetiske samfunn.⁴⁰² Mot slutten av demonstrasjonen oppfordret Ilja Jasjin de oppmøtte til å ta seg til bygningen for Russlands sentrale valgkomitets bygning på Ljubjanka for å uttrykke sin protest.⁴⁰³ Dette førte til at politiet og OMON-styrkene begynte å arrestere demonstranter, og flere sentrale ledere for den utenomparlamentariske opposisjonen ble arrestert, deriblant Navalnyj og Jasjin, som begge ble idømt 15 dagers fengsel.⁴⁰⁴

Det at mer enn 300 demonstranter ble arrestert i Moskva alene, førte ikke bare til skriverier i utenlandske medier, men det viste også tydelig at Kreml ikke tok demonstrantenes krav på alvor, og at de ikke lot seg påvirke av demonstrasjonene. At så mange ble arrestert for å protestere mot åpenlys valgfusk, var nok en faktor som fikk tidligere apolitiske russere til å engasjere seg.

Den neste store demonstrasjonen fant sted på Bolotnajaplassen 10. desember. I forkant av denne demonstrasjonen henvendte flere nasjonalister seg til demonstrasjonens *orgkomitet*⁴⁰⁵ for å sikre nasjonalistenes rett til å opptre på møtet.⁴⁰⁶ Ifølge Vladimir Tor ble nasjonalistene nektet adgang til scenen fordi orgkomiteen, som i stor grad bestod av liberale,

⁴⁰⁰ Sitat hentet fra Judina, Alperovitsj, ”Osen 2011”

⁴⁰¹ Novye Izvestija, ”Navalnogo, Jashina i drugikh utsjastnikov mitinga v Moskve utrom dostavjat v sud”, 06.12.11 (<http://www.newizv.ru/lenta/2011-12-06/155782-navalnogo-jashina-i-drugih-uchastnikov-mitinga-v-moskve-utrom-dostavjat-v-sud.html>) (Oppsøkt 07.03.12)

⁴⁰² Natalija Judina, Vera Alperovitsj, Aleksandr Verkhovskij, ”Mezjdu Maneznoj i Bolotnoj”

⁴⁰³ Aleksandr Artemjev, Sergej Smirnov, ”Izбиратели vysjli na ulitsu”, i *gazeta.ru*, 05.12.11 (http://www.gazeta.ru/politics/elections2011/2011/12/05_a_3859458.shtml) (Oppsøkt 03.01.12)

⁴⁰⁴ Ibid.

⁴⁰⁵ оргкомитет митинга ”Против фальсификации выборов”

⁴⁰⁶ Vladimir Tor, ”Polititsjeskaja pozitsija Nemstova, Davidasa i potsjikh ”ofitsialnykh vozjdzej demokratii”, 08.12.11 (<http://tor85.livejournal.com/2002306.html>.) (Oppsøkt 20.07.12)

mente at nasjonalistene var for radikale for deres tema og publikum.⁴⁰⁷ Allikevel klarte nasjonalistene å ta seg til scenen hvor Konstantin Krylov fremførte nasjonalistenes krav. Nasjonalistene krevde at valgene måtte bli erklært falsifiserte, at Russlands sentrale valgkomité i ledelse av Vladimir Tsjurov⁴⁰⁸ må avvikles og at Tsjurov selv må gå av. Disse kravene er av en liberaldemokratisk karakter, men noen nasjonalistiske synspunkter ble allikevel fremmet, som kravet om å fjerne paragraf 282 fra straffeloven som omhandler ekstremisme. Videre må loven om registrering av politiske partier endres, fordi valg i Russland kan ikke være frie og rettferdige, hvis ikke nasjonalistene deltar.⁴⁰⁹

Boris Nemtsov har kalt 10. desember 2011 for ”dagen for den sivile verdighet og det sivile samfunns gjenfødelse”⁴¹⁰ På sin blogg har han publisert kravene fra den felles utenomparlamentariske opposisjonen som ble vedtatt på møtet. Denne listen på seks punkter inneholder krav om umiddelbar løslatelse av politiske fanger, en endring av de falsifiserte valgresultatene, Tsjurovs avgang og etterforskning av hans virksomhet, registrering av politiske partier, og gjennomføring av åpne, frie valg.⁴¹¹

De to ideologiske gruppenes krav samsvarer på de fleste punktene, og selv om nasjonalistenes liste inneholder noen krav som utvilsomt er viktigere for nasjonalistene enn for liberaldemokratene, så var viktigste punktene i nasjonalistenes krav var av en demokratisk karakter. Til forskjell fra nasjonalistenes krav, så krever liberaldemokratene umiddelbar løslatelse av politiske fanger. Man skulle tro at nasjonalistene også satte dette som et krav, da også det på det tidspunktet også var nasjonalistiske politiske fanger. Begge listene med krav inneholder et punkt om at loven om politiske partier må endres. Dette punktet må ses i sammenheng med at når Putin kom til makten i 2000, eksisterte det i overkant av 40 politiske partier i Russland. Ved valget i desember 2011, var det kun syv igjen.⁴¹²

I sitt blogginnlegg, nevner ikke Nemtsov noe om uenigheten mellom nasjonalistene og demonstrasjonens orgkomitet, men om visjonene for neste demonstrasjon, skrev han at ”главное - это сохранять единство оппозиции, а провокаторов, которые пытаются

⁴⁰⁷ Ibid.

⁴⁰⁸ Vladimir Tsjurov er leder for Russlands sentrale valgkomité, og ble i stor grad beskyldt for å ha stått bak valgfusket i palamentsvalget 4. desember 2011. (<http://churovu.net>)

⁴⁰⁹ Vladimir Tor, ”Blesk i nischeta revoljutsii”, 10.12.11 (<http://tor85.livejournal.com/2008863.html>.) Original kursiv, (Oppsøkt 28.07.12)

⁴¹⁰ Boris Nemtsov ”Mirnaja belaja revoljutsija,” 10.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/2011/12/10/>). (Oppsøkt 28.07.12)

⁴¹¹ Ibid.

⁴¹² Boris Nemtsov, ”O polze mitingov”, 19.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/2011/12/19/>) (Oppsøkt 13.06.12)

внести раскол - жестко отсекать.”⁴¹³ Man kan bare anta at Nemtsov siktet til nasjonalistene ved å nevne slike provokatører. Det er interessant å understreke at det tilsynelatende var mer konflikter, enn samarbeid mellom nasjonalistene og liberaldemokratene tidlig i desember 2011.

Den neste store demonstrasjonen mot valgfusk fant sted på Sakharovprospektet i Moskva 24. desember 2011. Denne demonstrasjonen ble av mange sett på som den største i Russlands nyere historie, da mer enn hundretusen demonstranter deltok.^{414 415} Etter dette møtet ble den utenomparlamentariske opposisjonens politiske krav endret. I tillegg til krav om løslatelse av politiske fanger, Vladimir Tsjurov's avgang, endring av valgresultatene samt krav om nye valg, så ble slagordet om ”ikke en eneste stemme til Putin 4. mars”, vedtatt av den utenomparlamentariske opposisjonen.⁴¹⁶

Før denne demonstrasjonen fant sted, ble det organisert en internettbasert avstemming for å avgjøre hvem som skulle tale. Dette ble gjort for å sikre en demokratisk representasjon av ulike bevegelser innenfor den utenomparlamentariske opposisjonen. Ved denne avstemningen endte Maksim Martsinkevitsj, som går under navnet ”masjeten”, på andre plass. Han ble imidlertid nektet å tale på grunn av sine rasistiske synspunkter og hans tilbøyelighet til å utføre nazistiske hilsener i offentlighet.⁴¹⁷ Dette utløste en heftig diskusjon, hvor noen mente at hans høye oppslutning var en spøk fra Kremles side for å diskreditere hele den utenomparlamentariske opposisjonen, mens andre igjen mente at dette kun beviste de russiske nasjonalistenes popularitet i det russiske samfunn.⁴¹⁸

Tre representanter fra de nasjonalistiske bevegelsene fikk tillatelse til å tale. Disse var Konstantin Krylov, Vladimir Tor, samt Vladimir Ermolajev fra *Russkije*, som alle talte med en demokratisk retorikk. I sin tale argumenterte Vladimir Tor for at:

Власть в России неизбежно будет принадлежать народу. И власть неизбежно будет действовать в интересах большинства. Именно поэтому, мы, русские националисты, больше всех

⁴¹³ Nemtsov, ”Mirnaja belaja revoljutsija”

⁴¹⁴ Clover, Charles, ”Nationalists ‘ghost at feast’ in Russia”, i *ft.com*, 25.01.12 (<http://www.ft.com/cms/s/0/6f8c6da6-4761-11e1-b646-00144feabdc0.html#axzz24w8zvs9t>) (Oppsøkt 05.02.12)

⁴¹⁵ Når det gjelder antall demonstranter, så er det vanskelig å vite eksakt hvor mange som deltok. Dette fordi offisielle tall naturligvis er lavere enn realiteten, mens tall fra den utenomparlamentariske opposisjonen kanskje er høyere enn realiteten.

⁴¹⁶ Boris Nemtsov, ”Prospekt Sakharova: Sjøto dalsje”, 24.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/136483.html>) (Oppsøkt 13.06.12)

⁴¹⁷ Clover, ”Nationalists ‘ghost at feast’ in Russia”

⁴¹⁸ Ibid.

заинтересованные в свободе и в демократии в России потому, что мы твердо знаем и твердо верим при честных выборах власть придет к большинству и так будет.⁴¹⁹

Videre la han vekt på at Putins regime i løpet av de siste årene har fengslet flere russere enn Brezjnevs gjorde i løpet av hans regime. Maskinen for politisk undertrykkelse må ødelegges, paragraf nummer 282 må fjernes fra straffeloven, og den antiekstremistiske lovgivningen må fjernes for at frie valg skal kunne gjennomføres i Russland.⁴²⁰

I en reportasje i det anerkjente russiskspråklige tidsskriftet *Novoje Vremja*, blir nasjonalistene på denne demonstrasjonen beskrevet som:

Самой организованной группой на площади были националисты. Крепкие ребята заранее договорились, как им вести себя в разных ситуациях: они пришли с огромными полотнищами черно-желто-белых флагов на длинных древках и заняли места почти у самой сцены, что гарантировало прямое попадание в объективы всех фронтальных телекамер.⁴²¹

Allikevel følte nasjonalistene at de ikke ble tatt på alvor av den liberale fløyen i den utenomparlamentariske opposisjonen. Derfor avholdt nasjonalistene den 28. januar 2012 en diskusjon for å diskutere nasjonalistenes videre rolle i protestbevegelsen. Her ble det avgjort at de ”gamle patriotene” under ledelse av blant andre Aleksandr Sevastjanov ikke ønsket å delta på grunn av:

(...) опасность возможной революции и нежелание оказаться в одном строю с "жаждущими реванша либералами" должны одержать верх - русским следует настроиться на длительную работу, даже создать теневое правительство, но отказаться от участия в антипутинских акциях.⁴²²

Dermed var det klart at representanter for den gamle russiske nasjonalismen ikke ville samarbeide med liberale, som de så på som gamle politiske fiender. De nye nasjonalistene og Konstantin Krylov mente derimot at nasjonalistene ”нужно ориентироваться на долгую борьбу и договариваться с теми, с кем есть общие интересы. В том числе и с либералами. И либералов, и националистов объединяют общегражданские требования.”⁴²³ Også Vladimir Tor mente at nasjonalistene måtte delta i protestbevegelsen, fordi ”именно националисты показали себя самой договороспособной и организованной составляющей протестного движения.”⁴²⁴

⁴¹⁹ ”Vystuplenie Vladimira Tora na mitinge 24.12.11” på ”[www.youtube.com](http://www.youtube.com/watch?v=d0_rhPaKG6M) (http://www.youtube.com/watch?v=d0_rhPaKG6M.) (Oppsøkt 03.02.12)

⁴²⁰ Ibid.

⁴²¹ Evgenij Albats, Ilja Barabanov, Olga Beslej, Anatolij Ermolin, Zoja Svetova, ”Moskva: prospekt Sakharova”, i *Novoje Vremja*, 26.12.11 (http://newtimes.ru/articles/detail/48280?sphrase_id=254241826.12.2011) (Oppsøkt 26.03.12)

⁴²² RODs hjemmeside, ”Kruglyj stol: ”Russkije natsionalisty i grazhdanskij protest” 28.01.12 (<http://rod-ru.org/news1043/>) (Oppsøkt 03.03.12)

⁴²³ Ibid.

⁴²⁴ Ibid.

I denne nasjonalistiske diskusjonen deltok også Garri Kasparov, noe som overrasket de russiske nasjonalistene. I sitt innlegg sa han at

(...) споры о контактах с другими силами политического спектра не новы. И в либеральном лагере есть ярые противники сотрудничества с националистами и левыми. Но, тем не менее, сейчас у националистов и либералов общая задача - вернуть стране гражданские свободы.⁴²⁵

Denne diskusjonen som førte til en splittelse blant de russiske nasjonalistene og gir nytt grunnlag for å dele nasjonalistene inn i nye og gamle, hvor de nye ønsker et samarbeid med liberaldemokrater. Etter denne diskusjonen deltok de nye nasjonalistene på en hver demonstrasjon vinteren og våren 2012. Det var imidlertid ikke bare blant nasjonalistene at konflikter vokste frem. Eduard Limonov, som deltok på demonstrasjonene 5. og 10. desember skrev i februar følgende i et blogginnlegg:

"Объединитесь! Объединитесь ради единства!" Я был самым горячим сторонником объединения всей оппозиции до событий 10 декабря, но сейчас не стану объединяться с мародерами. Для чего, чтобы разделить ответственность за глупые и подлые телодвижения буржуазных лидеров, ведущие народный протест к поражению? Объединиться, чтобы о них испачкаться? Дураков нет.⁴²⁶

Uenighetene mellom Eduard Limonov og representanter fra den liberale fløyen vokste etter at Boris Nemtsov, Vladimir Ryzjkov og Sergej Udaltsov, som er leder for den venstreorienterte organisasjonen *Levyj Front*, i februar takket ja til invitasjonen fra president Medvedjev om et møte for å diskutere landets politiske utvikling. Etter dette møtet skrev Limonov et blogginnlegg under overskriften "de er ikke lenger opposisjonelle." I et annet innlegg utdyper han dette:

Когда я вижу, что называющая себя "несистемной," оппозиция завязывает и развивает контакты с системой, идет на нескончаемые уступки, радостно вляпались в рабочую группу во главе с человеком из администрации президента, не добывая для общества ничего взамен, я понимаю их намерения. (...) Они завязывают контакты с системой, чтобы войти в нее. Цель их - стать системной оппозицией. Эти "вожди" хотят в систему. Но у народного протеста - другая цель, народ желает другую политическую систему, демократическую, честную, на благо населения. Прислушайтесь к моему мнению больше чем вы прислушивались. Сейчас серьезный момент в русской истории. Полезно выслушивать мнения опытных людей.⁴²⁷

Etter slike beskyldninger, tok Limonov avstand fra demonstrasjonene, som han mente at ikke ville føre til noen forandring i Russlands politikk. Limonov tar også opp et interessant aspekt når han tviler på Nemtsovs og Ryzjkovs hensikter med å møte presidenten. Er det slik at de ønsker å bli en del av den parlamentariske opposisjonen?

⁴²⁵ Ibid.

⁴²⁶ Eduard Limonov, "Propoved' pjatnitsy 3 fevralja", 03.02.12 (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/02/03/>) (Oppsøkt 05.05.12)

⁴²⁷ Eduard Limonov, "Predvybornaja propoved", 03.03.12, (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/03/03/>) (Oppsøkt 05.05.12)

Flere store demonstrasjoner fant sted hvor russiske nasjonalister og russiske liberale samarbeidet. Bortsett fra mindre sammenstøt mellom demonstranter og opprørspoliti, hadde demonstrasjonene mot valgfusk og mot den nyinnsatte presidenten Vladimir Putin en relativt fredelig karakter. Etter at Putin ble gjenvalgt som Russlands president i mars 2012, mistet demonstrasjonenes slagord "For frie valg" sin aktualitet. De neste demonstrasjonene ble derfor organisert som "Millionmarsjer", men dette betydde ikke at anti-Putin slagord og symbolikk ikke lenger var viktig.

Den mest omdiskuterte demonstrasjonen fant sted 6. mai, dagen før Putins innsettelsesseremoni, på Bolotnajaplassen i Moskva. Demonstrasjonen har blitt omtalt som "slutten på en periode og begynnelsen på en ny" ettersom demonstrasjonen endte i voldelige sammenstøt mellom demonstrantene og det russiske opprørspolitiet OMON.⁴²⁸

De russiske nasjonalistene som deltok på demonstrasjonene og som talte fra scenen la større vekt på opposisjonsretorikk enn på den etnonasjonalistiske diskursen. Appeller til fremmedfrykt, som lenge har vært den etniske nasjonalismens viktigste drivkraft, viket dermed for opposisjonsretorikk. Dette kan det være flere grunner til, men nasjonalistenes mål om politisk legalisering og å unngå marginalisering kan være grunner til dette. I et videoopptak av Vladimir Tors tale på demonstrasjonen 24. mars kan man høre tilrop og "buing" når han nevner russiske nasjonalister. Konstantin Krylovs taler på demonstrasjonene inneholdt i tillegg til opposisjonell retorikk, nesten utelukkende demokratisk retorikk, og han oppfordret fra scenen alle fremmøtte til å respektere demonstrasjonenes fredelige prinsipp.⁴²⁹

Etter at de russiske nasjonalistene var en av de største ideologiske gruppene på "Millionmarsjen" i Moskva 12. juni, har Aleksandr Braterskij argumentert for at Kreml åpenbart er mer komfortabel med at marginale høyreekstreme grupperinger deltar på demonstrasjoner mot regimet, ettersom de ikke har noen reell oppslutning og heller bidrar til at nasjonalistiske bevegelser opprettholder sitt negative rykte, enn med moderne ledere for den russiske nasjonalismen som ikke motsier demokratiske prinsipper.⁴³⁰ Fordi radikale russiske nasjonalister deltar på demonstrasjonene fører dette til en diskreditering av den utenomparlamentariske opposisjonen generelt, og den nasjonalistiske delen spesielt. Dette ble

⁴²⁸ Sergej Trisjkin, "Stjo proizosjlo 6 maja na Bolotnoj", i *Ekho Moskvy*, 08.05.12 (<http://echo.msk.ru/blog/chakandnorris/886366-echo/>) (Oppsøkt 25.05.12)

⁴²⁹ "Vystuplenie Krylova na mitinge 24. dekabnja", på *youtube.com* (<http://www.youtube.com/watch?v=PlcOkgJyKmo>) (Oppsøkt 03.03.12)

⁴³⁰ Aleksandr Braterskij, "Ultrationalists on the rise", i *The Moscow Times*, 06.07.12 (<http://www.themoscowtimes.com/news/article/ultrationalists-on-the-rise/461672.html>) (Oppsøkt 20.07.12)

et tema for de russiske nasjonalistene, da de den 20. juni avholdt en ny diskusjon for å diskutere demonstrasjonen 12. juni og de russiske nasjonalistenes plass i det russiske samfunn. På denne diskusjonen oppstod det en opphetet debatt om grupper russiske nasjonalister som på flere demonstrasjoner hadde gått kledd i sorte uniformer og derfor bidro til å diskreditere hele den nasjonalistiske bevegelsen.⁴³¹ De russiske nasjonalistene gikk enstemmig inn for å begrense slike mer ekstreme grupper, fordi disse gruppenes eneste mål er å sette russiske nasjonalistiske organisasjoner i et dårlig lys.⁴³²

En av de mest interessante konklusjonene i diskusjonen er at nasjonalistene kom frem til at adjektivet ”nasjonalistisk” (*natsionalistsjeskoje*) fra nå av må utelukkes fra alle taler på fremtidige demonstrasjoner. Dette fordi nasjonalistene mener at ordet har en så negativ konnotasjon for det russiske folk, og at det utelukkende assosieres med ”nasjonalistiske bander”.⁴³³ Adjektivet ”nasjonalistisk” må bli erstattet av eksempelvis ”nasjonal” (*natsionalnyj*) eller nasjonalorientert (*natsionalno-orientirovannyj*).⁴³⁴

Dette viser igjen at de russiske nasjonalistene ønsker å fremstå som ”ansvarlige” (*vmenjajemye*) og arbeider for å unngå å være en marginal strømning i Russlands politiske spektrum. De går langt i sin taktikk for å overbevise det russiske samfunn at de ikke hverken er radikale eller tar et ekstremt standpunkt.

Inspirert av Dmitrij Medvedjevs siste stikk som Russlands president, nemlig et forslag om en liberalisering av loven om politiske parti, har nasjonalistene begynt å omforme sine bevegelser og organisasjoner inn i politiske partier. Dette har resultert i flere henvendelser til Russlands justisministerium med krav om registrering av en rekke nasjonalistiske partier, både nasjonaldemokratiske, nasjonalpatriotiske, ortodokssosialistiske, og monarkiske ”gamle” og ”nye” partier.⁴³⁵ Mange av dem er åpenbart dømt til å forbli marginale, men det er noen som har en sjanse til å bli begynnelsen på en prototype eller begynnelsen på et parlamentarisk nasjonalistisk parti.

Eksempler på nasjonalistiske partier som oppstod våren 2012, er Konstantin Krylovs *Natsional-demokratitsjeskaja Partija* og Valerij Solovejs *Novaja Sila*. Begge disse partiene legger stor vekt på at de ikke utelukkende er nasjonalistiske parti, men at de har en

⁴³¹ Russkij Obozrevatel, ”Kruglyj stol: Russkije natsionalisty i protsessy v rossijskom obsjtsjestve”, 21.06.12 (<http://www.rus-obr.ru/ru-web/18624>) (Oppsøkt 20.08.12)

⁴³² Ibid.

⁴³³ Ibid.

⁴³⁴ Ibid.

⁴³⁵ Novyj Region 2, ”Russkije natsionalisty deljatsja na partijnye kolonny”, 05.04.12 (<http://www.nr2.ru/moskow/381324.html>). (Oppsøkt 05.06.12)

demokratisk komponent. Hvis nasjonalister ønsker å vinne disse valgene som de demonstrerer for, bør de ikke bare være nasjonalister, men begynne å være mer demokratiske og forsvare velferdsstaten, mener Solovej. Dette fordi at:

Да по той простой причине, что собственно националистический электорат, «жесткие националисты», готовые голосовать за националистических кандидатов всегда и при любых условиях, составляют всего около 15 % населения. В то время как поддержка «мягкого национализма» достигает 60-70 %. Этого более чем достаточно, чтобы победить на любых парламентских и президентских выборах.⁴³⁶

Som dette sitatet viser, så mener Solovej at nasjonaldemokratene har gode sjanser i både parlamentsvalg og i presidentvalg. Men han legger til en interessant bemerkning når han skriver at nasjonalistene:

(...) надо уметь подойти к этим двум третям населения. Для них неприемлема открытая националистическая риторика (и даже само слово «национализма»), а этнические требования должны подаваться лишь в демократической и социальной упаковке.⁴³⁷

For å overbevise de resterende to tredjedelene av elektoratet, må man altså pakke inn nasjonalistenes etniske krav i en slags demokratisk og sosial retorikk, for ikke å skremme de bort. For å vinne er nasjonalistene nødt til å vende seg til elektoratet med andre beskjeder enn etnonasjonalistiske. Den etniske problematikken vil allikevel være tilstede i den politiske sfæren, men i en skjult form noe som vil gi politikken den nødvendige skarphet.⁴³⁸

Det er utvilsomt slike uttalelser som har fått flere forskere og observatører til å tvile på de russiske nasjonalistenes demokratiske mål. Det nye nasjonalistiske partiet som Solovej var med på å opprette har fått navnet *Novaja Sila* for å understreke de nye egenskapene i politisk, ideologisk og menneskelig forstand, ikke bare i forhold til nasjonalismen, men også i forhold til russisk politikk.⁴³⁹ Ideologisk sett blir dette, ifølge Solovej, et parti for det nasjonale flertall, nemlig russerne som utgjør 80 % av Russlands befolkning. Det blir et parti som henvender seg til russere og til hele Russland, de som verdsetter frihet, rettferdighet og demokrati.⁴⁴⁰ Om den nasjonalistiske komponenten i det nye partiet skriver Solovej:

Мы создаем не националистическую партию, хотя и не отнекиваемся, когда нас называют националистами. Но при этом подчеркиваем, что наш национализм европейский. Мы создаем партию национально-либеральную. Это очень важное отличие. Мы стремимся выйти и уже вышли за пределы собственно националистического электората. Мы боремся не за 10%, а за большинство российского общества, за те две трети населения, которые находятся в политическом центре и которые весьма отзывчивы к нашей риторике, к нашему главному

⁴³⁶ Solovej, "O russkoj partii"

⁴³⁷ Ibid.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Ibid.

⁴⁴⁰ Ibid.

требованию: власть и собственность в России должны принадлежать национальному большинству!⁴⁴¹

På spørsmål om hvorfor et slikt parti ikke har blitt opprettet før nå, svarer Solovej at det er fordi regimet i Russland frykter det nasjonale flertall, nemlig russerne, og legger til at:

Ведь с точки зрения власти, главный ее враг именно русский народ. Не либералы, не внесистемная оппозиция, а русский народ как таковой. Кремль панически боится, что появится политическая сила, способная мобилизовать это национальное большинство и вернуть власть и собственность в России русскому народу.⁴⁴²

Solovej legger her igjen vekt på at grunnen til at russiske nasjonalister motarbeides av regimet, er at regimet ser på det russiske folk som sin fiende og frykter fremveksten av nasjonalistiske grupperinger hvis ideologi appellerer til hele det russiske folk. Selv om dette synspunktet er tvilsomt, argumenterer Braterskij for det samme når han skriver at vestvendte nasjonalister, som Navalnyj og Solovej og til en viss grad Krylov, utgjør en trussel for regimet fordi Kreml er klar over at den liberale ideologien er foreldet, og den eneste ideologien som kan erstatte den, er derfor den nasjonalistiske.⁴⁴³

Allikevel har liberaldemokratenes demonstrasjoner og aksjoner før valget i 2011 blitt slått hardere og mer brutalt ned på enn nasjonalistenes. *Strategija-31*-aksjonene blir sjelden tillatt og ender ofte med arrestasjoner av deltakerne. Derimot har nasjonalistenes *Russkij Marsj* i større grad blitt tillatt og ender sjelden i sammenstøt mellom deltakere og OMON. Dette kan tolkes som et tegn på at regimet i større grad har tillatt nasjonalisme og at det i større grad ønsket å motarbeide liberale.

7.3 Oppsummering

Den russiske utenomparlamentariske opposisjonen som utkrystalliserte seg i 2011 er som jeg har vist svært ideologisk sammensatt. Den har i liten grad lyktes i å fremstå som enhetlig, da ideologiske og personlige konflikter stadig har vokst frem. Den utenomparlamentariske opposisjonen har ikke en konsolidert idé om hva de er for, men fremstår heller som en koalisjon basert på en negativ konsensus med klare visjoner om hva de er imot – nemlig Putin og hans politiske regime. Den utenomparlamentariske opposisjonen hadde, som jeg viste i begynnelsen av dette kapittelet svært lav støtte i det russiske samfunn en uke før Dumavalget i desember 2011.

⁴⁴¹ Sitat hentet fra Natalja Basjlykova, "Vostrebovana ideologija, kotoraja vyrazjaet interesy natsionalnogo bolsjinstva", i *Kommersant*, 27.03.2012 (<http://www.kommersant.ru/doc/1901867>). (Oppsøkt 06.06.12)

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ Braterskij, "Ultranationalists on the rise"

Som jeg viste ovenfor, har Aleksej Navalnyj hatt en sentral rolle, da han har fremstått som en brobygger mellom de liberaldemokratiske og nasjonalistene grupperingene. Da Moskvas guvernør Jurij Luzjkov ble sparket av Dmitrij Medvedjev i september 2010, ble det organisert et internettbasert valg til Luzjkovs arvtager som Moskvas neste guvernør. Dette virtuelle valgets vinner ble Navalnyj med 45, 2 % av stemmene.⁴⁴⁴ Mange har derfor hevdet at han har en reell støtte blant Russlands befolkning. En undersøkelse utført av analysesenteret Levada, viser at 34 % i juni 2012 svarte ja på spørsmålet ”kjenner du til Aleksej Navalnyj” Dette er en tredjedel av Russlands befolkning, og tallet har steget fra kun 6 % i april 2011.⁴⁴⁵ Det å ha kjennskap til en person er selvsagt ikke det samme som å uttrykke støtte for denne personen. Her må også Navalnyjs brede mediedekning tas med i betraktning, men en undersøkelse utført av Levada i september 2012 viser at av alle opposisjonspolitikere i Russland, er det er nettopp Navalnyj som har størst tiltro.⁴⁴⁶ På spørsmål om hvilken offentlig figur eller opposisjonspolitiker har du størst tiltro til, uttrykte 31 % av respondentene støtte for Navalnyj.⁴⁴⁷

En annen fersk undersøkelse viser at om det i nærmeste fremtid hadde blitt arrangert valg til Moskvas byduma, så hadde 13 % av Moskovittetene stemt på ”et nytt parti som forsvarer russere”, altså nasjonalister.⁴⁴⁸ Dette plasserer nasjonalistene som nummer to etter *Jedinaja Rossija* som fikk 21 %, mens omtrent 1 % hadde gitt sin stemme til RSP – PARNAS i ledelse av Nemtsov, Ryzjkov og Kasjanov.⁴⁴⁹

Nasjonalistiske grupperinger var en av de mest politisk aktive kreftene i Russland i 2011.⁴⁵⁰ Grupperinger med en nasjonalistisk ideologi deltok i løpet av vinteren og våren i demonstrasjoner og møter arrangert av den ideologisk sammensatte utenomparlamentariske opposisjonen. Helt fra de første desemberdagene i 2011, var det flere representanter både fra

⁴⁴⁴ Kommersant, ”Vybory mera Moskvj. Itogi golosovanija”, 08.10.10 (<http://www.kommersant.ru/doc/1512620>) (Oppsøkt 05.08.12)

⁴⁴⁵ Levada, ”Izvestnost’ Navalnogo rastjot – ego znaet kazhdij tretij rossijanin”, 10.07.12 (<http://www.levada.ru/10-07-2012/izvestnost-navalnogo-rastet-ego-znaet-kazhdyi-tretii-rossijanin>) (Oppsøkt 01.08.12)

⁴⁴⁶ Levada, ”Opros na ”Marsje Millionov” v Moskve 15. sentjabrja”, 17.09.12 (<http://www.levada.ru/17-09-2012/opros-na-marshe-millionov-v-moskve-15-sentyabrya>.) (Oppsøkt 20.09.12)

⁴⁴⁷ Ibid.

⁴⁴⁸ Levada, ”Moskvitsji o gorodskoj Dume, elektoralnye predpotsjitenija zjitelej stolitsy”, 10.10.12 (<http://www.levada.ru/10-10-2012/moskvichi-o-gorodskoi-dume-elektoralnye-predpochteniya-zhitelei-stolitsy>) (Oppsøkt 15.10.12)

⁴⁴⁹ Ibid.

⁴⁵⁰ Natalija Judina, Vera Alperovitsj, Aleksandr Verkhovskij (red), ”Zima 2011-2012: Ultrapravie – protest i partstroitelstvo”, i SOVA, april 2012, (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/04/d24040/>.) (Oppsøkt 05.06.12)

den liberaldemokratiske bevegelsen og fra den venstreorienterte bevegelsen, som uttrykket skepsis ovenfor nasjonalistenes deltakelse på protestdemonstrasjonene. Som jeg har vist klarte nasjonalistene allikevel gradvis å innta en sterk posisjon, både blant organisatorene, men også på listene over talere på Moskvas viktigste demonstrasjoner. Den liberale delen av opposisjonen anså slike allierte med misnøye, men var nødt til å gi nasjonalistene plass både i organisasjonen av demonstrasjonene, men også på listen over talere. På demonstrasjonen på Bolotnajaplassen 10. desember fikk kun Krylov tillatelse til å tale, mens det på listen over talere på Sakharovprospektet var tre representanter for den nasjonalistiske fløyen.

I sine analyser av nasjonalistenes deltakelse på demonstrasjonene legger SOVA stor vekt på at de høyreorientertes oppmøte på protester forble lavt, sammenliknet med nasjonalistiske demonstrasjoner som eksempelvis *Russkij Marsj*. Dette fordi mange nasjonalister forholder seg ytterst negativt til et hvert samarbeid med liberale. Liberalisme utgjør for nasjonalistene den tradisjonelle ideologiske fiende eller motsetning, og har av nasjonalistene blitt sett på som en antirussisk ideologi som er fremmed for russere og som derfor må utelukkes fra det politiske spektrum. Det russiske ”nasjonale prosjekt” har lenge fungert som en antitese til den liberale ideologien i det ”liberale prosjekt”, som var fremtredende i russisk politikk på 1990-tallet.⁴⁵¹ Samtidig utgjør dette et viktig skille mellom de nye og de gamle nasjonalistene; representanter for den nye nasjonalismen har argumentert for at det en ny faktor i dagens russiske nasjonalisme, er at nasjonalistene har forstått at liberalisme, demokrati og modernitet ikke er antagonistiske motsetninger til det russiske folk.⁴⁵² Derfor har jeg i denne oppgaven lagt vekt på et skille mellom nasjonalister som ønsker å samarbeide med liberale, og nasjonalister som ikke ønsker å samarbeide med liberale. Konstantin Krylov, Vladimir Tor, Dmitrij Djomusjkin, Aleksandr Belov og Valerij Solovej gikk alle inn for at et slikt samarbeid var nødvendig. Liberaldemokratiske aktører har på sin side gitt uttrykk for misnøye med nasjonalistenes deltakelse, men grunnet deres universelle verdier samtidig som demonstrasjonene krevde en *demokratisering* av russisk politikk, kunne de ikke bevisst ekskludere ideologiske tendenser som ønsket å delta.

Allikevel er det tydelig at nasjonalistene som gikk inn for dette samarbeidet med liberaldemokratene, er misfornøyde med at de liberale forsøkte å monopolisere protestene, og dermed gjøre nasjonalistene til en marginal strømning i den russiske utenomparlamentariske opposisjonen. I en video hvor argumenter for og imot nasjonalistenes deltakelse på en

⁴⁵¹ Sidorina, Poljannikov, *Natsjonalizm: Teorii i polititsjeskaja istorija*, 342

⁴⁵² ”Russkij natsjonalizm: teorija i praktika”, i *Voprosy natsjonalizma*, (no. 2. 2010), 12

demonstrasjon som skulle bli holdt 15. september ble lagt frem, argumenterer både Dmitrij Djomusjkin, Konstantin Krylov og Aleksandr Belov for at de russiske nasjonalistene må være likestilt med liberale i den videre kampen mot regimet.⁴⁵³ Sentrale argumenter for er at kun ved å delta på den utenomparlamentariske opposisjonens demonstrasjoner kan nasjonalistene vise samfunnet at russiske nasjonalister er normale mennesker, og dermed unngå å være marginale strømminger.

Konstantin Krylov legger i denne videoen stor vekt på at den utenomparlamentariske opposisjonen har felles mål og krav, hvor politiske reformer, løslatelse av politiske fanger, anerkjennelse av at valgene i desember og mars var falsifiserte, samt å forbedre Russlands politiske klima er sentrale mål og krav.⁴⁵⁴ Derfor må nasjonalistene fortsette sitt samarbeid med de liberale bevegelsene for å løse felles problemer, selv om de liberale tradisjonelt er nasjonalistenes opponenter. Krylov understreker at nasjonalistene må delta i kampen mot regimet på en human og fredelig måte, og fordi dagens russiske nasjonalisme er demokratisk bør nasjonalistene delta på lik linje med andre ideologiske grupperinger.⁴⁵⁵

Dermed kommer det tydelig frem at samarbeidet med liberale og demokratiske tendenser kun er en del av den bredere taktikken som nasjonalistene fremmer, ettersom de argumenterer for at det kun er samarbeidet i den utenomparlamentariske opposisjonen som kan bidra til at nasjonalistene ikke forblir en marginal strømning. Det er også sannsynlig at dette samarbeidet er situasjonelt betinget og ikke vil utvikle seg til å bli et langvarig forhold.

⁴⁵³ Konstantin Krylov, "Vybor za vami", 14.09.12, (<http://krylov.livejournal.com/2691047.html>) (Oppsøkt 15.09.12)

⁴⁵⁴ Ibid.

⁴⁵⁵ Ibid.

8 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg analysert den delen av den russiske nasjonalistiske bevegelsen som ønsker å fremstå som demokratisk og/eller som vinteren 2011/12 innledet et samarbeid med liberaldemokratiske tendenser i Russlands utenomparlamentariske opposisjon. Ettersom nasjonalisme og liberalisme i Russland tradisjonelt utgjør ideologiske motsetninger, var samarbeidet som utkrystalliserte seg vinteren 2011/12 noe uventet. Nasjonalistene ser på den liberale ideologien som antirussisk, og mener dens mål er å ødelegge Russland. De liberale på sin side argumenterer for at nasjonalistene er for radikale. Allikevel legitimerer de to gruppene samarbeidet med hverandre ved at de har felles problemer som de må gå sammen for å løse. Disse problemene er alle knyttet til Vladimir Putins regime.

For å vise at et slikt samarbeid ikke er et nytt fenomen i russisk politikk var det nødvendig å trekke linjen tilbake til Sovjetunionen under ledelse av Leonid Brezjnev via til 1990-tallet og frem til i dag. Jeg fant at et samarbeid mellom russiske nasjonalister og liberaldemokrater har funnet sted både på 1960-tallet og 1990-tallet. Dette samarbeidet har vært mulig til tross for motstridende ideologisk overbevisning på grunnlag av det som har blitt kalt for en ”negativ konsensus”. Grupperinger som står utenfor systemet, eller som ikke har noen politisk handlingsplattform og er uenige i det regimet står for og representerer, søker sammen med andre som avviser regimet og systemet. Uavhengig av ideologisk overbevisning, medfører dette at de er enige om hva de er uenige i (det vil si regimet og systemet), men de har ikke en konsolidert idé om hva de er *for*.

På 1960-tallet samarbeidet russiske nasjonalister og liberaldemokrater i noen grad innad i dissidentbevegelsen. Selv om de hadde ulikt syn på Sovjetunionen og russeres plass i denne, hadde de to tendensene felles problemer som de gikk sammen for å løse. I denne perioden var den begrensede ytringsfriheten, samt generelle menneskerettighetsproblemer faktorer som samlet de to gruppene ettersom en forbedring av disse ville gagne begge fraksjonene.

Mikhail Gorbatsjovs moderniseringsreformer ble gjenstand for en opphetet debatt mellom nasjonalister og vestvendte liberaldemokrater fra 1985. Nasjonalistene mente at reformene ville ødelegge Russland og landets moral. Liberaldemokratene på sin side, var reformvennlige og mente at kun reformer kunne redde Russland. Uenighetene til tross,

russiske nasjonalister og liberaldemokrater samarbeidet igjen i perioden 1989-91 for å bekjempe deres felles fiende, nemlig kommunismen. Når Sovjetunionen falt i 1991 og kommunismen var borte, opphørte dette samarbeidet å eksistere.

Etter Dumavalget i desember 2011 gikk russiske nasjonalister og liberaldemokrater sammen i en koalisjon basert på negativ konsensus under slagordet ”Russland uten Putin.” Dette samarbeidet er drevet av en negativ mobilisering hvor liberaldemokratene og nasjonalistene har gått sammen for å motarbeidet regimets politiske monopol.

En annen viktig sammenheng mellom de to periodene er at russiske nasjonalister, både under Brezjnev men også under Putin, til en viss grad har blitt beskyttet av regimet. Under Brezjnev ble den russiske nasjonalismen beskyttet av det sovjetiske regimets sjefsideolog Mikhail Suslov. Noen forskere har argumentert for at regimet i kampen mot dets største ideologiske fiende, liberalismen, både tillot og støttet den russiske nasjonalismen. Dermed eksisterte det en ”politisk kontrakt” mellom det sovjetiske regimet og de russiske nasjonalistene. Under Vladimir Putin har også nasjonalister til en viss grad blitt beskyttet av regimet. Dette fordi Putin i sine to første presidentperioder (2000-2008) brukte nasjonalistenes retorikk og ideologi til å legitimere sitt syn på Russland som en sterk stat. I tillegg er det mulig å argumentere for at nasjonalistene under Putin hadde en større grad av forsamlingsrett enn de liberale. Demonstrasjoner organisert av liberale ble oftere på en mer brutal måte slått ned på.

En annen grunn til at det var nødvendig i denne oppgaven å gå tilbake til Sovjetunionen under ledelse av Brezjnev, var at en ny type nasjonalisme vokste frem i etterkrigstiden. Dermed har jeg i denne oppgaven lagt vekt på at det er mulig å skille mellom to russiske nasjonalismer hvor den ene er patriotisk og karakteriseres av et imperialt syn på statens oppbygning. Denne nasjonalismen idealiserer derfor blant annet Det russiske imperium og ønsker en utvidelse av Russlands grenser. Grunnet sitt syn på imperiet som ideal for statens oppbygging, kan disse nasjonalistene kalles ”*impertsy*”. Den andre nasjonalismen kjennetegnes av en etnonasjonalistisk ideologi og har en rasistisk retorikk samt en fiendtlig innstilling til Russlands ikke-russiske folk. En del av denne nasjonalismen begynte omring 2005 å konsentrere seg om modernisering av Russland, og i stedet for å være nostalgiske over tidligere perioder, noe som er et typisk trekk for den ”gamle” nasjonalismen, er den nye nasjonalismen er i større grad fremadskuende, og oppfordrer russere til å se fremover i stedet for å lengte tilbake til tidligere epoker. I motsetning til den imperialistiske nasjonalismens

ekspansive karakter, har etnonasjonalismen et bevarende element og ønsker å beskytte det russiske folk fra innvandrere. Derfor har fremmedfrykt lenge fungert som en drivkraft for den nye russiske nasjonalismen; den appellerer stadig til *migrantizatsija* og ser på innvandrere som okkupanter og inntrengere. Et annet viktig trekk ved denne nasjonalismen er at den ønsker å fremstå som demokratisk og nasjonalister som opptrer for demokrati kan kalles ”*natsdemy*.” Et sentralt spørsmål i denne oppgaven har vært *hvorfor* noen russiske nasjonalistiske organisasjoner begynte å fremstille seg selv som demokratiske.

Jeg har argumentert for at det er flere grunner til at russiske nasjonalister begynte å fremstå som demokratiske, og disse grunnene er ofte gjensidig avhengige. Etter å ha gitt sin støtte til Putin og hans regime, føler russiske etnonasjonalister seg nå sveket av regimet som årlig sender flere millioner rubler til det muslimske Nord-Kaukasus. De russiske etnonasjonalistene ser dette som en del av regimets målrettede antirussiske politikk, hvor innvandrere nærmest blir fraktet til Russland for å fordrive og terrorisere russere. Etter opprøret på Manezjnajaplassen i Moskva i desember 2010, hvor opp mot 10 000 samlet seg utenfor Kreml og ropte nasjonalistiske slagord, følte regimet at den russiske nasjonalismen var kommet ut av kontroll. Flere tiltak ble iverksatt for å motarbeide russiske nasjonalistiske organisasjoner, og den anti-ekstremistiske lovgivningen ble stadig oftere tatt i bruk. Som en følge av dette ble to viktige organisasjoner erklært ekstremistiske og dermed forbudt; *Dvizjenije Protiv Nelegalnoj Immigratsii og Slavjanskaja Sila*.

Det at nasjonalistene ble motarbeidet samtidig som en valgperiode nærmet seg, førte til at hele det russiske nasjonalistiske miljøet ble omorganisert og flere nye koalisjoner ble dannet. Fremmedfrykt har lenge vært de russiske etnonasjonalistenes drivkraft, men nå fikk både opposisjonell- så vel som demokratisk retorikk større spalteplass enn før. Mens nasjonalistenes retorikk er preget av appeller til personlige og politiske rettigheter og friheter, er dette kun aktuelt når det gjelder den russiske delen av befolkningen fordi denne retorikken faller bort når det er snakk om Russlands minoriteter. De russiske nasjonalistene mener at nasjonalisme i seg selv er en demokratisk ideologi fordi de forstår demokrati som flertallets makt. De legger stor vekt på at russere utgjør 80 % av Russlands befolkning og derfor er det bare demokratisk at russere bør ha makten i Russland. Et mål for alle organisasjoner innen den nye nasjonalismen er å opprette en russisk nasjonalstat hvor flertallet (altså russere) må ha makten.

Her virker det også som om nasjonalistene gikk sammen for å utarbeide en ny strategi med mål om å unngå marginalisering og et radikalt rykte i den russiske samfunnspolitiske sfære. Så tidlig som i 2008 organiserte russiske nasjonalister en konferanse under navnet ”Den nye politiske nasjonalismen”, hvor den nye politiske nasjonalismen ble fremstilt som en ”ansvarlig (*vmenjajemyj*) politisk kraft” som var rede til å arbeide på samme måte som europeiske partier. Dermed ønsket nasjonalistene å distansere seg fra det som ble omtalt som ”sovjetiske patrioter og snauskaller” som de mente ikke har noe forhold til den virkelige nasjonalismen. Det kommer klart frem fra de ulike tema som blir tatt opp i tidsskriftet *Voprosy natsionalizma*, som er et viktig teoretisk organ for den nye nasjonalismen, at et avgjørende mål for den nye nasjonalismen er å fremstå som en moderat, demokratisk tendens, eller en ”nasjonalisme med et menneskelig ansikt.”

Det demokrati som nasjonalistene ønsker å bygge vil i praksis bli et flertallsdiktatur og mangle de fleste kriterier for et demokratisk styre. Nasjonalistene bruker en demokratisk retorikk av flere grunner, hvor en sentral grunn er at de ønsker å fremstå som et *demokratisk alternativ* til det de anser som et *antirussisk og autoritært regime*. Russiske nasjonalistiske organisasjoner blir undertrykket på samme måte som vestvendte liberaldemokratiske organisasjoner. De blir sensurert i media, nektes å registrere politiske partier og blir marginalisert i Russlands politiske sfære. Derfor har jeg argumentert for at den demokratiske retorikken er et taktisk grep fra nasjonalistenes side, og ikke et uttrykk for et demokratisk sinnelag. Andre grunner til at nasjonalistene bruker en demokratisk retorikk kan være ønsket om å unngå marginalisering ved å komme nærmere liberaldemokratiske tendenser i den utenomparlamentariske opposisjonen.

I slutten av januar 2012 avholdt nasjonalistene en intern diskusjon hvor nasjonalistenes videre deltakelse på demonstrasjonene stod på dagsorden. Denne diskusjonen førte til en splittelse i det nasjonalistiske miljøet, og gir nytt belegg for å skille mellom to nasjonalismer, hvor en del ønsker å delta på lik linje med liberaldemokratene, mens andre ikke ville samarbeide med nasjonalistenes tradisjonelle fiender.

Et annet viktig funn i denne oppgaven er at liksom noen nasjonalister la til seg en demokratisk retorikk, har også en liknende tendens funnet sted i den liberaldemokratiske fløyen. Aleksej Navalnyj begynte sin politiske karriere i det liberale partiet *Jabloko*. I dag legger han ikke skjul på sine nasjonalistiske synspunkter, som ble grunnen til hans utestengelse fra partiet i 2007. Vladimir Milov, som i dag er med i de liberaldemokratiske

partiene *Demokratitsjeskij Vybor* og PARNAS, ble utestengt fra *Solidarnost* på grunn av sine nasjonalistiske synspunkter. Dette vitner om at nasjonalisme lenge har vært et tabubelagt tema for liberaldemokratiske tendenser. I artikkelen ”Liberaldemokrati mot fascisme” argumenterer Milov for at liberaldemokrater ikke lenger kan fortie det nasjonale spørsmål. Også Mikhail Khodorkovskij tok til ordet for å gi rom til nasjonalistene, og argumenterte for at Russland trenger et liberalnasjonalistisk prosjekt.

Liberaldemokrater og nasjonalister forsøkte å innlede et samarbeid med hverandre i forkant av Russlands valgperiode i 2011/12. Nasjonalister var eksempelvis velkommen i Garri Kasparovs *Drugaja Rossija* umiddelbart etter opprettelsen i 2006, og nasjonalister begynte å delta på liberaldemokratiske arrangementer som *Strategija 31*-demonstrasjonene. Noen observatører har lagt vekt på at en bred koalisjon av den utenomparlamentariske opposisjonen utelukkende er positivt for nasjonalistene, spesielt når det kommer til politisk legalisering og politisk representasjon. Hovedproblemet for liberaldemokratene er at de assosieres med den kaotiske situasjonen i Russland på 1990-tallet, hvor liberale ideer ble diskrediterte av den økonomiske krisen under Boris Jeltsin. Derfor har liberaldemokratiske partier store problemer med å finne støtte blant russere flest. Dermed kan det være mulig å argumentere for at samarbeidet med eksempelvis nasjonalister kan være gunstig også for den liberaldemokratiske tendensen. Ettersom nasjonalistene kun en måned før Dumavalget hadde klart å samle opp mot 7000 i *Russkij Marsj*, var det klart at de var sikret en fremtredende rolle i demonstrasjonene etter valget. De liberale på sin side, så på nasjonalistenes deltakelse med misnøye, men grunnet liberalismens inkluderende prinsipp og universelle verdier, kunne de ikke nekte nasjonalistene å delta. Videre hadde demonstrasjonene en demokratisk karakter, noe som også tjente nasjonalistene ettersom ingen kunne ekskluderes.

Til slutt er det viktig å nevne at et slikt samarbeid var situasjonsbetinget og midlertidig både på 1960-tallet og i 1898-91. Det er også grunn til å tro at dagens samarbeid mellom russiske nasjonalister og liberaldemokrater er midlertidig, da den fremstår som lite enhetlig, samtidig som personlige og ideologiske konflikter stadig har vokst frem.

Litteraturliste

Bøker

- Aleksejeva, Ljudmila. *Soviet Dissent: Contemporary movements for national, religious, and human rights*. Connecticut: Wesleyan University Press, 1995
- Brudny, Yitzhak M. *Reinventing Russia: Russian Nationalism and the Soviet State, 1953-1991*. Harvard: Harvard University Press, 2000
- Dunlop, John, B. *The New Russian Nationalism*. Washington D.C: The Center for Strategic and International Studies, Georgetown University, 1985
- _____. *The faces of contemporary Russian nationalism*. New Jersey: Princeton University Press, 1983
- Feldbrugge, Ferdinand, Maria, Joseph, *Samizdat and political Dissent in the Soviet Union*. A.W. Sijthoff International Publishing Company B.V, 1975
- Flikke, Geir, *The Failure of a Movement: The rise and decline of Democratic Russia 1989-1992*, Doktoravhandling forsvart ved Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, nr. 250. 2006
- Golosov, Grigorij. *Demokratija v Rossii: instruksija po sborke*. St. Petersburg: BKhB-Peterburg, 2012
- Grønmo, Sigurd. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget, 2004
- Laruelle, Marlène. *In the Name of the Nation. Nationalism and Politics in Contemporary Russia*. New York: Palgrave Macmillan, 2009
- _____. (red.), *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. Oxon: Routledge, 2009
- McFaul, Michael, Markov, Sergej. *The troubled birth of Russian democracy: Parties, personalities and programs*. The Hoover Institution Press Publication. No. 415. 1993.
- Mitrokhin, Nikolaj, *Russkaja Partija: dvizzenije russkikh natsionalistov v SSSR: 1953-1985 gody*. Moskva: Novoje Litteraturnoje Obozrenije, 2003
- Roxburgh, Angus. *Zjeleznyj Putin: vzgljad s Zapada*. Moskva: Alpina Biznes Buks, 2012
- Shenfield, Stephen, D. *Russian Fascism: traditions, tendencies, movements*. New York: M.E. Sharpe Inc., 2001
- Sidorina, Tatjana, JU., Poljannikov, Timur L. *Natsionalizm: teorii i polititsjeskaja istorija*. Moskva: Izdatelskij dom GU VSJE, 2006
- Simakov, Mikhail. *Vnesistemnaja Oppozitsija*. Moskva: Samoobrazovanije, 2006
- Sjlapentokh, Vladimir. *Soviet intellectuals and political power: The post-Stalin era*. New Jersey: Princeton University Press, 1990

Tisjkov, Valerij. *Ethnicity, nationalism and conflict in and after the Soviet Union: The mind aflame*. London: SAGE Publications Ltd, 1997

Voronkov, Konstantin. *Groza zjulikov i vorov*. Moskva: Eksmo, 2012

Weber, Max. *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 2008

White, David. *The Russian democratic party Yabloko*. Aldershot: Ashgate, 2006

Zizzerman-Brodsky, Dina. *Constructing Ethnopolitics in the Soviet Union: Samizdat, deprivation and the rise of ethnic nationalism*. New York: Palgrave Macmillian, 2003

Artikler

Akunin, Boris "Razgovor s politikom. Tsjast pervaja: Byka za roga." 03.01.12, (<http://borisakunin.livejournal.com/2012/01/03/>) (Oppsøkt 03.05.12)

Albats, Evgenij, Barabanov, Ilja, Besjlej, Olga, Ermolin, Anatolij, Svetova, Zoja. "Moskva: prospekt Sakhharova." *Novoje Vremja* no. 44-45 (229), 26.12.2011 (http://newtimes.ru/articles/detail/48280?sphrase_id=2542418) (Oppsøkt 23.03.12)

Alperovitsj, Vera, Verkhovskij Aleksandr (red.). "Myslit' sprava": Kratkij obzor sovremennoj pravoradikalnoj ideologii". *SOVA*. 31.10.11. (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/10/d22894/>) (Oppsøkt 03.02.12)

Arkhangelskij, Andrej. "Sredi natsionalistov tozje jest duraki" – beseda c odnim iz liderov natsionalistov Konstantinom Krylovym. *Ogonjok* No. 6 (5215), 13.02.12. (<http://www.kommersant.ru/doc/1867140>). (Oppsøkt 01.03.2012)

Artemjev, Aleksandr, Smirnov, Sergej. "Izbirateli vysjli na ulitsu". *gazeta.ru*, 05.12.11 (http://www.gazeta.ru/politics/elections2011/2011/12/05_a_3859458.shtml) (Oppsøkt 03.01.12)

Basjlykova, Natalija. "Vostrebovana ideologija, kotoraja vyrazjaet interesy natsionalnogo bolsjinstva". *Kommersant*. 27.03.2012 (<http://www.kommersant.ru/doc/1901867>). (Oppsøkt 06.06.12)

Bidder, Benjamin, Schepp, Matthias. "The Kremlin's danegrous flirtation with nationalism". *Spiegel Online*. 12.01.12 (<http://www.spiegel.de/international/world/russian-election-the-kremlin-s-dangerous-flirtation-with-nationalism-a-800468.html>). (Oppsøkt 03.05.12)

Bolsjakov, Ivan. "Nesistemnaya Oppozitsija." *Res Publica*, (2011 / No. 3,(1622))

Braterski, Aleksandr. "Ultranationalists on the rise". *The Moscow Times*. 06.07.12 (<http://www.themoscowtimes.com/news/article/ultranationalists-on-the-rise/461672.html>) (Oppsøkt 20.07.12)

Brudny, Yitzhak, M. "The Heralds of Opposition to Perestroyka" i *Milestones in glasnost and perestroyka: Politics and people*. 153-198. Vol. 2. Redigert av Edward A. Hewett, Victor H. Winston Washington D.C: The Brookings Institution, 1991

- Djomusjkin, Dmitrij. "Urkoki russkogo natsionalizma". 06.04.2004 (<http://www.demushkin.com/page3.php>). (Oppsøkt 03.03.12)
- DPNI's hjemmeside. "Nepolnaja khronika DPNI". 31.08.2011 (http://www.dpni.org/articles/novosti_d/25767/) (Oppsøkt 12.02.12)
- _____. "Allakh Akbar! DPNI zapretili". 21.04.11 (<http://dpni.org/articles/blogi/22123/>) (Oppsøkt 03.03.12)
- _____. "Zajavlenie glavy tsentralnoj upravy DPNI Vladimira Basmanova". 12.10.2010 (http://www.dpni.org/articles/lenta_novo/18678/) (Oppsøkt 15.06.12)
- _____. "Programma DPNI". 11.07.2009. (<http://www.dpni.org/articles/dokumenty/13255/>) (Oppsøkt 09.08.12)
- _____. "Zajavlenie o sozdanii v Rossii jedinoj russkoj polititsjeskoj organizatsii". 13.04.11 (<http://www.dpni.org/articles/vazhnoe/21970/>) (Oppsøkt 13.08.12)
- Ekho Moskvy*. "Natsionalisty obedinilis v russkoje natsionalnoje dvizhenije". 08.06.2008, (<http://www.echo.msk.ru/news/519537-echo.html>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Etling, Bruce, Alexanyan, Karina, Kelly, John, Faris, Robert, Palfrey, John Palfrey, Gasser, Urs. "Public discourse in the Russian blogosphere: Mapping RuNet politics and mobilization". *Berkman Center Research Publication*. No. 2010-11. (19.03.10): 1-46 (http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Public_Discourse_in_the_Russian_Blogosphere_2010.pdf) (Oppsøkt 01.07.12)
- Gelman, Vladimir. "Party politics in Russia: From competition to hierarchy". *Europe-Asia Studies*. 60:6. (2008): 913-930. Tilgjengelig fra <http://dx.doi.org/10.1080/09668130802161165>. (Oppsøkt 09.03.12)
- _____. "Political Opposition in Russia: a Dying Species?" *Post-Soviet Affairs*. 21. 3. (2005): 226-264. Tilgjengelig fra <http://old.eu.spb.ru/socio/staff/files/PSaffairs.pdf>. (Oppsøkt 06.01.12)
- _____. "From 'feckless pluralism' to 'dominant power politics': the transformation of Russia's party system". *Democratization*. Vol. 13. Utg. 4. (August 2006)
- Golsov, Grigorij. "Who survives? Party origins, Organizational development and electoral performance in post-communist Russia". *Political Studies*. Vol. 46, utg. 3. (1998): 511-543. Tilgjengelig fra <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9248.00153/pdf>. (Oppsøkt 09.01.12)
- Grove, Thomas. "Insight: In Russia, Nationalists turn on Putin." *Reuters*, 01.12.11 (<http://www.reuters.com/article/2011/12/01/us-russia-nationalism-idUSTRE7B013220111201>) (Oppsøkt 15.12.11)
- Gulko, Lev. Intervju med Vladimir Milov. "Nado vozvrasjtsjat faktor russkosti v nasju politiku". *Osobaja Bukva*. 07.09.11. (<http://www.specletter.com/politika/2011-09-07/nado-vozvraschat-faktor-russkosti-v-nashu-politiku.html>) (Oppsøkt 20.06.12)

- Ioffe, Julia. "Alexey Navalny's war on Russian corruption". *The New Yorker*. 04.04.11 (http://www.newyorker.com/reporting/2011/04/04/110404fa_fact_ioffe?currentPage=all) (Oppsøkt 02.02.12)
- Joo, Hyung-min. "The Soviet Origin of Russian chauvinism: Voices from below". *Communist and Post-Communist Studies*. Vol. 41. Utg. 2. (Juni 2008): 217-242
- Judina, Natalija, Alperovitsj, Vera, Verkhovskij, Aleksandr (red). "Vesna 2011 goda: Gromike protsessy i ultrapravye novoobrazovanija". *SOVA*. 28.06.11 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/06/d21974/>) (Oppsøkt 06.02.12)
- Judina, Natalija, Alperovitsj, Vera, Verkhovskij, Aleksandr (red). "Zima 2011-2012: Ultrapravie – protest i partstroitelstvo". *SOVA*. April 2012. (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/04/d24040/>.) (Oppsøkt 05.06.12)
- Judina, Natalija, Alperovitsj, Vera. "Osen 2011: 'Ultrapravye manevry pered vyborami.'" *SOVA*. 27.12.2011. (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/12/d23340/>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Judina, Natalija, Alperovitsj, Vera, Verkhovskij, Aleksandr. "Mezjdu Manezjnoj i Bolotnoj: Ksenofobija i radikalnyj natsionalizm i protivodejstvije im v 2011 god". *SOVA*. 24.02.12 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/02/d23739/>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Judina, Natalija, Alperovitsj Vera. "Gromkie protsessy i ultrapravye novoobrazovanija". *SOVA*. 28.06.11 (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/06/d21974/>) (Oppsøkt 03.04.12)
- Kalle Knivillä, "Seminar om internettaktivisme i dagens Russland". 23.04.12. Russlandsuka 2012. Fritt ords lokaler. Oslo
- Kartaitogov.ru*. "Itogi vyborov: dannye TSIK i nabljudatelej". 14.12.11 (<http://kartaitogov.ru/>) (Oppsøkt 03.02.12)
- Kasparov.ru*. "Otvjet na zapret". 05.05.11 (<http://www.kasparov.ru/material.php?id=4DC25C337CC0E>.) (Oppsøkt 02.02.12)
- Khodorkovskij, Mikhail. "Mezjdu imperiej i natsionalnym gosudarstvom". *Novaja Gazeta* No. 65, 15.06.12 (<http://www.novayagazeta.ru/politics/53088.html>). (Oppsøkt 01.08.12)
- Kholmogorova, Natalija, Krylov, Konstantin. "Russkije: krov i volja". *Spetsnaz Rossii*. 01.04.2006 (<http://www.specnaz.ru/articles/115/4/383.htm>) (Oppsøkt 28.08.12)
- Kildjusjov, Oleg. "Russkaja natsional-demokratija kak strukturnyj vyzov rezjimu". *Voprosy natsionalizma*. No 8 (2011): 3-22
- Kommersant*. "Drugoj Garri Kasparov". 12.03.2005 (<http://www.kommersant.ru/doc/553972>) (Oppsøkt 20.08.12)

- _____. "Vybory mera Moskvy. Itogi golosovaniya". 08.10.10
(<http://www.kommersant.ru/doc/1512620>) (Oppsøkt 05.08.12)
- Koreneva, Anna. "Tansty s volkami." *Izvestija*. 25.05.11.
(<http://izvestia.ru/news/375160#ixzz24MWbIWrl>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Kostenko, Natalija. "Oppozitsija vykhodit v astral". *Nezavisimaja Gazeta*. 29.06.2006
(http://www.ng.ru/politics/2006-06-29/3_opposition.html) (Oppsøkt 15.06.12)
- Krylov, Konstantin. "K migratsionnomu voprosu". 21.06.11
(<http://krylov.livejournal.com/2263034.html>) (Oppsøkt 05.05.12)
- _____. "Russkoje nastionalnoje gosudarstvo. Gosudarstvennoje ustrojstvo. Tsjast 1". 09.07.2009
(<http://krylov.livejournal.com/1880672.html>) (Oppsøkt 04.05.12)
- _____. "Totsjnost v vyrazjenijakh". 22.01.11. (<http://krylov.livejournal.com/2171459.html>.)
(Oppsøkt 05.05.12)
- _____. "No my-to jest". 28.06.2011. (<http://krylov.livejournal.com/2267927.html>) (Oppsøkt
07.07.12)
- _____. "Vybor za vami". 14.09.12 (Video) (<http://krylov.livejournal.com/2691047.html>)
(Oppsøkt 15.09.12)
- Latynina, Julija. "Pro menja." *snob.ru*. uten dato. (<http://www.snob.ru/profile/5186/about>). (Oppsøkt
01.09.12)
- _____. "Sjto proiskhodit s mojej natsijej? Ona gibnet na moikh glazakh". *Novaja Gazeta*.
07.07.12, (<http://www.novayagazeta.ru/columns/53413.html>) (Oppsøkt 20.08.12)
- Laruelle, Marlène. "Russia's gordian knot: radical nationalism, the North Caucasus, and migration".
PONARS Eurasia Policy Memo. No. 163, (september 2011): 10-15. Tilgjengelig fra
http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/PONARS_Conf_Book_Sept2011.pdf.
(Oppsøkt 28.03.12)
- _____. "Introduction". I *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. Redigert av
Marlène Laruelle, 1-10. Oxon: Routledge, 2009
- _____. "Rethinking Russian nationalism: historical continuity, political diversity and doctrinal
fragmentation". I *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. Redigert av
Marlène Laruelle, 13-48. Oxon: Routledge, 2009
- Leonova, Anastassia. "Electoral choise, cultural capital, and xenophobic attitudes in Russia: 1994-
2006." I *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*. Redigert av Marlène
Laruelle, 145-166. Oxon: Routledge, 2009
- Levadas hjemmeside. "Rossijane o demokratii, pravakh, i svobodakh". 10.08.12
(<http://www.levada.ru/10-08-2012/rossiyane-o-demokratii-pravakh-i-svobodakh>) (Oppsøkt
15.08.12)

- _____. "Rossijane o politike v odnosjenii priezzhikh". 30.08.12 (<http://www.levada.ru/30-08-2012/rossiyane-o-politike-v-otnoshenii-priezzhikh>) (Oppsøkt 03.09.12)
- _____. "V Rossii usilivajutsja natsionalistitsjeskie nastroenija: Pritsjini i posledstviya". 06.09.12 (<http://www.levada.ru/06-09-2012/v-rossii-usilivayutsya-natsionalisticheskie-nastroenija-prichiny-i-posledstviya>) (Oppsøkt 15.09.12)
- _____. "Nesistemnoj oppozitsii otsjertili uzkiy krug: Nakanune vyborov ona ne polzovalas doveriem rossijan". 08.12.11 (<http://www.levada.ru/08-12-2011/nesistemnoi-oppozitsii-ochertili-uzkii-krug-nakanune-vyborov-ona-ne-polzovalas-doveriem-r>) (Oppsøkt 03.02.12)
- _____. "Mitingi oppozitsii – tsjast 1". 05.07.12, (<http://www.levada.ru/05-07-2012/mitingi-oppozitsii-chast-1>) (Oppsøkt 01.08.12)
- _____. "Mitingi oppozitsii – tsjast 2". 05.07.12 (<http://www.levada.ru/05-07-2012/mitingi-oppozitsii-chast-2>) (Oppsøkt 01.08.12)
- _____. "Russkij demarsj". 25.10.11 (<http://www.levada.ru/25-10-2011/russkii-demarsj>) (Oppsøkt 03.02.12)
- _____. "Izvestnost' Navalnogo rastjot: ego znaet kazhdij tretij rossijanin". 10.07.12 (<http://www.levada.ru/10-07-2012/izvestnost-navalnogo-rastet-ego-znaet-kazhdyi-tretii-rossijanin>) (Oppsøkt 01.08.12)
- _____. "Opros na "Marsje Millionov" v Moskve 15. sentjabrja". 17.09.12 (<http://www.levada.ru/17-09-2012/opros-na-marshe-millionov-v-moskve-15-sentyabrya>.) (Oppsøkt 20.09.12)
- _____. "Moskvitsji o gorodskoj Dume, elektoralnye predpotsjtenija zjitelej stolitsy". 10.10.12 (<http://www.levada.ru/10-10-2012/moskvichi-o-gorodskoi-dume-elektoralnye-predpochteniya-zhitelei-stolitsy>) (Oppsøkt 15.10.12)
- Limonov, Eduard. "Propoved pjatnitsy 3 fevralja". 03.02.12 (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/02/03/>) (Oppsøkt 05.05.12)
- _____. "Predvybornaja propoved". 03.03.12, (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/03/03/>) (Oppsøkt 05.05.12)
- _____. "Ne pozvolte sebja uvesti s Lubjanskoj plotsjadi 5 marta". 25.02.12 (<http://limonov-eduard.livejournal.com/2012/02/25/>) (Oppsøkt 05.05.12)
- _____. "Krizis preodolen". 07.11.11. *drugros.ru*. (<http://drugros.ru/articles/1807.html>) (Oppsøkt 03.09.12)
- Maloverjan, Jurij. "Natsionalisty proveli Russkije marsji na okranie Moskvy". *BBC Moskva*. 04.11.11. (http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2011/11/111104_russian_march_moscow.shtml) (Oppsøkt 03.05.12)

- March, Luke. "Managing opposition in a hybrid regime: Just Russia and parastatal opposition". *Slavic Review*. Vol. 68, no.3 (2009): 504-527
- Milov, Vladimir. "Liberal-natsjonalizm protiv fasjizma". *gazeta.ru*. 20.12.10 (<http://www.gazeta.ru/column/milov/3470929.shtml>) (Oppsøkt 20.06.12)
- Mitrofanova, Anastasia. "Novyj natsjonalizm v Rossii". Artikkelen ble opprinnelig publisert i det franskspråklige tidsskriftet *Hérodote revue*. Jeg har fått hennes tillatelse til å referere til hennes upubliserte russiske versjon. Her er en link til den franske artikkelen "Le nouveau nationalisme en Russie". *Hérodote Revue*. (3. kvartal 2012) (<http://www.herodote.org/spip.php?article529>) (Oppsøkt 28.06.12.)
- Mitrokhin, Nikolaj. "Ot 'Pamyati' k skinkhedam Luzjkova. Ideologija russkogo natsjonalizma v 1897-2003 godakh", i *Neprikosnovennij zapas*. No. 5 (2003) (<http://magazines.russ.ru/nz/2003/5/mitr.html>) (Oppsøkt 07.03.12)
- Moskovskaja Khelsinskaja Gruppa*. "Ljudmila Aleksejeva. Istorija i mirovozzrenije pravozasjtsjnitogo dvizjenija v SSSR i Rossii". (<http://www.mhg.ru/publications/6F95786>) (Oppsøkt 01.09.12)
- Myers, Steven, Lee. "Kasparov, building opposition to Putin". *New York Times* 10.03.2007 (<http://www.nytimes.com/2007/03/10/world/europe/10kasparov.html?pagewanted=2>.) (Oppsøkt 20.08.12)
- Navalnyj, Aleksej. "'Tsjornye spiski' runeta". 10.07.12 (<http://navalny.livejournal.com/719705.html>) (Oppsøkt 29.09.12)
- _____. "Manifest". 25.06.07 (<http://navalny.livejournal.com/139478.html>) (Oppsøkt 03.02.12)
- NBPs hjemmeside*. "Programma natsjonal-bolsjevistskoj partii: 1994". Uten dato. (<http://www.nbp-info.ru/cat106/index.html>.) (Oppsøkt 31.05.2012)
- Nemtsov, Boris. "Mirnaja belaja revoljutsija". 10.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/2011/12/10/>). (Oppsøkt (28.07.12)
- _____. "O polze mitingov". 19.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/2011/12/19/>) (Oppsøkt 28.07.12)
- _____. "Prospekt Sakharova: sjto dalsje". 24.12.11 (<http://b-nemtsov.livejournal.com/136483.html>) (Oppsøkt 07.04.12)
- Newsinfo*. "Eksperty: Aljans demokratov i neonatsistov nedopustim". 19.05.11 (<http://www.newsinfo.ru/news/2011-05-19/Brod/753497/>) (Oppsøkt 06.06.12)
- Norsk språkråds hjemmeside*. "Transkripsjon av russisk." Uten dato. (<http://www.sprakradet.no/upload/Rettskriving%20og%20ordlister/russ.pdf>.) (Oppsøkt 29.08.12)

- Novye Izvestija*. "Navalnogo, Jashina i drugikh utsjastnikov mitinga v Moskve utrom dostavjat v sud". 06.12.11 (<http://www.newizv.ru/lenta/2011-12-06/155782-navalnogo-jashina-i-drugih-uchastnikov-mitinga-v-moskve-utrom-dostavjat-v-sud.html>) (Oppsøkt 02.03.12)
- Novyj Region 2*. "Russkije natsionalisty deljatsja na partijnye kolonny". 05.04.12 (<http://www.nr2.ru/moskow/381324.html>). (Oppsøkt 05.06.10)
- Paulsen, Martin. "Seminar om internettaktivisme i dagens Russland". 23.04.12. Russlandsuka 2012. Fritt ords lokaler. Oslo
- Popescu, Nicu. "The strange alliance of democrats and nationalists". *Journal of Democracy*. Vol. 23. (Juli 2012): 46-54
- _____. "Russia's liberal-nationalists cocktail: elixir of life or toxic poison?" *Open Democracy Russia*. 03.02.12 (<http://www.opendemocracy.net/od-russia/nicu-popescu/elixir-of-life-or-toxic-poison-russias-liberal-nationalist-cocktail>). (Oppsøkt 15.06.12)
- Putin, Vladimir. "Rossija na rubezje tysjatsjeletij". *Nezavisimaja Gazeta*. 30.12.99 (http://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millenum.html) (Oppsøkt 02.03.12)
- Radio Free Europe*. "Dissident and the nationality problem" 03.03.1972 (<http://www.osaarchivum.org/files/holdings/300/8/3/pdf/67-4-206.pdf>) (Oppsøkt 02.08.12)
- Reuters*. "Two Russian parties merge in push against Putin". 16.06.12 (<http://www.reuters.com/article/2012/06/16/us-russia-opposition-idUSBRE85F0HT20120616>.) (Oppsøkt 08.07.12)
- RODs hjemmeside*. "O nas". Uten dato. (<http://rod-ru.org/o-nas/>.) (Oppsøkt 31.07.12)
- _____. "O nas: tseli i zadatsji". Uten dato. (<http://rod-ru.org/o-nas/ce-li-i-zadachi/>) (Oppsøkt 03.08.12)
- _____. "Russkije natsionalisty proignorirovali prizyv Rogozina otkazatsja ot protestnykh aksij". Uten dato. (<http://rod-ru.org/news1062/>) (Oppsøkt 07.07.12)
- _____. "Kruglyj stol: "Russkije natsionalisty i grazhdanskij protest"". 28.01.12 (<http://rod-ru.org/news1043/>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Rossijskaja Gazeta*. "Federalnyj zakon Rossijskoj Federatsii ot 28 ijulja 2012 g. N 139 – F3." 30.07.12 (<http://rg.ru/2012/07/30/zakon-dok.html>) (Oppsøkt 09.08.12)
- RPR – PARNAS. "Programma partii RPR PARNAS". I *Ryzkov.ru*. juni 2012. (http://www.ryzkov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=32188:2012-07-17-05-20-02&catid=23:2012-01-13-09-58-33&Itemid=32). (Oppsøkt 21.08.12)
- RT*. "Russia's republican party re-registered". 10.05.12 (<http://rt.com/politics/russian-republican-party-re-registered-905/>) (Oppsøkt 18.08.12)

- Russkijes hjemmeside*. "Manifest etnopolititsjeskogo obiedinenija Russkije". 03.11.11
(<http://rusnat.com/2011/11/03/manifest-etnopoliticheskogo-obedineniya-russkie/>.) (Oppsøkt 03.04.12)
- Russkij Marsjs hjemmeside*. "Istorija". (<http://rmarsh.info/category/istoriya>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Russkij obozrevatels hjemmeside*. "Kruglyj stol: Russkije natsionalisty i protsessy v rossijskom obstjestve". 21.06.12 (<http://www.rus-obr.ru/ru-web/18624>) (Oppsøkt 20.08.12)
- _____. "Sovremennyj russkij natsionalizm kak sotsialno-polititsjeskij faktor". 28.11.11
(<http://www.rus-obr.ru/ru-web/15356>) (Oppsøkt 11.02.12)
- Ryzjkov, Vladimir. "Biografija". *Ryzkov.ru*. Uten dato
(http://www.ryzkov.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3.)
(Oppsøkt 21.08.12)
- Satter, David, "The threat of Russian nationalism – Analysis". *The Foreign Policy Research Institute*.
26.04.12 (<http://www.eurasiareview.com/26042012-the-threat-of-russian-nationalism-analysis/>) (Oppsøkt 30.05.12)
- Sakwa, Richard. "Party and power: between representation and mobilisation in contemporary Russia". *East European Politics*. Vol. 28. Utg. 3. (2012): 310-327 . Tilgjengelig fra:
<http://dx.doi.org/10.1080/21599165.2012.683784>, (Oppsøkt 20.06.12)
- Savina, Jekaterina. "Vmenjajemykh sobrali v odnom zale". *Kommersant*. 09.06.08
(<http://kommersant.ru/doc/901541>). (Oppsøkt 03.03.12)
- Sergejev, Sergej. "Natsionalizm i liberalizm". *Russkaja platforma*. 01.07.12
(<http://rusplatforma.org/publikacii/node724/>) (Oppsøkt 14.07.12)
- Sevastjanov, Aleksandr. "Natsional-demokratija – ne natsional-sotsializm". *Voprosy natsionalizma*.
No. 2 (2010): 199-140
- Sjisjlin, Vladimir. "Novyje natsionalisty: nadjezjdy i realnost". *Interfax*. 09.06.08
(<http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=16810>). (Oppsøkt 03.03.12)
- Smirnov, Leonid. "Novyj lik russkikh natsii". *Rosbalt*. 21.02.12,
(<http://www.rosbalt.ru/moscow/2012/02/21/948775.html>.) (Oppsøkt 09.03.12)
- Sobtsjak, Ksenija, Sokolova, Ksenija. "Problema babla i zla". *GQ*. 24.02.11
(http://www.gq.ru/talk/sobchak_sokolova/2770_problema_babla_i_zla.php?PAGEN_1=2)
(Oppsøkt 03.03.12)
- Solidarnosts hjemmeside*. "Istorija". Uten dato. (www.rusolidarnost.ru/istoriya.) (Oppsøkt 03.07.12)
- Solovej, Tatjana, Solovej, Valerij. "Apologija russkogo natsionalizma". *nazdem.info*, 25.01.10 ()
(<http://nazdem.info/texts/36>) (Oppsøkt 31.04.12)
- Solovej, Valerij. "Potsjemu vazjno podderzjivat Alekseja Navalnogo: Rol litsjnosi v isotrii".
Agenstvo Polititsjeskykh Novostej. 01.05.12
(<http://www.apn.ru/publications/article25675.htm>) (Oppsøkt 01.06.12)

- _____. ”O russkoj partii”. *Agenstvo Polititsjeskikh Novostej*. 01.09.12
(<http://www.apn.ru/publications/article25686.htm>) (Oppsøkt 05.06.12)
- Sorgin, Vladimir. ”Liberalizm v Rossii: peripetii i perspektivy”. *Obsjtsjestvennie nauki i sovremennost*. (1997): 13-23 (<http://ecsocman.hse.ru/data/171/466/1216/003sOGRIN1.pdf>)
(Oppsøkt 03.03.12)
- SOVA. ”Kakoj ideologitsjeskij zarjad nesjot prazdnik Dnja narodnogo edinstva?”. 08.11.11
(<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/11/d22974/>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Sperling, Valeri. ”Making the public patriotic”. I *Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia*, 218-271. Redigert av Marlène Laruelle. Oxon: Routledge, 2009
- Tor, Vladimir. ”Polititsjeskaja pozitsija Nemstova: Davidasa i potsjikh ‘ofitsialnykh vozjdnej demokratii’”. 08.12.11 (<http://tor85.livejournal.com/2002306.html>.) (Oppsøkt 20.07.12)
- _____. ”Blesk i nisjtsjeta revoljutsii”. 10.12.11 (<http://tor85.livejournal.com/2008863.html>.)
(Oppsøkt 28.07.12)
- Trisjkin, Sergej. ”Stjo proizosjlo 6 maja na Bolotnoj”. *Ekho Moskvy*. 08.05.12
(<http://echo.msk.ru/blog/chakandnorris/886366-echo/>) (Oppsøkt 25.05.12)
- Tsygankov, Pavel. A., Tsygankov Andrej P. ”Dilemmas and promises of Russian liberalism”. *Communist and Post-Communist Studies* Vol. 37. Utg. 1. (Mars 2004): 53-70 Tilgjengelig fra
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0967067X03000825>. (Oppsøkt 08.04.12)
- Ugolovnyj Kodeks RF*. ”Статья 282. Возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства”. Uten dato. (<http://www.ukru.ru/code/10/282/>) (Oppsøkt 10.08.12)
- Umland, Andreas. Proizojdjet li natsionalistsjeksaja epidemija v putinskoj Rossii?” *Geopolitika*. 03.05.12 (<http://www.geopolitika.lt/?artc=5355>) (Oppsøkt 29.05.12)
- _____. ”Russia: Nationalism’s revenge”. *Foreign Policy Journal*. 17.12.10
(<http://www.foreignpolicyjournal.com/2010/12/17/russia-nationalisms-revenge/>) (Oppsøkt 03.02.12)
- _____. ”Russia’s liberal pseudo-politicians”. *The Globalist*, 18.06.12,
(<http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9667>) (Oppsøkt 20.08.12)
- Universitetet i Oslos hjemmeside*. ”Beskrivelse av Chicago”. Uten dato. ([http://ub-prod01-
imgs.uio.no/UB/sitat/chicago.pdf](http://ub-prod01-imgs.uio.no/UB/sitat/chicago.pdf)) (Oppsøkt 09.08.12)
- Verkhovskij, Aleksandr. ”Ideijnaja evoljutsija russkogo natsionalizma: 1990-e i 2000-e gody”. *polit.ru*. 28.12.07. (<http://polit.ru/article/2007/12/28/verhovsky>.) (Oppsøkt 02.03.12)

- _____. "Evoljutsija postsovjetskogo dvizjenja russikh natsionaliztov". *Vestnik Obsjtsjestvennogo Mnenija*. No.1. (Januar-mars 2011): 11-35
(http://ecsocman.hse.ru/data/2012/01/30/1269086069/2011_1_3.pdf.) (Oppsøkt 10.05.12)
- _____. "Sovremennoje diskursivnoje protivostojanije russikh natsionalistov i federalnykh vlastej". *SOVA*. 28.05.12. (<http://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2012/05/d24493/#r2>) (Oppsøkt 03.06.12)
- _____. "The nationalists and the protest movement". *Open Democracy Russia*. 21.08.12,
(<http://www.opendemocracy.net/od-russia/alexander-verkhovsky/nationalists-and-protest-movement>). (Oppsøkt 21.08.12)
- _____. "Future prospects for nationalism". I *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, 89-103. Redigert av Marlène Laruelle. Oxon: Routledge, 2009
- _____. "Kuda idjot "rusškoje dvizjenje"?". *SOVA*. 02.11.11 (www.sova-center.ru/racism-xenophobia/publications/2011/11/d22920.) (Oppsøkt 11.06.12)
- Voprosy natsionalizmas hjemmeside*. "Ob izdanii". (<http://vnatio.org/ob-izdanii/>) (Oppsøkt 05.06.12)
- Voprosy natsionalizma. "Russkij natsionalizm: teorija i praktika". *Voprosy natsionalizma*. No.2 (2010): 3-15
- _____. "Sovmestimy li russkij natsionalizm i demokratija? Ekspertnij opros". *Voprosy natsionalizma*. No.2. (2010): 16-30
- "Vystuplenie Vladimira Tora na mitinge 24.12.11". *youtube.com*.
(http://www.youtube.com/watch?v=d0_rhPaKG6M.) (Oppsøkt 03.02.12)
- "Vystuplenie Krylova na mitinge 24. dekabnja". *youtube.com*
(<http://www.youtube.com/watch?v=PIcOkgJyKmo>) (Oppsøkt 03.03.12)
- Yasman, Viktor. "Russia: National Bolsheviks: the Party of "direct action"". *Radio Free Europe, Radio Liberty*. 29.04.2005. (<http://www.rferl.org/content/article/1058689.html>) (Oppsøkt 08.08.12)